

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL BAŞVURU HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Halil İbrahim İSKENDEROĞLU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ

BOLU - 2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

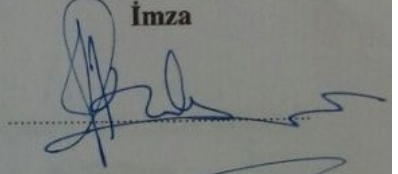
Halil İbrahim İSKENDEROĞLU'na ait "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

25 /01/ 2016

Unvan, Adı, Soyadı

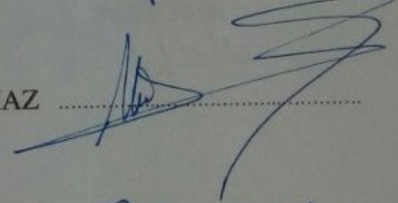
İmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ

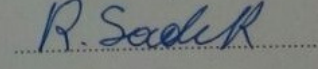
Üye

: Prof. Dr. Mesut Bedri ERYILMAZ

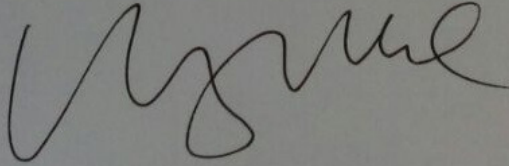

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Reşat SADIK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç Dr. Erol ÖZTÜRK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisan Tezi olarak sunduğum, “**Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkı**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Halil İbrahim İSKENDEROĞLU

25/01/2016

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu eser, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına ve geliştirilmesine hizmet eden hukuk devletinin etkili bir çözüm yöntemi olan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını konu almıştır.

Yüksek lisans tezinin hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet eden bireysel başvuru hakkının işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi vermesi ve bireysel başvuru hakkının etkin bir şekilde kullanılmasına yardımcı olması ümit edilmektedir.

Yüksek lisans eğitimimin ders aşamasında ve tezin yazımı esnasında engin rehberliği, anlayışı ve katkılarıyla hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen, gerekli zamanını ayırarak çalışmanın her aşamasını titizlikle takip eden ve beni cesaretlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her daim görüş ve bilgilerinden istifade ettiğim hocam Prof. Dr. E. Elif YÜCETÜRK'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans çalışmam süresince desteğini hissettiren arkadaşım Salih AYLUÇTARHAN'a ve daima yanımda olan eşim S. Ayşegül İSKENDEROĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Halil İbrahim İSKENDEROĞLU

25/01/2016

ÖZET

ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL BAŞVURU HAKKI

Halil İbrahim İSKENDEROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ

Ocak 2016, 157 + XIII Sayfa

Temel hak ve özgürlüklerin korunması ulusal ve ulusal üstü düzeyde mümkündür. Ulusal düzeydeki koruma enstrümanlarını işler hale getirmede temel sorumluluk devletlere aittir. Son dönemde ve yaygın biçimde kullanılan ulusal metotlardan birisi bireysel başvuru hakkı kanun yoludur. Türkiye' de 2010 yılı sonrası yapılan Anayasal düzenlemeler ile bireysel başvuru yolu uygulama alanı bulmuş ve iç hukuk yolu olmuştur. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru kanun yolu ayrıca ulusal üstü mahkemelerce de tanınmakta ve tavsiye edilmektedir. Bu tezde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı kanun yolu beş ana başlık altında ele alınarak hak ve özgürlüklerin kamu gücüne karşı korunmasında etkili bir hukuki çözüm yöntemi olduğu, Türkiye'de de uygulanmasının bireyin kamu karşısında korunmasında faydalı olacağı işlenecektir. Bireysel başvuru hakkının temel hak ve özgürlük ihlallerini öncelikle önleyen ve gerçekleşmiş ihlalleri tazmin eden etkili ve rasyonel bir hukuk yöntemi olduğu anlatılacaktır.

Anahtar kelimeler: Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi, Haklar, Kamu, Anayasa

ABSTRACT

INDIVIDUAL APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT

Halil İbrahim İSKENDEROĞLU

Master Thesis

Department of Public Administration

Advisor: Assist. Prof. Dr. Fethi KILIÇ

January 2016, 157+ XIII Pages

The Government is not only obliged with positive obligations to provide legal conditions to individuals in order to use fundamental rights, it is also responsible to provide domestic legal instruments to offer an effective national and supra-national protection. Individual complaint is the one of the domestic remedies to protect individual rights against governmental violations recently. After constitutional amendment in 2010, individual complaint has become a domestic remedy in national legal system of Turkey. It is also recognised and recommended by European Court of Human Rights. In this thesis, Constitutional complaint reviewed under five sections and given detailed information about the Turkish practice. It is also discussed that, individual complaint is an effective and efficient method to prevent violations and compensate damages.

Key words: Individual Application, Constitutional Court, Rights, Public, Constitution

İÇİNDEKİLER

ONAY SAFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
 GİRİŞ	 1
 I. BÖLÜM.....	 4
1. BİREYSEL BAŞVURU MAKAMI ANAYASA MAHKEMESİ.....	4
1.1. Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Görevleri	4
1.2. Anayasa Mahkemesi’nin Hak ve Özgürlüklerin Korunmasında Etkisi	7
1.3. Anayasa Yargısı	8
1.4. Hukuk Devleti	10
1.5. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı	11
1.5.1. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının Tanımı	14
1.5.2. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukukundaki Gelişimi.....	18
1.5.3. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukuk Tarihindeki Yeri	19
1.5.4. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukuk Mevzuatında ki Yeri	22
1.6. Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru Hakkı.....	23
1.6.1. Almanya.....	24
1.6.2. İspanya	28
1.6.3. Avusturya.....	30
1.6.4. Azerbaycan	32
1.6.5. Güney Kore.....	33

1.6.6. Rusya	35
1.6.7. Genel Değerlendirme	36
II. BÖLÜM	38
2. ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURUNUN ÖZELLİKLERİ .38	
2.1. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurunun Özellikleri.....	38
2.1.1. Anayasal Bir Dava Türü Olması.....	39
2.1.2. Kendinden önceki hukuk yollarının tüketilmesi	40
2.1.3 Anayasa'da Belirtilen Temel Hak Ve Özgürlükleri Kapsaması.....	43
2.1.4. Kamu Gücüne Karşı Kullanılması.....	44
2.1.5. Temel Hak ve Özgürlüklerin İhlal Edilmiş Olması	45
2.2. Bireysel Başvurunun Nitelikleri.....	46
2.3. Bireysel Başvuru Hakkının İşlevi	47
2.4. Hak, Özgürlük ve İnsan Hakları Kavramları	50
2.4.1. Hak Kavramı.....	51
2.4.2. Özgürlük Kavramı	52
2.4.3. İnsan Hakları Kavramı.....	53
2.5. Bireysel Başvurunun Konusu Olan Temel Hak ve Özgürlükler.....	56
2.5.1. Anayasa'da Belirtilen Haklar.....	57
2.5.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Belirtilen Haklar	58
2.5.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokollerde Belirtilen Haklar.....	59
2.6. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Dışında Kalan İşlemler ve Kararlar..60	
2.6.1. Yasama İşlemleri	61
2.6.2. Düzenleyici İdari İşlemler	62
2.6.3. Anayasa Tarafından Belirtilen İşlemler	62
2.6.4. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	63
III. BÖLÜM.....	65
3. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞARTLARI	65
3.1. Başvuru Şartları	65
3.1.1. Zaman Bakımında Başvuru Şartı.....	65
3.1.2. Yer, Mekânsal Başvuru Şartı;.....	68
3.1.3. İhlali Gerçekleştirenin Kamu Gücü Olması Şartı	69

3.1.4. Bireysel Başvurunun Konusuna İlişkin Şartlar.....	70
3.1.5. Bireysel Başvuruda Bulunabilecek Kişiye İlişkin Şartlar.....	72
3.1.5.1. Gerçek Kişiler.....	73
3.1.5.2. Yabancılar	74
3.1.5.3. Özel Hukuk Tüzel Kişileri	74
3.1.5.4. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri	75
3.1.5.5. Yabancı Hukuka Tabi Tüze Kişiler.....	76
3.1.5.6. Cumhuriyet Savcısı	76
3.1.6. Hukuki Yarar Şartı;.....	77
3.1.7. Kanun Yollarının Tüketilmiş Olması Şartı;.....	79
3.1.8. Başvuru Usulüne İlişkin Şartlar.....	80
3.1.8.1. Başvuru Şekli Ve Başvuru Formu	81
3.1.8.2. Başvurunun Yapılacağı Yerler	84
3.1.8.3. Başvuru Harcı.....	85
3.1.8.4. Adli Yardım.....	86
3.1.8.5. Temsil Zorunluluğunun Bulunmaması.....	87
3.2. Bireysel Başvuruların İncelenmesi Usulü	88
3.2.1. İlk İnceleme (Ön İnceleme)	88
3.2.2. Kabul Edilebilirlik İncelemesi	89
3.2.3. Esas Bakımından İnceleme	90

IV. BÖLÜM.....91

4. BİREYSEL BAŞVURU SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR.....91

4.1. Duruşma Yapılması.....	91
4.2. Kabul Edilebilirlik Kararı	92
4.2.1. İhlal Kararı	92
4.2.2. Yargılamanın Yenilenmesi	94
4.2.3. Tazminata Hükmetme	95
4.2.4. Genel Mahkemeye Gönderme	96
4.2.5. İhlalin Olmadığı Kararı.....	97
4.2.6. Düşme Kararı	98
4.2.7. Kabul Edilemezlik Kararı	100

4.2.8. Pilot Karar Uygulaması	102
4.2.9. Tedbir Kararı.....	104
4.3. Mükerrer Bireysel Başvuru	105
4.4. Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması.....	106
4.5. Adalet Bakanlığı'nın Bireysel Başvuruda ki Rolü.....	108
4.6. Bireysel Başvuru Sonucu Verilen Kararların Etkileri.....	109
4.7. Bireysel Başvuru Hakkının Karşılaşabileceği Olası Riskler.....	110
4.8. Bireysel Başvuru Hakkı İle İlgili İstatistikî Bilgiler ve Değerlendirme	112
V. BÖLÜM	119
5. SONUÇ	119
KAYNAKÇA	122
EKLER	132
EK 1: 1982 ANAYASASI İLGİLİ MADDELERİ	133
EK 2: 6216 SAYILI ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN.....	138
EK 3: ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ	142

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1: Başvuru Sayısı	113
Grafik 4.2: Başvuruyu Yapanlara Göre	114
Grafik 4.3: Şikâyet Edilen Kamu Gücü İşlem Türleri.....	115
Grafik 4.4: İhlal Edilen Haklara Göre	116
Grafik 4.5: Verilen Karar Türleri	117
Grafik 4.6: Verilen İhlal Kararlarının Konusu Olan Haklar.....	118

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.-a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kanunu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
E.T.- e.t.	: Erişim Tarihi
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
HSYK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUKAB	: Hukuk Adamları Birliği
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
YAŞ	: Yüksek Askeri Şura

GİRİŞ

Ülkelerin zengin ve gelişmiş olmalarında mali ve ekonomik veriler tek başına gösterge kabul edilmemektedir. Hak ve özgürlüklerin tanınarak korunmasında gösterilen çaba ile vatandaşların, yabancıların o ülkede hak ve özgürlüklerinden emin şekilde yaşayıp yaşamadıkları da ayrıca önem arz etmektedir.

Hak ve özgürlüklerin korunması hukuk devletinin amaç ilkelerindendir. Hukuk devletinde hak ve özgürlükler herkes tarafından bilinen ve uyulması gereken yazılı yasalar yoluyla tanınmaktadır. Tanınan bu hak ve özgürlüklere hak sahibi dışında bir müdahale olması durumunda adalet sistemi içerisinde ihlal önlenmektedir. İhlal edenin özel ve tüzel kişi olması veya bizzat devletin kendisinden ihlalin gelmesinin bir önemi yoktur. Hukuk devletinde bireyler devletin kendisinden de korunmaktadır.

İnsan hak ve özgürlüklerinin tanınması ve korunmasında en etkili yöntem yasal düzenlemelerdir. Yasal düzenlemeler hak ve özgürlüklerin sınırlarının belirlenerek sahiplerine güvence verdiği gibi bu hak ve özgürlük dışındakilere de kendi müdahale imkânlarını görebilmelerini sağlar. Bu sınırların belirlenmesi özel kişiler için olduğu kadar tüzel kişiler ve de kamu gücü içinde aynı sonuçları doğurur.

Bireysel başvuru hakkı hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet eden modern hukuk devletinin etkili bir enstrümanıdır. Bireysel başvuru hakkı hukuk devletindeki diğer hak arama çözüm yolları ile birlikte bir yandan bireyin özgürlükleri korumakta diğer yandan da bireyi korurken bireylerin oluşturduğu hukuk devletinin kendisini koruyarak devamını sağlamaktadır.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını konu alan bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Bu tezin amacı birçok ülkede kullanılan Türkiye'de de uygulanmaya başlanan bireylerin hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi vererek bireysel başvuru hakkının

hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirmesinde, kamu gücü karşısında bireyi savunmasında etkili bir araç olduğunu tespit etmektir.

Başarılı bir şekilde uygulanan bireysel başvuru hakkının karşılaştırılmalı hukukta örnekler verilerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru sayısını azaltacağı ve bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunarak kendi hukuk sistemlerine güvenini sağlayacağı gösterilecektir.

Bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkının hak ve özgürlüklerin korunmasında etkili bir yöntem olduğu, hak ve özgürlüklerin korunmasında ve benzer nitelikte ihlallerin önüne geçerek hukuk birliği sağlanmasında olumlu etkileri olduğu ortaya konulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, bireysel başvurunun yapıldığı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin kuruluğu görev ve yetkileri hakkında kısa bilgi verilerek bireysel başvuru hakkının tanımı, mevzuattaki yeri, karşılaştırılmalı hukukta uygulanış şekilleri hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümde, bireysel başvuru hakkının özellikleri genel olarak açıklanarak bireysel başvurunun konusu olan hak, özgürlük ve insan hakları kavramlarının tanımları yapıldıktan sonra bireysel başvuru hakkının konusu olan hak ve özgürlüklerin hangileri olduğunun tespiti yapılmıştır. Bireysel başvuru hakkının sınırları ve kapsamı hakkında bilgi verilerek bireysel başvuru dışında kalan hak ve özgürlüklerin hangileri olduğu açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının şartları, bireysel başvurunun ne şekilde yapılacağı, bireysel başvurunun incelenmesi usulü hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde, bireysel başvuru sonrasında verilen kararların türü ve niteliği hakkında bilgi verilmiştir.

Tez sonuç kısmında, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının Türk Hukuk Sistemi içinde hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde korunmasında gerekli bir

yöntem olduğu, bireysel başvuru hakkının başarılı uyguladığında hak ve özgürlük ihlallerinin önlendiğı ve mevcut ihlalleri tazmin ederek başvuru sahibinin ulusal yargıya güvenini sağladığının tespiti yapılmıştır. Ayrıca bireysel başvuru hakkının başarılı uygulanabilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

I. BÖLÜM

1. BİREYSEL BAŞVURU MAKAMI ANAYASA MAHKEMESİ

1.1. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Görevleri

Demokratik yönetimlerde İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar parlamentoya yönelik olumlu ve güvenli bir bakış açısı mevcuttu. İkinci Dünya Savaşı'na neden olan nasyonal sosyalist ve faşist iktidarların kurulmasında parlamentoların çoğunluğunun katkısı görülünce savaş sonrasında hazırlanan anayasalarda bireysel anayasal özgürlüklerin çoğunluğun oy ve kararına karşı güvence altına almak amacıyla anayasa mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır (Hakyemez 2007: 527).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1921 ve 1924 tarihli Anayasaları'nda yer almayan Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile kurulmuştur. 1982 Anayasası'nda da Anayasa Mahkemesi yüksek mahkemeler arasında yer almıştır.

Anayasa Mahkemesi ilk kuruluşunda, 1961 Anayasası'nın 145 ila 152. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzük'lerinin Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetleme görevi verilmiş, bunun yanı sıra yüce divan sıfatı, siyasi partilerin kapatılması davalarına bakmak ve gelir giderlerini hesaplamak temel görevlerin arasında sayılmıştır. 1982 Anayasası'nda 146 ile 153. maddeler arasında yer almıştır. 1961 Anayasası'ndaki görevlerine ek olarak kanun hükmünde kararnamelerin anayasal denetimi de dâhil olmuştur. 2010 yılı değişiklikleri ile birlikte Anayasa Mahkemesi'nin görevleri arasına bireysel başvuruları karara bağlamakta girmiştir (<http://www.anayasa.gov.tr>).

1982 Anayasası 1961 Anayasası'na paralel olarak anayasaya uygunluk denetimini benimsemiş ve bu yekinin kullanılmasını Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir. 1961 Anayasası'nda belirli şartlarda normal mahkemelerce de yapılan anayasaya uygunluk denetimi 1982 Anayasası'nda kaldırılarak denetimde tek yetkili organın Anayasa Mahkemesi olduğunda karar kılınmıştır (Güveyi 2012: 151).

Anayasa Mahkemesi'nin oluşumunun yer aldığı Anayasa'nın 146. maddesine göre;"

Anayasa Mahkemesi onyedii üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını

kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar”

147. maddeye göre üyelerin bir kereye mahsus olmak üzere on iki yıl süresince görev yapacakları, 65 yaşında emekliye ayrılacakları 148. madde de Anayasa Mahkemesi’nin görevlerinin kanun, kanun hükmünde kararname ve TBMM İç Tüzüğü’nün şekil ve esas bakımından Anayasa’ya uygunluğunu denetler. Ayrıca bireysel başvuruları karara bağladığı ve yüce divan sıfatıyla yargılama yaptığı yer almaktadır.

Anayasa Mahkemesi iki bölüm ve genel kurul halinde çalışmaktadır. Bölümler başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel kurul en az on iki üye ile toplanabilir. Bölümler ve genel kurul kararlarını salt çoğunluk ile alır (149.madde).

Anayasa Mahkemesi’nin asıl fonksiyonu hukukun üstünlüğünün bekçiliği yapmaktır. Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı da iyi işletildiğinde aynı amacın gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır (Yazıcı 2010: 55).

Anayasa mahkemelerinin meşrutiyeti, kamu gücünün, iktidar uygulamalarının Anayasa ve AİHS tarafından anayasal düzeni ve temel hak ve özgürlükleri korumak için çizilmiş sınırlar içinde kalıp kalmadığını tespit ederek, iktidar uygulamalarının bu sınırlar içinde tutulmasını sağlamaktır (Erdoğan 2010: 90).

Anayasa yargısı ilk temel olarak yasaların anayasaya uygunluğunu denetlerken zamanla insan hak ve özgürlükleri ile ilgili kamusal eylem ve düzenlemelerinde

anayasaya uygun olup olmadığını denetleme noktasına gelmiştir. Anayasaya uygunluk geniş yorumlanarak yasaların şeklen anayasada belirtilen kriterlere uygun olması ile birlikte içerdiği hükümlerin temel hak ve özgürlüklere etkilerinin de anayasaya uygun olmasını aramaya başlamıştır.

1.2. Anayasa Mahkemesi'nin Hak ve Özgürlüklerin Korunmasında Etkisi

Demokrasilerde çoğunluk her şeyin ölçüsü ve kriteri değildir. Çoğunluğun kararlarında dikkate alması gereken hukuki ve maddi hususlar bulunmaktadır. Çoğunluğun iradesi yasalara ve özellikle anayasa ile uyumlu olduğu takdirde anlamlıdır. Kamu gücü çoğunluğun verdiği nüfuz ve yetki ile kanunların dışına çıkamaz. Hukuk devletinde kamunun yetkileri yasalarla ve anayasa ile belirlenmiştir (Özbey 2013:128).

Anayasa Mahkemesi özünde bir hak ve özgürlükler mahkemesidir. Bireysel başvuru hakkı ile hak ve özgürlükler daha etkili bir şekilde savunularak, Anayasa Mahkemesi'ne temel işlevini yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır. Mahkemenin hak ve özgürlükleri koruma etkinliği artmaktadır (Sağlam 2013: 37).

Anayasa mahkemelerinin işlevlerinde zamanla değişim gerçekleşmiş temel hak ve özgürlüklerin anayasanın odağı olması sonucu bu temel hak ve özgürlüklerin korunması için bireysel başvuru yolu doğal olarak gelişerek anayasa mahkemelerinin görevi olmuştur. bir çok ülke anayasa mahkemelerinin klasik soyut ve somut norm denetimi yetkilerinin yanında bireysel başvuru yolu ile denetimi getirerek hak ve özgürlükleri çağdaş bir yolla güvence altına almıştır (Ural 2013: 122).

Anayasa Mahkemesi'nin ilk amacı anayasayı korumak ve anayasanın üstünlüğünü güvence altına almaktır. Kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi yetkisinin sadece anayasa mahkemesine verilmesi anayasanın üstünlüğünü koruma işlevinden kaynaklanmaktadır. Anayasanın üstünlüğü sadece yasama organına değil yürütme ve yargı organına karşıda korunmalıdır (Karaman 2013: 356).

Anayasanın içinde bulunan temel hak ve özgürlüklerin korunması aynı zamanda anayasanın kendisini korumaktır. Temel hak ve özgürlüklerin etkili korumadığı bir anayasanın üstünlüğünden söz edilemez. Anayasa olduğu bütün hükümlerle ve kapsadığı bütün hak ve özgürlükleri yaşatmasıyla üstündür.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru ile temel hak ve özgürlüklerin tüm ülkede aynı şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Yargı ve kamu gücünü kullanan bütün devlet organları anayasa da güvence altına alınan temel hak ve özgürlükler konusunda eğitecektir. Anayasa mahkemesi vereceği kararlar ile aynı zamanda hak sahiplerinin de hak ve insan hakları bilincini geliştirecektir (Hamdemir 2015: 398).

Demokrasinin en önemli unsurlarından biri hukuk devletidir. İktidara bir sınırlama getirme amacı sonucunda ortaya çıkmıştır, hukuk devleti. Yasalar ve anayasa sınırları içinde gücünü kullanacağını taahhüt eden iktidarın bu taahhüdünün denetimini de yargı üstlenmiştir. Yargı siyasi iktidar ile anayasal demokratik düzen arasında hakemlik görevini ifa etmektedir (Erdinç 2010: 132).

1.3. Anayasa Yargısı

Anayasa yargısı, insan haklarının güçlenmesi, korunması ve işlevselliği için meydana getirilmiştir. Anayasa yargısı sayesinde demokratik yollarla seçilen yönetim kurumu demokrasi sınırlarında kalmaları sağlanmaktadır. Demokratik yollarla iktidara gelenlerin dahi zamanla demokrasiye tehdit oluşturması karşısında anayasa yargısı yoluyla demokrasinin gereği, birey iktidar karşısında korunabilmektedir (Güveyi 2012: 137).

Özgürlükçü demokratik bir devlette temel haklar erkler ayrılığı ve hukuk devleti ilkeleri, insan onuruna uygun bir yaşam sağlayabilmek amacıyla anayasada yer almış, temel haklar sadece dava edilebilir sübjektif haklar olarak formüle edilmemekte aynı zamanda anayasanın bekçiliğini yapmak üzere anayasa yargısı sistemi yaratılmış olmaktadır (Gören 2008:2).

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan hak ve özgürlüklerin etkin korunması düşüncesi anayasa yargısını doğurmuştur. Bağımsız anayasa mahkemeleri tarafından yasama ve yürütme işlemleri denetim altına alınarak hak ve özgürlükler güvenceye kavuşmuştur (Uzun 2012: 4).

Anayasa yargısının doğuşu ile birlikte artık parlamentonun konumunu eskiye göre demokratik açıdan zayıflatan temel etken, parlamentonun kabul ettiği kanunların atanmış kişilerden oluşan anayasa mahkemesinin denetiminden geçirilmesi hususudur. Bu yönüyle kanun yapma sürecinde parlamentonun ağırlığı eskiye göre belli ölçüde azalırken anayasa mahkemesinin rolü belli ölçüde ön plana çıkmaktadır (Hakyemez 2007: 528).

Anayasa Mahkemesi esas itibarıyla “anayasa yargısı” işlevi görmektedir. Anayasa yargısı, başta kanunlar olmak üzere Anayasa ile belirlenmiş hukuki işlem türlerinin anayasaya uygunluğunu denetlemek ve aykırılık tespit ettiğinde bu aykırılığı iptal ederek ortadan kaldırmaktır (Erdoğan 2011: 307).

Anayasa yargısı; temel düşüncesi insan hak ve özgürlüklerin korunması olan ve bu bağlamda kanunların ve yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun denetimi yanında anayasaya uygunluk sağlamak adına yapılan yargısal işlem ve çözüm yöntemlerinin tamamıdır (Atar 2002: 280).

İnsan haklarının mevcut olduğu hukuk sisteminde normlar hiyerarşisinin en üstünde temel hak ve özgürlükler yer almaktadır. Normlar hiyerarşisinde kanunlar, temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği anayasaya aykırı olamaz. Yasama organı anayasaya aykırı kanun yapamaz. Bu anayasanın üstünlüğü ilkesinin bir sonucudur. Soyut bir kavram olan anayasanın üstünlüğü ilkesi anayasa yargısı ile somutlaştırılmaktadır. Kanunların anayasaya uygunluğu denetimi anayasa yargısı tarafından yapılmaktadır (Fidan 2013: 5).

Anayasa yargısı “Amerikan Modeli”ni uygulayan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Danimarka, Estonya, İrlanda, Norveç ve Hollanda ülkelerinde anayasaya

uygunluk denetimi genel mahkemeler tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle bu ülkelerde ayrıca anayasal denetim yetkisi ile sınırlı bir anayasa mahkemesi bulunmamaktadır. Avrupa modelini uygulayan ve anayasa yargısı denetimi bağımsız bir anayasa mahkemesi tarafından soyut norm denetimi şeklinde yapılmaktadır. Türkiye’de anayasal denetim soyut, somut norm denetimi ve bireysel başvuru hakkı yoluyla yapılmaktadır (Fendoğlu 2013: 1).

Avrupa modelinde anayasa mahkemesinin asıl var oluş gayesi yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemektir. Anayasa mahkemesi bir ihtisas mahkemesi gibi sadece anayasal ihlal ile ilgilenmektedir.

Soyut ve somut norm denetimi yanında Avrupa modelini benimseyen devletlerin birçoğunda farklı şekillerde bireylere anayasa mahkemesini harekete geçirme olanağı tanınmıştır. Bireysel başvuru hakkı temel çerçevesi Federal Almanya Anayasası’nda düzenlenen şekil oluşturmaktadır. “Her kim ki kamu iktidarınca temel haklarından birine zarar verildiği kanaatinde olursa, ihlal ister idari, yargısal yada yasama işlemlerinden kaynaklansın, doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurabilir.” Şeklindeki düzenleme bireysel başvurunun temel mantığını oluşturmaktadır (Kılıç 2011: 12).

Anayasanın amacı devleti sınırlandırmak ve temel hak ve özgürlükleri korumaktır. Temel hak ve özgürlükler Anayasa Mahkemesi’nin koruması altındadır (Fendoğlu 2013: 2).

1.4. Hukuk Devleti

Hukuk bir toplumda belirli bir zamanda birey ile birey, bireyle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tamamına denir. Hukuk devleti ise yönetilenler gibi yönetenlerin de hukuka bağlı olduğu devlet şeklidir. Kuvvetler ayrılığının, laikliğin, bağımsız yargının adil yargılanma hakkının temel hak ve özgürlüklerin özümсенerek aynı zamanda uygulandığı sistemdir (Özbek 2012: 126).

Hukukla sınırlandırılmış devlet sistemi anlamına gelmektedir. Devletin hem temeli ve meşruluk kaynağı aynı zamanda sınırı hukuktur. Hukukun üstünlüğü, devlet organlarının her türlü faaliyetlerinin hukuk normlarına uygunluğunun sağlanması temel amaçtır (Özkan 2010: 81).

Kişilere hukuk güvenliği sağlayan hukuk devletinin temel özellikleri; temel hak ve özgürlükler güvenceye alınmıştır. Yasalar anayasaya uygundur. Yasama organı bu yolla denetlenmektedir. Kamu güçleri birden fazla organ arasında paylaştırılarak denge sağlanmıştır. Yürütme hukuka bağlıdır. Yargı organları yasama ve yürütme organına karşı bağımsızdır. Ceza sorumluluğuna ilişkin temel ilkeler anayasalarda belirtilmiştir (Çağlayan 1998: 43).

1.5. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı

Temel hak ve özgürlüklerin korunması gerektiği düşüncesinin evrensel bir boyut kazanması anayasalar ile hak ve özgürlüklerin tanınarak korunması yasaların anayasaya uygunluğunun önemini arttırmıştır. İnsan haklarının korunmasında gelinen son nokta olarak bireysel başvuruda hak sahibi anayasa mahkemesine dava açabilmektedir (Atasoy 2012: 71).

Yerleşik demokrasilerde Doğu Bloku'nun çöküşünden sonra kurulmuş olan Doğu Avrupa Ülkeleri'ndeki¹ genç demokrasilerde, Uzak Doğu Ülkeleri'nde, Latin Amerika'da uygulanmakta olan önemli bir hukuki yöntemdir, bireysel başvuru hakkı. Ülkeden ülkeye usul ve kapsamı farklılık göstermekle birlikte uygulandığı her yerde devlet otoritesini, kişi hak ve özgürlükleri yönünden sınırlama hak ve özgürlükleri genişletmeye hizmet etmektedir (Yazıcı 2010: 9).

¹ Avrupa Konseyine üye 47 ülkenin 25'inde bireysel başvuru şeklinde temel hak ve özgürlüklerin korunduğu hukuki çözüm yöntemi mevcuttur. Başlıca ülkeler; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovakia, Slovenya, Makedonya, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Çek Cumhuriyeti, İspanya, Ukrayna, Rusya, Sırbistan, Polonya, Macaristan, Birleşik Krallık, Karadağ, İsviçre, Andora, Kıbrıs, Latvia (Nalbant 2010:227).

Devlet iktidarına ve onun kötüye kullanılması karşısında insan haklarını korumanın yolu hakların anayasal olarak tanımak ve güvenceye almaktır (Erdoğan 2004: 49).

Devletin esas gayelerinden biri temel hak ve özgürlüklerin sınırlarını genişletmektir. Bu sınırları genişletirken öncelikle kamu gücü tarafından ihlalleri önlemelidir. Bu şekilde insan haklarına saygılı hukuk devleti ilkesi gerçekleşmiş olunur. Bireysel başvuru yolu ile Anayasa'nın 2. maddesinde ön görülen "hukuk devleti" ilkesi ve 5. maddesinde belirtilen "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." İlkesini gerçekleştirmek için önemli bir adımdır (Karaman 2013: 33).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan anayasaların temel özelliği sosyal hakları da içeren geniş bir hak ve özgürlükler listesi ile donatılmış olmalarıdır (Batum 2011: 194).

Bunda elbette savaş esnasında siyasal iktidarların sebep olduğu hak ve özgürlük ihlalleri sebep olmuştur. Hak ve özgürlük ihlallerinin acı tecrübesi ile tekrar yaşanmaması için çeşitli çözüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu çözüm yöntemlerinden biri hak ve özgürlüklerin yasal statüde tanımakla birlikte etkin hukuki mekanizmalarla savunmak başta gelmiştir.

Hakların anayasa ile tanınması, hak sahibine en üst düzeyde güvence sağlar. Anayasa tüm yasaların üzerinde bulunduğundan, yasalar anayasaya aykırı olamayacağından, etkili bir koruma sağlanmış olur. Bu bağlamda Türkiye'de temel hak ve özgürlükler Anayasa'da tanımlanmıştır. Aynı zamanda tanımlanan bu hakların savunulması içinde hak sahibine, en üst mahkeme olan Anayasa Mahkemesi'nde dava imkânı bireysel başvuru yoluyla verilmiştir.

Bireysel başvuru hakkı 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yapılan Anayasa değişikliği ile hukuk sistemimize girmiştir. Anayasa'nın 148/3.maddesinde yer alan bireysel başvuru hakkı 6216 Sayılı Yasa'nında 45. maddesinde düzenlenmiştir.

Vatandaşlarının devlete karşı güven beslediği, kendi kişiliklerini korkusuzca geliştirdikleri, hukuk kurallarına bağlı bir devlet ancak çağdaş demokratik uygarlığın en önemli aşaması olabilir (Özbudun 2010: 123). Türkiye Cumhuriyeti Devleti de başta Anayasa'da hukuk devleti olduğunu ilan ederek hukuk kurallarına bağlılık yeminini somutlaştırmıştır.

Hak ve özgürlüklerin var olmasının tamamlayıcısı olan hak arama özgürlüğü için mevcut yollardan en etkili yargısal yollardır. Hak ve özgürlüklerin tanınması, korunması ihlallerin önlenmesinde yargısal çözüm yolları her zaman ideal biçimde hak sahibini tatmin edemeyebilir. Bundan dolayı yargısal yolların denetimi ve yeni çözüm yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bireysel başvuru hem hak ve özgürlüklerin yargısal denetimini denetlemekte hem de özünde yeni bir çözüm yöntemi olmaktadır (Ural 2013: 121).

Temelinde Anayasa Mahkemesi'nde görülen bir dava olan bireysel başvuru hakkı sayesinde hak ihlallerinin önlenmesinde hukuk sistemi etkili bir çözüm yöntemine daha kavuşmaktadır. Bireysel başvuru yoluyla kendi başına hareket edebilen ve toplumun bölünemeyen en küçük parçası olan birey tarafından doğrudan hak ihlali gerekçesiyle kamu gücüne karşı Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmaktadır.

Yasama işlemleri, idari ve yargısal kararlar aleyhine karşı menfaati ihlal edilen kişi belirlenen süre içinde anayasa yargısı organı olan Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak temel hakları güvenceye alan anayasal denetim yolunu etkinleştirmektedir (Tunç-Bilir-Yavuz 2014: 340). Böylece ulusal düzeyde hak ve özgürlük ihlallerinin önleme adına hukuk sistemi bir filtre daha kazanmış olmuştur. İhlaller tüm hukuk sistemi içinde bireysel başvuru yolu ile birlikte elenerek en aza indirilmesine çalışılmaktadır.

Ülkelerin saygınlığının ve çağdaşlığının bir göstergesi olan hak ve özgürlüklere saygılı olması, hak ve özgürlük ihlallerinin etkin savunulması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne de hak ve özgürlükleri korumada bireysel başvuru hakkını tanımasının sebeplerinden biri olmuştur.

1.5.1. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkının Tanımı

Hakları ihlal edilen kişiler bu ihlali önlemek için veya gerçekleşmiş ihlali tazmin etmek için hukuk devletinde önceden tanımlanmış hukuki yollara başvurumaktadırlar. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı, temel hak ve özgürlük ihlallerine karşı getirilmiş yeni bir hak arama yoludur. Kişi bireysel başvuru yoluyla kendisine hukuk devleti tarafından sunulan birincil çözüm yollarından tatmin olmadığı takdirde halen hakkının ihlal edildiği veya hakkının yeterince kendisine verilmediği düşüncesi ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaktadır.

İnsan hak ve özgürlüklerini korumak, tüm yurttaşların insan olarak olanaklarını geliştirmek, temel hak ve özgürlüklerini korkusuzca yaşayabilmeleri için gerekli koşulları doğrudan ve dolaylı olarak sağlamak devletin temel görevidir (Kuçuradi 2014:6).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de Anayasa'da belirtildiği şekilde bir hukuk devleti olarak vatandaşlarını ve sınırları içinde bulunan herkesin hak ve özgürlüklerini korumakla yükümlüdür. Devlet hak ve özgürlükleri korumak için öncelikle yasalar yoluyla bu hak ve özgürlükleri tanıır ve tanımlar. Hak ve özgürlüklerin sınırlarını çizer ve bu çizilen sınırların ihlal edildiğinde ihlalin önlenmesi için başvurulacak çözüm mekanizmalarını ve ihlale öngörülen müeyyideleri belirtir. Bireysel başvuru hakkı da hukuk devleti olmanın bir gereği olarak anayasada tanımlanmış ve hak ve özgürlüklerin korunması için herkesin hizmetine sunulmuştur.

Temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'na 12 Eylül 2010 yılı referandumu ile giren ve 23.09.2012 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan bireysel başvuru hakkı birçok ülkede farklı şekillerde uygulanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'na 5982 Sayılı Kanun ile giren ve Anayasa'nın 148. maddesinde yer bulan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının kullanılması 23.09.2012 tarihinde 6216 Sayılı Yasa ile yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla bireyler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmektedir.

Bireysel başvuru hakkı başta Anayasa'nın 148. ve 149. maddeleri 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45.ve 51. maddeler arasında ayrıca Anayasa Mahkemesi İktüzüğü'nde düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 148/3.maddesinde “*herkes anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa insan hakları sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla anayasa mahkemesine başvurabilir.*” Şeklinde tanımlanmıştır.

Bireysel başvuru hakkı 6216 Sayılı Kanun'un 45. maddesinde;” *herkes, anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa insan hakları sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla anayasa mahkemesine başvurabilir,*” benzer şekilde düzenlenmiştir.

Doktrinde bireysel başvuru hakkı veya anayasal şikâyet olarak iki şekilde adlandırılan bu hak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru hakkıyla özdeş bir şekilde Anayasa'mızda da bireysel başvuru hakkı olarak adlandırılmıştır. Anayasa'nın 148.maddesi ve 6216 Sayılı Yasanın 45. maddesi temel alınarak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

Bireysel başvuru, kamu gücü işlemleri tarafından doğrudan etkilenecek temel hakları ihlale uğradığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nden bizzat hukuki koruma talebinde bulunarak ihlalleri engelleme hakkıdır (Göztepe 1998: 3).

Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen bireylerin başvurdukları olağan üstü bir kanun yolu olarak tanımlanabilir (Atasoy 2012:72).

Temel hak ve özgürlükleri yasama, yürütme veya yargı organlarının işlemleri tarafından ihlal edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yoludur (Kılıç 2008: 23).

Temel hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen bireylerin ilgili hukuki yolları tükettikten sonra başvurabilecekleri istisnai bir kanun yoludur (Sağlam 2011: 2).

Anayasa şikâyeti, anayasada ve anayasal belgede öngörülen belirli hak ve özgürlüklerden birinin veya birden fazlasının, yasama, yürütme ve yargı erklerinden bir veya birden fazlası tarafından icrai veya ihmali bir edimle ihlal edilmesine karşı, hakkı ihlal edilen veya kamu düzeni gerektiren hallerde özel olarak yetkilendirilmiş kişi veya kişiler tarafından söz konusu ihlalin geçici tedbir, iptal veya tespit kararları yoluyla önlenmesi amacıyla, olağan hukuk yolları tüketildikten sonra, ihlale konu olan eylem veya eylemsizliğin anayasaya veya anayasal belgeye uygunluğunu incelemeye yetkili mahkeme önünde dava edilmesi imkânı tanıyan usuli bir haktır (Şirin 2013: 11).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı temel hak ve özgürlükleri ihlal edildiği iddiasıyla bireylerin Türkiye sınırları içinde başvurabilecekleri son hukuki çaredir (Aydın 2011: 125).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru, Anayasa'da sayılan haklardan AIHS ve taraf olduğumuz ek protokoller kapsamındakilerinin, bir kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiası ile kural olarak diğer iç hukuk yollarını tükettikten sonra başvurduğumuz ikincil ve istisnai nitelikte hak arama yoludur (Korkmaz 2014).

Bireylerin belirli hak ve özgürlükleri kamu tarafından ihlale uğradığı zannı ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurdukları olağan üstü ikincil son imkândır (Ergül 2012: 6).

Kamu gücünün birel işlemlerine karşı Anayasada belirtilen hakların ihlale uğradığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurularak yapılan tali nitelikte hukuki çaredir (Özbey 2013: 69).

Anayasa şikâyeti yardımcı bir kanun yolu olmayıp, temel hakların ve temel hak benzeri hakların usuli koruması için kendine özgü bir hukuki çaredir. Yasama ve yargı organının temel hakları ihlaline karşı tanınmış olan özel bir düzenlemedir (Pekcanıtez 1995: 261).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerinden birinin veya birkaçının kamu gücü tarafından ihlali iddiasıyla ihlale konu işlemin anayasallığının ikincil nitelikteki denetim türü ile denetlenmesidir (Hamdemir 2015: 23).

Mevcut tanımlar ışığında bir tanımlama yapacak olursak; Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı; sınırlı olarak sayılan hak ve özgürlüklerinin kamu gücü tarafından ihlale uğradığını iddia eden hak sahibi tüm bireylerin diğer ulusal hukuki yolları bitirdikten sonra başvurabildikleri çözüm yoludur.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının yapılan tanımlarda öne çıkan başlıca özellikleri, başvurunun bireyler tarafında yapılması, Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilecek olması, tüm iç hukuk yollarının tüketilmiş olması, belirli hak ve özgürlüklerin kapsamında başvuru yapılabilmesi, ihlale sebep olanın kamu gücü olması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Temel hak ve özgürlüklerin Anayasa Mahkemesi'nde savunuluyor olması bireye ayrı bir hukuki güvence sunmaktadır. Hak ve özgürlükleri kamu gücü karşısında güvence altına alan, yasama, yürütme ve yargı organlarının kamu gücünü kullanırken özenli ve dikkatli davranmalarını sağlayacaktır. Anayasa Mahkemesi tarafından verilecek kararların hemen yaptırıma dönüşmesi ve benzer nitelikteki işlemler açısından emsal teşkil etmesi hak ve özgürlüklerin savunulmasında ayrıca önem arz etmektedir.

1.5.2. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukukundaki Gelişimi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde hak ve özgürlük ihlali iddiasıyla Türkiye Rusya'dan sonra en çok başvurunun yapıldığı ikinci ülkedir. Türkiye aleyhine açılan davaların yüzde atmışı daire önünde görülmesi gereken nitelikli ihlal iddialarından oluşmaktadır. Bu oran daha fazla başvurusu bulunan Rusya'nın iki katı kadardır. Türkiye aleyhine yapılan tek hâkimle incelenmesi yapılmayan dairece karara bağlanan başvuruların fazlalığı hukuk sisteminin hak ve özgürlükleri koruyamadığının göstergesidir. Türkiye AİHM tarafından verilen ihlal kararı oranı yüzde 19 ile en fazla ihlal kararı olan ülkedir (Karakaş 2010: 36).

Rusya'nın nüfusunun Türkiye'ye oranı göz önüne alındığında Türkiye'den yapılan başvuru sayısı ve verilen ihlal kararları hak ve özgürlüklerin iç hukukta yeterince korunamadığını açıkça göstermektedir. Türkiye'den AİHM'e başvuru sayısının fazla olması ve verilen ihlal kararlarının oranının yüksek olması hukuk sistemindeki aksaklığı ve hak ve özgürlüklerin korunmasında yeni çözüm yöntemi arayışına neden olmuştur. Bu arayışın sonunda birçok ülkede uygulanan bireylerin doğrudan anayasa mahkemelerine başvurusunu gerektiren bireysel başvuru hakkının hukuk sistemine kazandırılmasında kanun koyucu tarafından karar kılınmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin vereceği kararlar ile hak ve özgürlük ihlallerinin önüne geçmesi tüm hukuk sistemine yol göstermesi ve kamu gücünün sınırlarını net şekilde belirleyerek ulusal düzeyde adaleti sağlayarak AİHM'deki başvuru ve ihlal oranını düşürmesi temel amaçtır. Sebep sonuç ilişkisi içinde mevcut hukuk sisteminin temel hak ve özgürlükleri ulusal düzeyde koruyamaması bireysel başvuru hakkının tanınmasına yol açmıştır.

Bireysel başvuru yapılabilecek hakların belirlenmesinde İHAS'a atıf yapılmaktadır. Düzenleme ile hak ve özgürlük ihlallerine karşı İHAS yoluyla ulusal hukukta bir yaptırım mekanizması oluşturulmak istenmektedir. Bireysel başvuru İHAS'a bağlı ve referans alınmış bir yoldur (Boyar 2013: 53).

1.5.3. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukuk Tarihindeki Yeri

Türkiye Cumhuriyeti'nin halen uygulanmakta olan 2704 Sayılı 1982 Anayasası'nın ilk halinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı düzenlenmediği gibi Anayasa Mahkemesi'nin kurulduğu 1961 Anayasası'nda da bireysel başvuru hakkı yer almamıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkında tartışmalara rastlamak mümkündür.

“Anayasa böyle bir derpiş etmediği gibi mahkemenin yetkisini adi kanunla genişletmeye cevaz veren açık bir hüküm de ihtiva eylemiyor. Fakat böyle bir genişletmeyi de açıkca bertaraf etmiyor (12). Bu itibarla yargı yetkisinin kanunla düzenleneceğine dair olan anayasa kaidesine (m.136).dayanarak adi kanun yolu ile ferdi anayasa uygulamaları aleyhine, ihtiyaç halinde, anayasa şikâyeti yolu ile anayasa mahkemesine müracaat usulünün ihdasını anayasa engellemiyor.” (Balta 1961:1–4). 1961 Anayasası'nda bireysel başvuru hakkı düzenlenmediği halde genişletici bir yorum ile bireysel başvuru hakkının kullanılabileceğinin doktrinel tartışmalarının yapıldığı görülmektedir.

12 Eylül 2010 tarihinde halkoylaması ile 1982 Anayasası'nın 5982 Sayılı Yasa ile bireysel başvuru hakkı kabul edilmiştir. Böylece 1960 'lı yıllardan beri Türkiye'de tartışılan yeni bir hak arama yolu hukuk sistemine girmiştir (Ekinci, Sağlam 2012: 9).B

Türkiye AİHS'ne 1954 yılında taraf olmuş AİHM'e bireysel başvuru yolunu 1987 yılında kabul etmiştir. AİHM'in zorunlu yargılama yetkisini 1990 yılında tanınmıştır. Avrupa Konseyi AİHS'nin taraf devletlerin iç hukukunda uygulanmasını tavsiye etmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2004 (6). sayılı tavsiye kararında AİHM'nin dava yükünü azaltabilmek için bireysel başvuru yönteminin taraf devletlerin iç hukukunda tanınması ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir. 19 Şubat 2010 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Interlaken Deklerasyonu ile taraf devletler iç hukuklarında AİHS'ni uygulayıcı ve temel hak ihlallerini etkin bir şekilde ortadan kaldırıcı mekanizmaları en kısa sürede kurma taahhüdünde bulunmuşlardır (Ekinci, Sağlam 2012: 11).

Bireysel başvuru hakkını Anayasa Mahkemesi'nin 1987 yılında incelemeye başladığı 1993, 2004, 2009 yıllarında yapılan Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş yıldönümü sempozyumlarında ele alındığı ayrıca anayasa değişikliği tartışmalarında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin 2000 tarihli anayasa önerisinin içinde yer almıştır. Yine Türkiye Barolar Birliği'nin 2001 tarihli anayasa önerisinde de bireysel başvurunun yer alması istenmiştir. TOBB ve TBB önerilerinde yer alan bireysel başvuru hakkı halen uygulanmakta olan düzenleme ile büyük oranda benzerdir (Karaman 2013: 106).

Anayasa, devletin insan haklarına saygılı olduğunu belirtmekle insan haysiyeti kavramının evrenselliğini vurgulamakta, kişilerin insan oldukları için sahip oldukları hak ve özgürlüklerden yararlanacaklarını belirtmiştir (Gözübüyük 2013:170).

İnsan haklarını korumanın en etkili ve çağdaş yolu hak iddia edenlerin herkesçe kabul edilen mahkemelerde davacı ve davalı olarak bulunarak yargı yolu ile hakkın tespitinin yapılmasıdır (Erdoğan 2004: 249).

Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerin uluslar arası standartlarda tanınması ve korunması için birçok reform gerçekleştirilmiştir. 1954 yılından beri taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yaptırım gücünü kabul etmiştir. 22 Ocak 1990 yılında AİHM'nin zorunlu yargı yetkisinin tanınması ile Türkiye açısından sözleşmenin yaptırım gücü tam olarak gerçekleşmiştir. Böylece Türkiye de yaşayan herkes AİHM'e devlete karşı şikâyet edebilme hakkı kazanmıştır. Bireyler uluslar arası hukukun bir öznesi haline gelmiştir. Ayrıca 7 Mayıs 2004 tarihinde Anayasa'nın 10, 15, 17, 30, 38, 87, 90, 131, 143 ve 160. maddelerinde değişiklikler yapılarak AİHS'ne uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Anayasa'nın 90.maddesinde "usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır." şeklindeki düzenleme ile temel hak ve özgürlüklerin evrensel boyutta uygulanması amaçlanmıştır.12 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe gire 5982 Sayılı Kanun ile Anayasa'nın 148. maddesine yapılan ekleme ile bireysel başvuru hakkının tanınması ve başvuru konusunun AİHS'e göre esas alınması ile temel hak ve

özgürlüklerin uluslar arası insan hakları ile bütünleşmesi sağlanmış olmuştur (Özbey 2013: 85-86).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde her alanda etkileşime girmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından aleyhine verilen kararlar benzer şekilde diğer ülkelerin hukuk sistemleri, hukuki çözüm yöntemleri ile tanışmasına sebep olmuştur. Bu etkileşim sonucunda hak ve özgürlüklerin ihlali yönünde verilen kararların çokluğu Türk hukuk sisteminde değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda birçok yasal düzenleme, alternatif çözüm yöntemi ve son olarak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı Türk hukuk sistemine 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum ile girmiştir. Hak ve özgürlüklerin korunmasında birçok ülkede kullanılan bu kanun yoluna ihtiyaç duyulmasında Türkiye aleyhinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açılan dava sayısının fazlalığı ve açılan bu davalardan Türkiye'nin hak ve özgürlük ihlallerine sebep olduğu yönünde verilen kararların çokluğu etkili olmuştur.

Bireylerin hak ve özgürlüklerini daha iyi korumak, kamu gücünü anayasa ve kanunlara uygun davranmaya zorlamasının yanında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bireysel başvuru hakkının bir iç hukuk filtresi görevi üstlenmesidir. Böylece bireyler AİHM'ne başvuru yapmadan önce Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak zorundadır ve bu yolu tüketmelidir. Ayrıca bireysel başvuru hakkı kapsamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki hakların da yer alması AİHM ve AİHS ile organik bir bağ oluşturmaktadır (Göztepe 1998: 15).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararların ülke imajına verdiği zarar ile hükmedilen tazminat miktarının fazlalığı hak ve özgürlük ihlallerinin önüne geçmek ve kamu gücünün yeni bir hukuki denetim yolu ile ıslahına çalışılmasını gerektirmiştir.

Anayasa’da güvence altına alınan temel hak ve özgürlükler bireysel başvuru hakkı sayesinde etkin ve özde bir korumaya kavuşmuştur. Hak ve özgürlüklerin sadece anayasada yazılı olarak tanımlanması yeterli olmamaktadır. Hak ve özgürlükler etkili bir hukuki güvence ile korunduğu takdirde bu hak sahipleri korunmuş olur. Hak ve özgürlüklerin tanınmasına rağmen etkili şekilde korunmaması bu hak sahiplerinin mağduriyetine sebep olacağı gibi bu haklarında değersiz ve sıradanlaştıracaktır (Özbey 2013: 84).

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı Türkiye’de temel hak ve özgürlüklerinin yeterince korunmadığı, hak korumasının zayıf olduğu yönündeki yaygın düşüncenin ön kabulü de ayrıca etkili olmuştur (Oder 2013: 98).

İnsan haklarının korunmasının öncelikle ulusal düzeyde etkin bir şekilde korunması, ulusun kendi değerleri, gelenekleri ve kendine has özellikleri ile bir bütün halinde çözüme ulaşılması gerekmektedir (Kunig 2011: 52).

Hak ve özgürlüklerin uluslar arası düzeyde denetimi istisnai bir yöntem olmalıdır. Mümkün olduğu kadar ulusal çözüm yöntemleri ile sonuca gidilmelidir. Bir hak ve özgürlüğün kendi ulusal mecrasında değerlendirilmesi denetimi kolaylaştırdığı gibi verilecek kararında isabet oranını artırmaktadır.

Türk hukuk sisteminde bireysel başvuru hakkının yer almasında Federal Almanya hukuk sisteminin etkileri görülmektedir. Almanya’daki anayasal şikâyetinin yasama, yürütme ve yargı işlemlerine karşı yapılan en kapsamlı yöntem oluşu, uzun zamandan beri deneyimli ve en başarılı şekilde uygulanmakta olması etkili olmuştur (Kılınç 2008: 21).

1.5.4. Bireysel Başvuru Hakkının Türk Hukuk Mevzuatındaki Yeri

Bireysel başvuru hakkı mevzuatta öncelikle 12 Eylül 2010 tarihli halkoylaması sonucu kabul edilen ve 23 Eylül 2010 tarihinde 27708 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak

yürürlüğe giren 5982 Sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun’la Anayasa’nın 148. maddesinde yapılan ekleme ile Anayasa Mahkemesi’nin görevlerine eklenmiştir.

Bireysel Başvuru ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler 30 Mart 2011 tarihinde kabul edilen 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’da yer almıştır. Ayrıca 12 Temmuz 2012 tarihinde yayınlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü bireysel başvurunun nasıl yapılacağı ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler içermektedir.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru hakkı ile ilgili AIHS ve AIHM içtihatlarını da göz önünde bulundurarak yargılama yapacaktır. Temel hak ve özgürlüklerin mevzuatta yer alması tek başına yeterli değildir. Anayasa Mahkemesi’nin yapacağı yargılama ve vereceği kararlar ile hak ve özgürlük gerçek anlamda kimlik kazanacaktır.

1.6. Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru Hakkı

Karşılaştırmalı anayasa hukukunda bireysel başvuru yolu anayasa mahkemelerinin objektif anayasal düzenin korunması görevinin yanına bireylerin sübjektif temel hak ve özgürlüklerinin etkili şekilde korunması işlevini kazanması ve aynı zamanda hukuk kurallarının hâkim olduğu hukuk devletinde en ileri aşaması olarak insan haklarını korunmanın son halkası olarak tanınmaktadır (Erdoğan 2015: 87).

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı temelinde Almanya’da doğarak olgunlaşmış ve diğer Avrupa ülkelerindeki uygulamaları etkilemiştir. Bununla birlikte Latin Amerika ve Uzak Doğu ülkelerinde de farklı şekillerde uygulandığı görülmektedir (Hamdemir 2015: 26).

Anayasa şikâyeti Avrupa anayasa mahkemelerin de farklı şekillerde uygulanmakla birlikte kurumun başlıca özellikleri bir yargı yolu olması, diğer hukuki yolların tüketilmesinden sonra başvuru nitelikte olmasıdır. Temel hak ve

özgürlükleri konu alması, idarenin veya yargının bireysel kararlarına karşı kullanılması, kamu gücüne sınırlama getirmesi en temel özelliklerindendir (Paczolay 2009: 314).

Hak ve özgürlükler alanında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yaşanan yıkım birçok ülkede hak ve özgürlüklerin kamu gücüne karşı özellikle iktidar uygulamalarına karşı yasal düzenlemeler yapma ve bu yasal düzenlemelerin etkili hukuk mekanizmaları uygulayarak hayata geçirmesine sebep olmuştur.

Ulusal düzeyde en üst mahkeme Anayasa Mahkemesi olduğundan temel hak ve özgürlüklerin bu mahkeme tarafından bireysel başvuru yoluyla korunmasının etkisi çok büyüktür. AİHM' nin içtihatlarında bireysel başvurunun bir seçenek olarak taraf devlete önerilmektedir. AİHM bireysel başvuruyu etkili bir hukuk yolu olarak kabul etmektedir. Bireysel başvuru ulusal düzeyde bir filtre mekanizması görerek AİHM 'e gidecek dava sayısını azaltması açısından da ayrıca öneme sahiptir (Trajkovska 2010: 86).

Türkiye'de uygulanmakta olan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı aşağıda incelenen Almanya, Avusturya, İspanya, Azerbaycan, Rusya ve Güney Kore ülkelerindeki uygulamalar ile farklılıklar barındırmakla birlikte kurumların ortak yönleri daha fazladır. Sırasıyla incelenen bireysel başvuru hakkı sistemlerinin tamamı kişi hak ve özgürlüklerinin korunarak geliştirilmesi dolayısıyla hukuk devleti ilkesine hizmet etmekte, kamu gücünü sınırlandırmaktadır.

1.6.1. Almanya

Bireysel başvuru hakkı Dünya genelinde birçok ülkede farklı şekillerde uygulanmakla birlikte en etkili şekilde Almanya'da uygulanmaktadır. Almanya bireysel başvuru hakkı uygulaması aynı zamanda Avrupa'daki diğer ülke hukuk sistemlerini etkilediği gibi Türkiye'deki bireysel başvuru hakkının da belirleyicisi ve temeli olmuştur (Uzun 2012: 6).

Almanya anayasa hukuku ve anayasa yargısının en gelişmiş olduğu ülkelerden biri olarak bireysel başvuru hakkı (anayasal şikâyet). en kapsamlı ve Avrupa'daki diğer

ülkelere de kaynak teşkil edecek şekilde bu ülkede uzun zamandan beri uygulanmaktadır (Hamdemir 2015: 51).

Almanya’da bireysel başvurunun kökeni 28 Mart 1849 tarihinde kabul edilen Frankfurt Paul Kilisesi Anayasası ile teminat altına alınan hakların ihlalinde İmparatorluk Mahkemesi’ne başvuru hakkı tanınması şeklinde görülmektedir. Paul Kilisesi Anayasası’nın kabul edilmesine rağmen yürürlüğe girmemiş olması bireysel başvuru hakkının kullanımını ertelemiştir (Azan 2014: 63).

Almanya’da bireysel başvuru hakkı (Anayasal Şikâyet). anayasa yapıldığında sağlam temellere dayandırılması için 1849 tarihli Paul Kilisesi Anayasası esas alınmıştır. Zaten konu itibarıyla de ilk defa Paul Kilisesi Anayasası’nda yer almıştır. Daha sonra sırasıyla 1871 İmparatorluk Anayasası’na ve Weimar Anayasası’na hatta eyalet anayasalarına da nüfus ederek Federal Almaya Anayasası’na kadar gelerek halen uygulanmaya devam etmiştir (Karaman 2013: 47).

Bireysel başvuru hakkının Alman Federal Anayasa Mahkemesi’nin 28 Eylül 1951 yılında kurulmasından beri uygulandığı ve en başarılı şekilde devam ettirildiği ülkelerin başında gelen Almanya’da Anayasa Mahkemesi’nin baktığı davaların yüzde doksan yedisi bireysel başvuru kapsamındaki davalar oluşturmaktadır. Almaya Anayasa Mahkemesi’nde iş yükünün büyük bölümü bireysel başvuru şikâyetleri oluşturmaktadır. Her yıl yaklaşık üç bin bireysel başvuruda bulunmaktadır. Bu başvuruların büyük çoğunluğu mahkemeler tarafından verilen kararlara karşı yapılmaktadır (Kunig 2011:46).

Almanya’da bireysel başvurunun çok etkin ve başarılı bir şekilde kullanılması nedeniyle kamu gücünden kaynaklanan bütün hak ihlalleri aleyhine Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yapılmıştır. Mahkemenin iş gücü artmasına AİHM başvuruların azalmasına sebep olmuştur (Yazıcı 2010: 10).

Almanya’da temel hakların ihlal edildiği iddiasıyla herkes anayasa mahkemesine başvuruda bilmektedir. Başvuru ile yasalar yönetsel işlemler ve yargısal kararlara karşı

son çare olarak anayasa mahkemesinden talep edilir. Normal hak arama yolları tüketilmelidir (Aliefendioğlu 1997: 50).

Federal Almanya Anayasa Mahkemesi'nin temel görevi bireylerin anayasal şikâyetlerini sonuçlandırmaktır. İster vatandaş ister yabancı olsun herkes devletin temel hak ve özgürlüklerini ihlal ettiği düşüncesi ile başvuru yapabilir. Mahkemeye yapılan başvuruların büyük çoğunluğu anayasal hak ihlalleri oluşturmaktadır (Zypries 2009:14).

Almanya'da 1949 Tarihli Anayasa'ya 1969 tarihinde yapılan ekleme ile kabul edilen ve bireylerin haklarını korumakla birlikte anayasal düzeni de koruyan anayasa şikâyeti (verfassungsbeschwerde) anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlali durumunda yurttaşların tüm kanun yolları tüketildikten sonra başvurabildikleri bir yoldur (Teziç 2012: 253) böylece kurucu iktidar yasa koyucuya hakkın varlığı ve kapsamında yetkileri geri alarak haklara tanınan güvenceyi artırmış, anayasal düzeye taşımıştır (Hamdemir 2015: 30).

Almanya'da anayasa şikâyeti ek bir kanun yolu değil başlı başına olağandışı bir kanun yoludur. Bu kanun yolundaki denetim alanı başlı başına anayasa hukuku ile sınırlandırılmıştır (Hassemer 2004: 5).

Almanya'da da temel hak ve özgürlük ihlalinin başka hiçbir kanun yolu ile giderilemediği takdirde, diğer hukuki yollar tüketildikten sonra başvuru bir anayasal yoldur (Hamdemir 2015: 54).

Tüm yurttaşlara açık olan Anayasa şikâyeti yolu Federal Anayasa Mahkemesi'ne anayasal organlar arasındaki görüş ayrılıklarını veya federasyon ile eyaletler arasındaki uzlaşmazlıkları çözmekle birlikte temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edilmesini önlemekte ve hak ve özgürlükleri korumaktadır. Anayasa Mahkemesi bu yolla yasama yürütme ve yargı erklerinin işlemlerinin anayasaya uygunluğunu denetlemektedir (Mellinghof 2009: 32).

Anayasa şikâyeti sübjektif ve objektif iki işlevi ifa etmektedir. Sübjektif olarak bireyin özel haklarını koruyarak hak ve özgürlüğün kullanılmasını sağlar. Objektif olarak da anayasa hukukunun korunması, yorumlanması ve geliştirilmesidir. Bununla birlikte tüm hukuk sisteminin korunup geliştirilmesidir. Ayrıca bireyin anayasa hukukunu aktif bir şekilde kullanması ile demokratik düzenin öznesi ve savunucusu olarak katılımını sağlanmakta devlet karşısına çıkma bilinç ve imkânı tanımaktadır (Mellinghof 2009: 33). Federal Almanya Anayasa Mahkemesi anayasa şikâyeti uygulamasında kazuistik bir temyiz etkisinin bulunmasının yanında genel bir eğitim işlevide gördüğü şüphesizdir (Yıldız-Gençay 2013:17).

Anayasa şikâyeti yolu bireyin kamu gücü karşısında sahipsiz ve güçsüz olmadığı bilinci vermekle kamu gücünü kullanan devletin organlarının işlem ve eylemlerinde temel haklara ve hak sahiplerine saygılı olmasını sağlamaktadır (Mellinghof 2009: 44).

Almanya’da bireysel başvuru hakkı temel haklar veya temel haklara benzer haklara aykırı kamu gücü işlemlerine karşı Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuru olarak kabul edilmektedir. Bu hakların belirlenmesinde AİHS dikkate alınmamıştır (Şahbaz 2011: 72).

Almanya Anayasa Mahkemesi başvuru eğer temel hak ihlali iddiasını ve buna ilişkin olguları genel mahkemeler önünde ileri sürmemiş ise bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi önünde hak iddiasında bulunamaz ikincillik ilkesi gereğince genel mahkemelere bireysel hak ihlali konusunda ki iddiaları araştırma imkânının verilmesi gerekir (Altan 2011:147).

Almanya’da Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilmek için diğer yolların tüketilmesi gerekmektedir. Daha sonra mahkeme tarafından yapılan ön elemenden geçilmesi gerekmektedir. Başvurunun hukuken esaslı bir öneme sahip olması veya temel hakkın korunması başvurunun incelenmesine bağlı ise başvuru vahim bir zararı engelleyecek ise başvuru kabul edilerek incelenir (Nalbant 2010: 234).

Açıkça temelsiz veya başarı şansı çok düşük başvurular doğrudan kayda alınmadan başvurucuya mektup yoluyla başvurunun kabul edilme ihtimalinin zor olduğu buna rağmen başvuruda ısrarcı olup olmadığı sorulmakta başvurucu ısrarcı olursa işleme konularak incelemeye devam edilmektedir. Bu şekilde Almanya’da başvuruların yüzde kırkının elendiği ve büyük bir başvuru kütesinin herhangi bir yargıcın incelemesinden geçmeden sonuçlandırılmaktadır. Buda mahkemenin gereksiz başvurular ile oyalanmasının önüne geçmekte usul ekonomisine katkı sağlamaktadır (Çoban 2010:203).

Almanya bireysel başvuru en çok bilinen hak arama yoludur. Bu hak arama yoluna bu denli ilgi gösterilmesinde Anayasa Mahkemesi’nin ilk günden itibaren temel hak ve özgürlükleri kapsamlı olarak yorumlayarak hukuk sistemi ve toplumsal düzenin belirleyicisi olmuştur. Mahkeme denetleyici görevini üstlenmesinin yanı sıra verdiği kararlar ile toplumsal reformların itici gücü de olmuştur (Zypries 2009: 15).

1.6.2. İspanya

İspanya’da hak ve özgürlük ihlallerine karşı yapılan bireysel başvuru yolu 1917 Tarihli Meksika Anayasası’ndan esinlenerek 2. Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan 1931 Anayasası ile ilk kez uygulanmaya başlanmıştır (Arnwine 2003: 250).

İspanya hukukunda 1931 yılından beri mevcut olan recurso de amparo 1978 tarihinde kabul edilen anayasa ile etkinliği artmıştır. Amparo anayasanın 53. ve 161.maddelerinde düzenlenmiştir (Göztepe 1998: 34).

Amparo başvurusu Anayasa’nın 53/2.maddesinde belirtilen temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlali nedeniyle bireylere kanunla Anayasa Mahkemesi’ne dava açma hakkı veren bir yargı yoludur (Özbey 2013: 176).

Anayasal bir denetim aracı olan amparo kamu gücü tarafından temel haklarının veya insan haklarının ihlal edildiğini iddia eden bireylerin başvurabileceği bir yoldur (Pimentel 2009: 164). Anayasada ki temel hakların özel kişiler tarafından ihlal edilmesi

halinde başvuru yapılamayacaktır. Bir özel işletmenin eşitlik ilkesine aykırı davranması doğrudan bireysel başvuruya konu olamaz ancak bir bu aykırılık bir mahkemede yapılan yargılama sonucunda giderilmez ise ihlale çözüm bulmayan ve kamu gücü olan mahkeme kararı bireysel başvuruya konu edilebilir. Genel mahkeme ihlali önleyemediği için bireysel başvuruya konu olmaktadır (Guerra 2010: 71).

Temelde anayasa ile güvence altına alınan belirli hakların kamu güçlerinin işlemlerinden, ihmallerinden veya eylemleri nedeniyle ihlal edilmesi durumunda, ihlale maruz kalan kişilerin sahip olduğu anayasal bir koruma mekanizmasıdır. Hak sahibi ile birlikte kamu denetçisi ve savcılıkta doğrudan amparo başvurusunda bulunabilir (Baamonde 2009: 103).

Temel hakların güvence altına alınması hukuk devleti açısından önem taşımaktadır. Temel hakların korunması amacıyla İspanya’da kabul edilen ve uygulanan “amparo başvurusu” bireysel başvuru hakkı uygulamadaki birtakım aksaklıklara rağmen başarıyla çalışmaktadır. Amparo yolu ile anayasada tanınan ve güvence altına alınan hak ve özgürlükleri somutlaştırması ve verilen kararlar ile uygulama birliği oluşturmaktadır (Arnwine 2003: 268).

Amparo başvurusu istisnai olağandışı ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasıyla amparo başvurusunda bulunabilmek için bütün kanun yollarının tüketilmiş olması gerekir (Ural 2013: 141). İhlalin ortadan kaldırılması için önce umumi mahkemeleri ilgilendiren yolların tüketilmesi gerekmektedir. Bireysel başvuru tali bir hukuki çaredir. Bir seçme imkânı veren alternatif bir hukuki yol değildir. Diğer tüm yasal çözüm yöntemleri denenerek tüketildikten sonra devreye girmektedir. Umumi mahkemelerin ihlali ortadan kaldırma imkânı var ise bu imkân kullanılmadan başvuru yapılamamaktadır. Öncelikle çözümün birincil umumi mahkemelerde aranması gerekmektedir (Guerra 2010: 71).

Amparo başvurusu ile davacının somut bireysel çıkarı korunmasının yanında anayasanın da korunmasına hizmet eder. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen

kararların bağlayıcılığı nedeniyle verilen karar tüm hukuk sistemine etki etmektedir (Arnwine 2003: 268).

Anayasa mahkemeleri insan hakları konusunda evrensel ilke ve esasları uygulamakla birlikte içinde bulunduğu devletin egemenlik haklarını da koruması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirirken devletin birey hak ve özgürlüklerini çiğnemesine birey karşısında üstün olmasına da müsaade etmemelidir. Bu bağlamda amparo herkese kanunlar ve uluslar arası hukukun tanıdığı temel hakların ihlal edilmesi halinde başvurabileceği basit, hızlı ve etkili bir yargı yoludur (Pimentel 2009: 167).

İspanya bireysel başvurusu olan amparoda kanunların anayasaya uygunluğu denetlenmemektedir. Kamu güçlerinin belirli eylemlerinin denetimi yapılmaktadır. parlamentonun çıkardığı kanunlar bireysel başvuruya tabi değildir. kamu güçlerinin yasalar haricinde gerçekleştirdikleri spesifik eylemler ihlal teşkil ediyor ise başvuruya tabidir. İspanya’da sadece temel haklar konu olarak bireysel başvuruya tabidir. Anayasada belirlenen temel haklar dışında ki haklar için başvuru yapılamaz (Guerra 2010: 70).

İspanya Anayasa Mahkemesi Kanunu 50.maddesine göre bireysel başvurunun kabul edilebilmesi için başvurunun anayasal bir önem taşıması gerektiği koşulu kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesi temel hak ve özgürlüklerin korunması görevinin birincil elden olağan mahkemelere ait olduğunu kendisinin anayasayı yorumlamak, temel ilkeleri belirlemek ve bunların olağan mahkemelerde uygulanmasını gözetlemek olarak belirlemiştir (Çoban 2010:202).

1.6.3. Avusturya

Avusturya Anayasa Mahkemesi 1 Ekim 1920 tarihinde kabul edilen Federal Anayasa ile kurulmuştur. Yasama, yürütme ve yargı alanlarındaki devlet faaliyetlerinin anayasaya uygunluğunun sağlanmasında önemli bir kurumdur. Anayasa’nın 140 ve 139. maddeleri uyarınca kanunların ve düzenleyici işlemlerin denetlenmesi ayrıca 144. maddesi uyarınca idari işlemlerin denetlenmesi temel görevleri arasındadır. Merkezi

devletin ya da üst düzey yöneticilerin suç işlemeleri halinde bu kişileri yargılama yetkisine de sahiptir. Seçimlerin düzenli ve adil şekilde yapılmasını da sağlamaktadır (Holzinger 2009: 61).

Avusturya Anayasa Mahkemesi 14 asıl 6 yedek üyesi bulunmakta ve üyelerin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Genellikle profesörler, yüksek yargıçlar, avukatlar ve yüksek yöneticiler anayasa mahkemesine üye olarak atanmaktadır. Atanacak üyelere on yıllık mesleki tecrübe aranmaktadır (Haller 2004a: 1).

Mahkemenin iş yükünün yüzde sekseni anayasa şikâyetleri oluşturmaktadır. Şikâyetler kamu gücü etkisiyle oluşan ihlalleri içermektedir. Nihai kararlara karşı şikâyet edilebilir kendinden önceki hukuki yollar tüketilmelidir. İşlemin bildirim tarihinden itibaren altı haftalık süre içinde başvuru yapılabilir. Başvurunun avukatla yapılması zorunludur. Başvuru sahibi başvuru için maddi olarak imkânsızlık içinde ise ve yargılama esnasında ortaya çıkacak giderleri karşılayamaz ise kendisinden ücret talep edilmez (Holzinger 2009: 629).

Kişiler idarenin eylem yada işlemlerinin anayasayla güvence altına alınmış temel haklarını ihlal ettiği gerekçesi ile şikayette bulunacakları gibi yasaya aykırı bir kanun hükmünde kararnamenin, anayasaya aykırı bir yasanın yada hukuka aykırı bir uluslar arası sözleşmenin uygulanmasından hakları ihlal edilmesi iddiasıyla şikayet hakkı tanınmıştır (Göztepe 1998: 29).

Dava konusu edilen kanun başvuru sahibini doğrudan etkileyerek zarara uğratmış olmalıdır. Başvuru sahibinin mahkemeye şikâyetle bulunmaktan başka makul ve muhtemel bir yol kalmamış olmalıdır. İkincil nitelikte bir koruma mekanizması olarak çalışmaktadır (Holzinger 2009: 69).

Mahkemeye yapılan başvurular ilk inceleme aşamasında eksikliklerin tespiti ve giderilmesi sağlanır. Bilirkişi, tanık, keşif usulleri kullanılmaktadır. Gerekli

görüldüğünde resmi veya özel kurumlardan bilgi ve belge istenebilmektedir. İncelemeler duruşmalıda görülebilir (Haller 2004a: 4).

Şikâyet haklı bulunularak kabul edilmiş ve idari karar kaldırılmış ise idari makam yeni bir karar almak zorundadır. İdare bu yeni kararını yerine getirirken Anayasa Mahkemesi'nin görüşüne bağlıdır. Şikâyet kabul gördüğünde mahkeme şikâyetçi için tazminat verilmesine ve tüm seyahat ve yargılama giderlerinin ödenmesine hükmetmektedir (Haller 2004b: 7).

Avusturya'da anayasa şikâyeti yalnızca idari işlemlere karşı olanaklı olması bakımından Almanya'da ki uygulamadan dar kapsamlıdır. Yargı kararlarına karşı şikâyet yoluna gidilememektedir. Bunun yanında anayasayla güvence altına alınmış tüm hak ve özgürlüklerin ihlal iddiasıyla dava konusu yapılabilmesi bakımından daha geniş kapsamlıdır (Göztepe 1998: 30).

1.6.4. Azerbaycan

Azerbaycan anayasa sistemi mevcut olan yazılı anayasasında normlar hiyerarşisi usulü uygulanmaktadır. Yazılı anayasaya aykırı herhangi bir yasa ve yasaya bağlı düzenleme anayasa mahkemesince iptal edilebilmektedir. Anayasanın üstünlüğü prensibi gereğince yasalar anayasanın altında yer almaktadır. Kanunlar anayasaya zıt olamaz, anayasa ile çelişmezler (Salmanova 2010: 20).

Azerbaycan Anayasa Mahkemesi, 08 Ocak 2004 tarihinde çıkarılan yasa ile Anayasa Mahkemesi'ne şikâyet hakkı kabul edilerek uygulanmaya başlanmıştır. Doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne yapılan müracaatlar iş yükünün büyük kısmını oluşturmaktadır (Babayev 2007: 41).

Azerbaycan Anayasa Mahkemesi'ne şikâyetle vatandaşlar hak ve özgürlüklerinin veya kanundan doğan menfaatlerinin korunması amacıyla başvuruda bulunmaktadır. Başvuru sahibi devlet organlarının yürütme gücünün eylem veya eylemsizlikleri, aldıkları kararların anayasaya uygun olup olmadığına karar verilmesini

talep etmektedir. Ayrıca vatandaşın hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi, engel çıkarılması, yasal zorunluluk olmadan sorumluluğa tabi tutulması durumunda başvuru yapılabilinmektedir. Şikâyetin özü hak ve menfaatlerin korunması ve ihlal edilen hakların sağlanmasıdır (Rüstemzade 2011: 202).

Anayasa Mahkemesi'ne şikâyetin esas tarafı hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasında bulunan vatandaşlar, vatani olmayanlar, tüzel kişiler, dini kuruluşlar, sivil toplum örgütleridir. Bu kişiler kamunun sebep olduğu ihlaller nedeniyle şikâyetle bulunabilmektedir (Rüstemzade 2011: 208).

Anayasa Mahkemesi kendisine ulaşan başvuruları öncelikle uzmanlar komisyonu tarafından ön değerlendirilmede bulunulur. Daha sonra şikâyetlerin mahkeme hâkimleri tarafından incelenmesi, şikâyetin mahkemede görülmek üzere hazırlanması, anayasa yargılamasının yapılması, nihai karar alınması ve kararın yerine getirilmesi şeklindedir (Özbey 2013: 446).

1.6.5. Güney Kore

Kore anayasa yargısı sistemi 1948 yılında kurucu anayasanın kabulü ile başlamıştır. 1987 yılında kurulan Anayasa Mahkemesi'nin görevleri arasında kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek, devlet organları arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözmek, siyasi parti kapatma davalarını sonuçlandırmak yüksek yöneticileri yargılar ve anayasal şikâyetlere bakmaktır (Jong-Dae 2009: 145).

Kore Anayasa Mahkemesi Kanunu'na göre iki tür anayasa şikâyeti mevcuttur. Anayasa Mahkemesi Kanunu 68/1.maddesinde düzenlenen ve konumuzu oluşturan temel hakların kamu gücü tarafından ihlal edilmesi iddiasıyla yapılan anayasal şikâyet diğeri de Anayasa Mahkemesi Kanunu 68/2.maddesinde düzenlenen genel mahkemede görülmekte olan bir davada taraflardan birinin uygulanacak normun anayasaya aykırılığı iddiası mahkeme tarafından anayasa mahkemesine götürülmez ise taraf kendisi doğrudan anayasa şikâyeti yoluyla anayasa mahkemesine başvuruda bulunabilir (Baysal 2011: 189).

Bireyler doğrudan anayasa ile güvence altına alınmış temel haklarından birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla bu ihlale son vermek için anayasa mahkemesine başvurabilmektedir (Jong-Dae 2009: 146).

Kore bireysel başvuru uygulamasında genel mahkemelerin vermiş olduğu kararlar başvuru konusu yapılamaz. Mahkeme kararları açık biçimde başvuru dışında tutulmuştur. Vatandaş ve yabancıların da başvuru hakkı bulunmaktadır. Kamu tüzel kişileri ve Cumhurbaşkanı da başvuru yapabilmektedir. İhlal oluşmasından itibaren 1 yıl içinde öğrenilmesinden itibaren 90 gün içinde başvuru yapılması zorunludur. Başvurunun avukatla yapılması zorunludur. Avukatsız yapılan başvurular kabul edilmemektedir (Baysal 2011:192).

Kişi bizzat kendi haklarının kamu otoritesi tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvuruda bulunabilir. Başvuru sahibinin taraf olmadığı, kendi dışındaki kişileri ilgilendiren ihlaller ile ilgili başvuruda bulunulamaz (Kyun-Kım 1992: 348).

Bireylere anayasal haklarının kamu gücü tarafından ihlal edilmesi durumunda bu ihlalin tamirini arama imkânı veren bir çözüm yoludur. Bireysel başvurunun kullanılabilmesi için temel hakların doğrudan ve hali hazırda ihlal edilmiş olması gerekmektedir (Baysal 2011:185).

Dilekçe ile başvuru yapılır, anayasa yargısında tüm yargılama giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Kaliteli etkin ve hakkaniyetli bir yargılama için anayasa mahkemesinde yargılama usulünde avukat ile temsil zorunluluğu kabul edilmiştir (Jong-Dae 2009: 151).

Anayasal başvuru diğer kanun yollarına başvurularak tüketildikten sonra gidilecek son çözüm yöntemidir. Tamamlayıcılık kuralı olarak ifade edilen bu uygulamanın amacı kuvvetler ayrılığının devamı ve anayasa mahkemesinin iş yükünün artmasının önüne gitmektir (Kyun Kim 1992: 350).

Kore’de halkın en fazla güven duyduğu kamu kurumu yapılan araştırmalara göre Anayasa Mahkemesi olduğu tespit edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin birey temel hak ve özgürlüklerini korumadaki öz verili çalışması ve başarısı bunda temel etken olmuştur (Jong-Dae 2009: 146).

Kore bireysel başvuru uygulaması 20 yılı aşkın süredir başarılı bir şekilde anayasa yargısının sağlam bir temele oturtularak işlev görmesini sağlamıştır. Kısa sürede temel hakların savunucusu olarak insanların gönlünde kökleşmiştir. Bunda mahkemenin kararlarının insan onuru ve değeri, özgürlük, demokrasi ve eşitlik kavramları ile çerçevelenmesi etkili olmuştur (Baysal 2011:198).

1.6.6. Rusya

Rusya Federasyonu’nun 1993 yılında kabul edilen anayasası ile Anayasa Mahkemesi’ne temel hak ve özgürlükleri koruma görevi verilmiştir. Mahkeme kanunların ve hukuki işlemlerin anayasaya uygunluğunu denetimi, anayasanın yorumlanması ile birlikte bireysel başvuru hakkını da inceleyerek karar vermektedir (Ural 2013:142).

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi insan ve yurttaş hak ve özgürlüklerinin korunmasında Federal Kanunun 3.maddesine göre aslı görevlidir. Yurttaşlar anayasa ile tanınan temel haklarını doğrudan Anayasa Mahkemesi’ne başvurarak güvenceye kavuşmaktadırlar (Zorkin 2009: 283).

Temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen yurttaşlar bireysel olarak ya da birlikte anayasa mahkemesine başvuru hakkına sahiptirler. Yapılan başvuruya konu edilen kanun hükmü anayasal bir hak ve özgürlüğü etkilediği ve kanun hükmü somut olayda uygulandığı takdirde mahkeme tarafından kabul edilmektedir. İhlal potansiyelinin olması başvuru kapsamında değildir (Zorkin 2009: 284).

Rusya’da Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvurunun kabul edilebilmesi için davaya konu kanun hükmünün bir anayasal hak veya özgürlüğü etkilemelidir. Ayrıca

söz konusu kanun hükmü somut olayda uygulanmış veya uygulanmasına başlanmış olması gerekmektedir (Özbey 2013: 177).

Rusya’da yurttaşlar, yabancılar, vatansızlar, dini cemaatler, anonim şirketler, dernekler, sınırlı sorumlu şirketler, devletin sahip olduğu tüzel kişiler, yerel yönetimler, kişi yada mal toplulukları, Rusya Başsavcısı ve Ombudsman bireysel başvuru hakkına sahiptir. Anayasa Mahkemesi başvuru hakkını genişletici yorum yöntemi ile değerlendirmektedir (Zorkin 2009: 285).

Anayasal hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurunun kabul edilebilmesi için davaya konu edilen kanun hükmü başvuranın bir anayasal hak ve özgürlüğünü ihlal etmiş olmalı ve söz konusu kanun hükmü somut olayda uygulanmış veya uygulanmasına başlanmış olmalıdır. Davaya konu edilen kanunun somut olayda henüz uygulanmamış olması veya uygulanma zorunluluğunun ispatlanmamış olması durumunda başvuru reddedilecektir. Ayrıca kanunun hak ve özgürlükleri ihlal etmemesi, yürürlüğe girmemiş olması veya yürürlükten kaldırılmış olması durumunda da ret kararı verilecektir (Özbey 2013: 445).

Rusya Anayasa Mahkemesine açılan davaların büyük çoğunluğu bireysel başvurular oluşturmaktadır. Rus Hukuku’nda bireysel başvuru hakkı temel hak ve özgürlüklerin saygınlığını artırarak güvencelerini pekiştirmektedir. Aynı zamanda Anayasa Mahkemesi’ne meşruiyet sağlamaktadır. Bireysel başvuru hakkı ile Avrupa anayasa yargısı standartları ile eklemlenmektedir (Zorkin 2009: 292).

1.6.7. Genel Değerlendirme

Bireysel başvuru hakkı farklı ülkelerde değişik şekillerde uygulanmak ile birlikte anayasa mahkemeleri tarafından hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesine hizmet etmektedir. Devletin etkin kamu gücüne karşı anayasa yargısı tarafından bireyin hak ve özgürlüklerine korunma sağlanmaktadır. Anayasa Mahkemesi bireyi yasama ve yürütmeye karşı koruduğu gibi yargı erkine karşıda koruma sağlamaktadır.

Uygulandığı tüm ülkelerde bireysel başvuruların büyük çoğunluğu verilen yargı kararlarına karşı ihlal iddiasını içermektedir. Bu nedenle bireysel başvuru en çok yargı erkinin hak ve özgürlükler bağlamında evrimine katkı sağlamaktadır. Yargı kararlarının standardının yükselmesi diğer yasama ve yürütme erkinin hak ve özgürlük tutumuna olumlu etkide bulunmaktadır.

Bireysel başvuru hakkı temel olarak kamu gücü işlem ve eylemlerine karşı güncel anayasal hakların doğrudan ihlal edilmesi durumunda başvurular bir yöntemdir. Yapılan başvuruda hukuki yarar bulunması gerekmektedir. Başvurular için öngörülen süre şartları mevcuttur. Ayrıca ikincil nitelikte bir çözüm yolu olarak işlev görmektedir. Başvuru sahipleri öncelikle ihlalin önlenmesi için alt çözüm yollarını tüketmek zorundadırlar. (Dağ 2003: 111).

II. BÖLÜM

2. ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL BAŞVURUNUN ÖZELLİKLERİ

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının temel özellikleri anayasal bir dava türü olması, anayasada belirtilen temel hak ve özgürlükleri kapsamı, kamu gücünün etkisiyle oluşan ihlalleri kapsamı ve bireysel başvurudan önce diğer hukuki yolların tüketilmesi sayılabilir.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru üzerine gerçekleştirdiği faaliyet bir yargılama faaliyetidir. Yapılan yargılama neticesinde hak ve özgürlüğe temas eden kamu gücü işlem, eylem veya eylemsizliğinin anayasaya uygunluğunun denetimi yapılmaktadır.

Bireysel başvuru hakkının yaygınlaşması ve Türkiye'de de uygulanmaya başlaması değişen koşulların anayasa yargısını buna zorlanması da etkili olmuştur. Neticede hak ve özgürlüklerin etkili şekilde korunduğu, hak sahiplerinin taleplerinin karşılandığı bir sistemde bireysel başvuru hakkının yeni bir hukuki çözüm yöntemi olarak tahsis edilmesine gerek kalmayacaktır.

Türkiye'de öncelikle vatandaşların ulusal yargı sistemi içinde yaptıkları hak ve özgürlük talepleri karşısında yeterince tatmin olmadıkları için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yoğun şekilde yaptıkları başvurular bunun özeti mahiyetindedir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı ile AİHM'e yapılan başvuru hakkı birbirinden farklıdır. AİHM'e bireysel başvuru AİHS'e taraf olmanın doğal sonucudur. Sözleşme taraf devletlere yükümlülükler getirmektedir. AİHM'in yetkisi

ikincil niteliktedir. Bu nedenle taraf devletler temel hak ve özgürlük ihlali ile ilgili iddiaları öncelikle kendi iç hukuklarında çözüme kavuşturmak zorundadır. Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması AİHM'e başvurmanın önünü kapatmaz. Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar hak ihlalinin ortadan kaldırmamış veya hak sahibi mağduriyetinin devam ettiğini düşünüyorsa AİHM'e başvurabilir. AİHM'e başvurabilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru tüketilmesi gereken bir iç hukuk yoludur (Ekinci, Sağlam 2012: 38).

2.1. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurunun Özellikleri

2.1.1. Anayasal Bir Dava Türü Olması

Anayasalarda güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin yasama organı tarafından anayasaya aykırı şekilde çıkartılacak kanunlar yoluyla ortadan kaldırılabilme ve işlevsiz hale getirilebilme ihtimali bulunduğundan yasama organının bu gücüne karşı anayasal denetimi sağlayacak anayasa mahkemelerinin kurulması zorunludur. Temel hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesinde mahkemelerin demokrasi ve özgürlük anlayışı önemli bir rol oynar (Özbey 2013: 180).

Bireysel başvuru hakkı, hak ve özgürlük sahiplerine Anayasa Mahkemesi'ne dava açmaları imkânı sağlar (Kılıç 2008: 23). Anayasa mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı hak sahibi bireylerin doğrudan aracısız Anayasa Mahkemesi'ne başvuruları ve bu başvurunun Anayasa Mahkemesi tarafından incelenerek sonuçlandırılması ile neticelenir.

Anayasa Mahkemesi başvuruyu neticelendirirken mahkeme sıfatıyla yargılama yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi şeklen bir mahkemedir. Ayrıca bireysel başvuru yoluyla anayasal bir hakkının ihlalinin önlenmesini için yargılama yapılmaktadır. Mahkeme hak ihlali iddiasının gerçekliğini tespit ederek sonuçlandırır, nihai olarak karara bağlar. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluyla şeklen ve madden bir yargılama faaliyeti yürütmektedir (Korkmaz 2014: 62).

Normlar hiyerarşisinde zirvede bulunan anayasaların kendi denetimi ve diğer yasaların anayasaya uygunluk denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılıyor olması bireysel başvuru sonucu ihlalin olup olmadığı yönünde en üst hukuk merci olan Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilmesi ayrıca önem arz eder. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru hakkı ile yeni bir dava türü ile tanışmıştır.

Bireysel başvuru hakkı bir istinaf veya temyiz yolu değildir. Kanun yolunda ortaya çıkan her türlü hukuka aykırılığın giderilmesi söz konusu değildir. Sadece anayasada belirtilen haklardan birinin ihlali söz konusu olduğunda bireysel başvuruya gidilebilir (Ekinci, Sağlam 2012: 10).

Bireysel başvuru hakkı **sui generis** bir dava türü olarak temyiz incelemesinden ayrılır. Temyiz incelemesinde verilen bir mahkeme kararı bağlı bulunduğu üst temyiz mahkemesinde incelenmektedir. Oysa Anayasa Mahkemesi bir temyiz mahkemesi olmadığı gibi yapılan başvuru da başlı başına yeni bir davadır. Bir davanın temyiz incelenmesi değildir.

Bireysel başvuru hakkı temel hak ve özgürlüklerinin olağan kanun yollarıyla korunamadığı durumlarda bireye başvuru imkânı tanıyan istisnai ikincil nitelikte olağan üstü bir çözüm yoludur (Fendoğlu 2013:1).

Anayasada belirtilen temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi anayasanın bağlayıcı olmasından kaynaklanır. Anayasanın bağlayıcı olması yasama yürütme ve yargı erklerine karşı hak ve özgürlükleri korur. Mevcut hak ve özgürlük ihlali adli, idari ve anayasa yargısı ve diğer başvuru itiraz yollarıyla giderilemediği takdirde bireysel başvuru hakkı kullanılabilecektir (Uzun 2012: 6).

2.1.2. Kendinden Önceki Hukuk Yollarının Tüketilmesi

Bireysel başvuru hakkı; hak ve özgürlüklere karşı yapılan ihlali önleyecek ulusal düzeyde ki son hukuki çaredir (Kılıç 2008: 25). Anayasa Mahkemesi'ne bireyler

tarafından dava açılmadan önce mevcut olan diğer çözüm yollarının kullanılmış ve tatmin edici bir çözüme ulaşılamamış olması gerekir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmadan önce bireyin kamu gücünden kaynaklı işlem, eylemlere karşı ilgili tüm itiraz, temyiz başvurularını yaparak hukuki çareleri tüketmesi ve halen tatmin olmamış ise Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunması gerekir. Anayasa'nın 148.maddesinde "başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." Demek suretiyle hak ve özgürlük ihlalleri karşısında ilk başvurulacak makamın Anayasa Mahkemesi olmadığını belirterek yasal yollar ve prosedürler izlendikten sonra her hangi bir sonuç alınmadığı takdirde Anayasa Mahkemesi'ne başvurulabileceğini belirtmektedir.

Usul açısından kanunda öngörülen başvuru yollarının tüketilmiş olduğunu başvuru sahibi ispat etmek zorundadır. Anayasa Mahkemesi hem kabul edilebilirlik hem de esas incelemesi aşamasında başvuruyu kanunda ön görülen başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesi ile kabul edilemezlik kararıyla reddedebilir. Bununla birlikte tüketilmesi beklenen hukuk yollarının etkili ve mevcut olması gerekmektedir (Ekinci 2012:125).

Bireysel başvuru anayasal yargı yolu olarak ulusal düzeyde koruma sağladığı gibi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargılama yetkisini kabul eden ülkelerin bu mahkemeye başvurmadan önce tüketmeleri gereken bir iç hukuk yoludur (Hamdemir 2015: 36).

AİHS'in 35. maddesi uyarınca başvuruçular AİHM'e başvurmadan önce tüm iç hukuk yollarını tüketmek zorundadır. Bireysel başvuru hakkında tüketilmesi gereken bir iç hukuk yoludur. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı birçok uygulaması ile AİHM bireysel başvuru hakkı ile benzerlikler içermektedir.

Bireysel başvuru yoluyla temel hak ve özgürlük ihlali iddiasına uluslar arası alanda AİHM yoluyla çözüm bulmak yerine ülke içinde temel hakların ihlaline karşı koruma sağlanmasını amaçlar bu hukuk devleti olmanın da gereğidir. Hukuk devleti

olmak kişilere hak ve özgürlük ihlaline karşı başvuru imkânı tanımakla değil bu başvuruları en kısa ve ekonomik yolla kendi hukuk sistemi içinde çözmeyi gerektirir (Pekcanıtez 1995: 287).

Bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunması tüm idare ve yargı organlarının birincil görevidir. Bundan dolayı temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia eden hak sahipleri önce itiraz ve şikâyetlerini bu birincil mercilere yapmaları gerekir. Bireysel başvuru diğer aktif başvuru yollarının tüketilmesinden sonra gidilebilecek ikincil bir hak arama yoludur (Fidan 2013: 45).

Hukuk yollarının tüketilmiş olması Anayasa Mahkemesi'nin karşılaşacağı iş yükünü azaltmakla birlikte, bireysel başvuruyu sıradan bir dava olmaktan kurtarır. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkında bulunabilmek için hak ve özgürlük ihlali nedeniyle devam eden yargılama ve itirazların sonucunun beklenmesi gerekir. Bu şekilde hukuk ekonomisine katkı sağlanmış olunur ve hukuki yolların gereksiz kullanımının da önüne geçilmiş olur.

Kendinden önceki kanun yollarının tüketilmesi kuralı Federal Almanya Anayasa Mahkemesi tarafından geliştirilen içtihatlar ile esnetilmiştir. Kanun yollarının tüketilmesinde bir sonuç alınmasının beklenmemesi, kanun yollarının tüketilmesini beklemenin başvuru sahibini ağır ve telafisi imkânsız bir zarara yol açacak ise ve bireysel başvuru konusunun karara bağlanmasının tüm toplumu ilgilendirecek önemde olması durumunda kanun yollarının tüketilmesi şartı aranmamaktadır. Bu kriterlerin Türkiye'de de uygulanması ihtiyaç halinde gereklidir (Aydın 2011: 147).

Bireysel başvuru yolu ikincil bir kanun yolu olduğundan olağan kanun yolundaki yargılamayı uzatmaz ayrıca mahkemelerin verdiği kararların kesinleşmesini de engellemez. Bireysel başvuru hakkına başvurmak için kendinde önceki kanun yolları tüketilmesi gerektiği gibi AİHM'ne başvurabilmek içinde bireysel başvuru yolunun tüketilmesi gerekir (Karaman 2013: 357).

2.1.3. Anayasa’da Belirtilen Temel Hak Ve Özgürlükleri Kapsaması

Anayasacılık fikrinin temelinde, insan haklarını anayasal düzeyde sınırlı sayıda göstererek iktidara karşı korumaktır. İnsan haklarının hangilerinin anayasal metinde yer alacağı kurucu iktidara ve metnin düzenlendiği zaman ve koşullara ayrıca düzenlemenin yapıldığı ülkenin koşullarına göre değişiklik arz etmektedir (Hamdemir, 2015: 34).

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı Anayasa’nın 148. maddesinde belirtildiği üzere “herkes, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilir.” Demektedir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için anayasa metninde sayılmış olan temel haklar ve ilgili anayasanın 148. maddesinde belirtmek suretiyle tanınan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında tanınan hak ve özgürlüklerin ve ek protokollerde sayılan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla başvuruda bulunabilir.

Anayasa 148.maddeye göre mahkeme konu yönünden yetki alanını (rotione materiae) belirlenmektedir. Anayasada güvence altına alınmış ancak AİHS ve ek protokollerde tanınmayan bir hak ve özgürlüğün ihlali iddiasıyla bireysel başvuruda bulunulduğu takdirde konu bakımından gerekli şartlar taşınmadığından red kararı verilecektir. Çalışma ve sözleşme hakkı, ücrette adaletin sağlanması hakkı ve konut hakkı gibi haklar ile ilgili başvurular konu bakımından değerlendirilmeye alınmayacaktır (Nalbant 2010: 232).

Bireysel başvuru hakkı temelinde hak ve özgürlüklere hizmet eder ve ulusal düzeyde koruma sağlar. Yapılan başvuruda öncelikli olarak incelenecek husus bir hak ve özgürlük ihlalinin bulunup bulunmadığı olacaktır. Bireysel başvuru kapsamında ki hak ve özgürlük ihlal edildiği takdirde bireysel başvuru süreci başlayacaktır.

Bireysel başvuru hakkına kanunda “herkes” tarafından başvurulabildiği belirtilmesi herkesin her türlü ihtilafını başvuru konusu yapacağı anlamına gelmemektedir. Anayasa Mahkemesi her türlü ihtilafın çözüme kavuşturulacağı bir

mahkeme değildir. Başvuruda konu bakımından sınırlama getirilmesinde mahkemenin yüksek mahkeme olmasının da etkisi bulunmaktadır.

2.1.4. Kamu Gücüne Karşı Kullanılması

Kamu gücü; devletin kullanmak suretiyle tek yanlı iradesini ilgililere kabul ettirme, emretme ve gerektiğinde zor kullanarak hâkimiyetini göstermesidir (Günday 2013: 30).

İnsan hakları genellikle devlet karşısında ileri sürülen haklar olmaları nedeniyle en çok devlet tarafından ihlal edilmektedirler. Yinede bu hakları korumak ve geliştirmek devletin birincil görevidir. Devlet, hakları kendisi ve kendi yetki alanı dışındaki etkenler tarafından ihlal edilmesini önlemelidir (Erdoğan 2007: 245).

Hak ve özgürlükler karşısında devleti sınırlandırmak bireysel başvurunun var oluş sebebidir (Fendoğlu 2013: 3). Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşan devletin kamu gücünün sebep olduğu hak ve özgürlük ihlalleri nedeniyle kullanılır. Hak ve özgürlük ihlalinde mağdur olan taraf hak sahibi iken dava edilen taraf ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kamu gücüdür.

Bireysel başvuru kamu gücünün her türlü işlemine karşı yapılmaktadır. Kamu günün sadece etkin ve icrai kullanımı değil aynı zamanda kamu günün kullanılmaması, kullanılmasında ihmal gösterilmesi de bireysel başvurunun konusudur (Aydın 2011:136).

Bireyin temel hakkını ihlal eden tüm kamusal işlemlere karşı bireysel başvuru yoluyla dava açılmaktadır. Anayasa'da güvence altına alınmış temel hakların ihlali durumunda hakları ihlale uğrayan kişi tarafından başvuru yapılmaktadır (Aliefendioğlu 1997: 50).

Temel hak ve özgürlük ihlalinin herhangi bir kişi tarafından değil kamu gücü tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir birlikte kamu gücünün ihmali, yükümlülüklerini yerine getirmemesi kendinden beklenen görevi ifa etmemesi neticesinde özel kişilerin sebep olduğu ihlallerde kamu gücüne atfedildiğinden bireysel başvuru yoluna gidilebilecektir (Hamdemir 2015: 35).

2.1.5. Temel Hak ve Özgürlüklerin İhlal Edilmiş Olması

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunurken başvuru sahibinin hak ve özgürlüğünde ihlalin gerçekleşmiş olması gerekir. İhlal somut kamu gücü tarafından işlem, eylem veya ihmal olarak gerçekleştirilen hak ve özgürlüğe etki eden haksız müdahaledir. Müdahale her türlü sınırlandırmayı kapsar (Aydın 2011: 135).

Türk hukuk sistemindeki Anayasa bireysel başvuru hakkındaki güncel hak ihlali Güney Kore'deki hakkın ihlal edilmiş olması unsuru ile benzerlik taşımaktadır. Bu şekilde bir hakkın ihlale uğrayabileceği potansiyeli ile başvuru hakkı sınırlandırılmıştır. Ancak ihlal gerçekleştiği takdirde başvuru imkânı doğmaktadır. Somut ihlal ve zarar aranmaktadır (Oder 2013: 94).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru şartı olarak hak ve özgürlüklerde kayda değer, somut zarar öngörülmesinde temel amaç mahkemeye yapılacak bireysel başvuruların sayısını azaltarak dava yükünün artmasını engellemektir. Hâlihazırda gerçekleşmiş öznel bir zarar dava edilmektedir (Pimentel 2009: 67).

6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 48. maddesinde; Mahkeme, Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuru sahibinin önemli bir zarara uğramadığı başvuruların ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilmezliğine karar verebilir demektedir. Mevcut düzenleme ile ihlalin gerçekleşmiş olması gerektiği gibi gerçekleşen ihlalinde önemli olması gerekir. Temel hak ve özgürlüklere karşı kamu gücü tarafından bir ihlal gerçekleşeceği ihtimali, potansiyeli ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulamayacaktır.

2.2. Bireysel Başvurunun Nitelikleri

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının temel niteliği; Anayasa Mahkemesi'nce temel hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek amacıyla gerçekleştirilen bir denetim olmasıdır. Kamu gücü işlem, eylem veya ihmalinin sebep olduğu ihlal iddialarının anayasa yargısı içerisinde denetimine olanak sağlanarak bireyi korumaktır (Hamdemir 2015: 42).

Bireysel başvuru hakkı diğer hak arama yollarından farklıdır, insan hakları ihlallerini önlemek tüm idare ve yargı mercilerinin görevidir. İdari ve yargı mercilerinin ilk elden ihlalleri önlemeleri daha kolaydır. İdare ve yargı mercileri ihlalleri önleyemez ise veya kendileri işlemleri ile ihlale sebep olursa bireysel başvuru yolu devreye girer. Bireysel başvuru hakkının varlık nedeni anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek ve var olan ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmaktır (Ekinci, Sağlam 2012;10).

Devletin hukuk sistemi içinde Anayasa Mahkemesi eliyle yaptığı bu denetimde başta vatandaşları olmak üzere üzerinde yaşayan bireylerin refah ve mutluluğunu hak ve özgürlüklerini korumak suretiyle aynı zamanda devlet kendi refah ve geleceğini korumaktadır. Hak ve özgürlüklerinden emin olan bireylerin oluşturduğu devletlerin insanlığa daha fazla katkı sunacağı ve daha yaşanılır bir Dünya'ya hizmet edeceği, hak ve özgürlük talepleri karşılanmayan bireylerden oluşan düzensizlikle hem kendi hem de devlet işleyişini bozacakları bir gerçektir.

Bireysel başvuru hakkının özü ihlal iddiasındadır. Kavram olarak ihlal; temel hak ve özgürlüğün korunduğu alanı, hukuka aykırı işlem, eylem veya ihmal ile müdahale etmektir. Temel hak ve özgürlüğün kapsamında bulunan bir davranışın hukuka uygunluk kapsamında bulunmadığı halde kamu gücü tarafından sınırlandırılması, temel hak ve özgürlüğü kullanmak isteyen bireyin davranışlarının yasaklanması veya erişiminin zorlaştırılmasıdır (Acu 2014: 404).

Hak ve özgürlüklerin korunmasına yardım eden bireysel başvuru hakkı kamu gücünü sınırlayan bir kurum olarak görünse de aslında kamu gücünün sağlıklı işleyişi ile birlikte devamını sağlayan bir kurumdur. Kamu gücünün sınırsız olarak hak ve özgürlükleri ihlal ettiği bireylerin kamu gücü karşısında kendilerini savunacak bir hukuk aygıtından mahrum olduğu durumda bireyler hukuk dışı yöntemlere başvurarak yozlaşmaya sebep olacaktırlar.

Bireysel başvuru kesinlikle olağan bir kanun yolu değildir. Bir temyiz merci olmadığı gibi olağan üstü süper temyiz merci kanun yolu da değildir. Bireysel başvuru yolu olağan dışı, kendine özgü nitelikleri olan ve iç hukukta son çare olan bir başvuru yoludur. Olağan başvuru yollarının ve genel mahkemelerin yargılamalarının paralelinde bir başvuru ve dava mekanizması değildir. Olağan başvuru ve yargı yollarının kesin hükümlerle tüketilmesinden sonra hak ve özgürlük ihlali iddiası devam ediyor ise iç hukukta son hukuki, ikinci nitelikte ki çözüm yoludur (Erdinç 2015: 119).

Bireysel başvuru ile kanunların anayasaya uygunluğu denetimi yapılmaz. Kişilere bu yolla kanunların iptal edilmesini sağlayan iptal davası açma hakkı tanınmamıştır (Terzioğlu 2014: 329).

2.3. Bireysel Başvuru Hakkının İşlevi

Bireysel başvuru hakkı öncelikle temel hak ve özgürlüklerin dolaysız kullanımını sağlamaktadır. Yasama, yürütme ve yargı erkleri anayasa uymak zorundadır. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklere saygılı olunması anayasal bir zorunluluktur (Sağlam 2011: 21).

Bireysel başvuru hakkı subjektif ve objektif iki temel işlevi yerine getirmektedir. Birey hak ve özgürlüklerini koruyarak subjektif işlevi yerine getirirken tüm hukuk düzenini koruyarak anayasa yargısı içtihatlarını geliştirerek objektif işlevi yerine getirir (Kılıç 2008: 26). Hem kişilerin hakkını korur hem de verdiği kararlar aracılığıyla

mevcut anayasal sorunlara açıklık getirir, anayasal düzeni korur ve anayasanın yorumlanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunur (Sabuncu, Arnwine 2004: 2).

Temel hak ve özgürlükler anayasa yargısı yoluyla korunup geliştirilmekte insan hakları öncelikli ve doğrudan korumaya alınmakta bu şekilde aynı zamanda vatandaşın demokrasi bilinci geliştirilmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından hak ve özgürlüklerin tüm ülkede aynı şekilde yorumlanarak anlaşılmasını uygulamada bütünlük ve tutarlılık sağlanmasına da sebep olmaktadır. Verilen kararlar ışığında kamu gücüne yol göstererek benzer olaylarda ihlalden kaçınması sağlanmaktadır (Uzun 2011:10).

Bireylerin sahip oldukları hak ve özgürlükleri kamu gücüne karşı koruyabilmelerine ve kamu güçlerinin temel hak ve özgürlüklere karşı daha duyarlı bir tutum sergilemelerine bireysel başvuru olumlu katkı sağlayacaktır (Karaman 2013: 355).

Bireysel başvuru yoluyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile ortaya konulan evrensel temel insan hakları standardının Türkiye açısından da uygulanması imkânı ortaya çıkacaktır (Altan 2011:143).

Hak ve özgürlüklerin korunması adalete olan güveni sağlayarak kamu gücünü sınırlamaktadır. Kişilerin hak ve özgürlük bilinci gelişerek artmasını sağlar. Anayasa Mahkemesi kararlarının emsal teşkil etmesi uygulama birliği sağlayacaktır. Böylece tüm ülke genelinde temel hak ve özgürlüklerin eşit şekilde kullanımı gerçekleşir.

Bireyin hukuk tarafından korunması bireylerden oluşan toplumun korunması ve toplumun oluşturduğu devlet örgütlenmesinin korunmasıdır. Bireysel başvuru hakkı başta birey hak ve özgürlüklerini devletin kamu gücüne karşı koruyor görünse de sonuçları itibariyle devletin kendisini de korumakta devamlılığını sağlamakta hukuki meşruiyetini sağlamlaştırmaktadır.

Türkiye’de insan haklarının korunması, kamu gücünü kullanan organlarda insan hakları bilincini en üst düzeye çıkarma, AİHM içtihatları ile Türkiye’deki uygulamalar arasında anlayış farkını ortadan kaldırmak ayrıca AİHM’ye Türkiye aleyhine açılan bireysel başvuru sayısını azaltmak bireysel başvurunun işlevleri arasındadır (Hamdemir 2015: 403).

Avrupa Konseyi’ne üye ülkelere bakıldığında iç hukuklarında etkin bireysel başvuru yolu bulunan ülkeler aleyhine açılmış AİHM önünde çok az sayıda dava olduğu görülmektedir. AİHM tarafından özellikle Almaya ve İspanya gibi bireysel başvuruyu en başarılı şekilde uygulayan ülkeler aleyhine verdiği ihlal kararı daha az sayıda bulunmaktadır (Ekinci, Sağlam 2012: 11).

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvurunun AİHM’e başvuru sayısının azaltmaktan ziyade ihlal sayısını azaltması temel amaç olmalıdır. Yapılan başvuruların sayısı daha fazla nüfuslu ülkelere bile fazla miktardadır. Vatandaşlar Türkiye’de bulamadıkları adaleti AİHM’de arar hale gelmiştir. Bireysel başvuru hakkı bunun önüne geçmenin yolu olmalıdır (Aybay 2011: 18). Bireysel başvurunun tek işlevi AİHM deki başvuru ve ihlal sayısını azaltmak değildir. Bireysel başvuru yoluyla genel olarak temel hak ve özgürlükler ile standardın yükseltilmesi amaçlanmaktadır (İnceoğlu 2013: 51).

İnsan Hakları Sözleşmesi’ni imzalayan her ülke insan haklarının korunması için gerekli tedbir ve hukuki önlemleri almak zorundadır. Hukuk devleti ilkesi Sözleşme kapsamındaki temel hakların saygı görülmesini ve mahkemeler yoluyla korunmasını gerektirir. Mahkemeler yoluyla koruma yollarından biride bireysel başvuru hakkıdır (Pekcanıtez 1995: 286).

Bireysel başvuru uygulandığı ülkelere insan hakları standardını yükselterek AİHM’ de daha az yargılanmasını sağlayarak itibar kazandırmaktadır. Bir kişinin sürekli mahkemede yargılanıyor olması nasıl kişi hakkında olumsuz imaj oluşturursa bir ülkenin de her daim AİHM’ hakkında yapılan başvuru sayısının fazlalığı ve hakkında verilen ihlal kararları ile gündeme gelmesi olumsuz imaj oluşturmaktadır. Bireysel başvuru bu olumsuz imajı önlemek için bir fırsat sunmaktadır.

Devletin kamu gücü kuvveti; rakipsiz en üstün en yüksek emir verme yasak koyma otoritesidir. Bu otorite zor kullanma hakkında sahiptir. Devletin egemen olması kullanış biçimi açısından sınırlanmasa kötüye kullanılarak felaketlere sebep olabilir (Özkan 2010: 84). Devletin kamu gücünü hukuk ile sınırlama yöntemlerinden en etkili bireysel başvuru yoludur. Bireysel başvuru en üst norm olan Anayasa’da yer alması ve en üst mahkeme olan Anayasa Mahkemesi tarafından kullanılıyor olması bu nedenle önemlidir.

2.4. Hak, Özgürlük ve İnsan Hakları Kavramları

Hak ve özgürlükler belli bir oluşum sürecinden geçtikten sonra özünde gereksinim dayanağından oluşmaktadır. Hukuk kuralları başlangıçta bir özlem, dilek ve istek olarak ortaya çıkmakta sonrasında hak istemi biçiminde somut gerçeklik halini almaktadır. Bu oluşum günümüz hak ve özgürlüklerinin hepsi için geçerlidir. Hak istemi hukuk kurallarının oluşumunun ön aşamasıdır (Kaboğlu 2009: 223).

Temel hak ve özgürlüklerin kullanılması ve korunması ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte bu hakları özleri itibariyle evrensel bir değer olarak kabul görmüştür. Bunda önemli bir adım olan İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi önemli bir yere sahiptir. İnsan haklarının evrensel bir kimlik kazanmasını sağlayan bu bildiriye Türkiye 1949 yılında Avrupa Konseyi kurucuları arasında yer alarak bildiriye kabul ederek onaylamıştır (Ural 2013: 17).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası’nın 12.maddesi “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.*” hükmünü içermekle temel hak ve özgürlüklerin evrenselliğini teyit etmektedir. Kanun metnindeki “herkes” ibaresi vatandaş kavramının üstünde tüm insanları belirtmekte herhangi bir kısıtlama belirtmemektedir. Bu şekilde insan haklarının evrensel olduğu ilkesi bir kez daha pekiştirilmiş olmuştur.

2.4.1. Hak Kavramı

Kavram olarak gerçek, sabit ve doğru olmak, gerekmek bir şeyi gerçekleştirmek anlamına geldiği gibi buyurmak, kanunla sabit hale getirmek, Tanrı ve insanlara karşı ödev, hukuk, imtiyaz anlamlarını da barındırmaktadır. Aynı zamanda adaletin veya geleneğin kişiye tanıdığı şey manasına da gelmektedir (Coşkun 2008: 578).

İngilizce’de “right, İtalyanca’da “diritto”, Fransızca’da “droit” olarak karşılık bulan hak kelimesi doğruluk ve yetki temel anlamlarını taşımaktadır (Yıldız-Gençay 2013:3).

Günlük yaşamda sıklıkla kullanılan özel veya tüzel kişilerin örf adet hukukuna göre veya doğrudan kanunla tanınan bir şeyi yapmaya, talep etmeye sahip olduklarını ifade eden kavram haktır. Bir şeye hakkı olduğunu iddiasıyla talep edebilme, kullanma, tasarrufta bulunma diğer kişilerinde bunu tanınması, meşru olduğunun bilinmesini içerir (Ural 2013: 29).

Hukukun temel kavramı olan hak; hukuk düzeni tarafından kişilerin korunan menfaati ve onlara tanınan yetkidir (Özekes 2010: 31).

Hak; belli bir şeyin yerine getirilmesini, talep edilmesini içinde barındıran ve hukuk tarafından tanınan yetkidir (Atar 2002: 89). Haklar özgürlükleri sağlamak için kişiye hukuk düzeni tarafından tanınan yetkiler ve meşru araçların bütünüdür (Kaboğlu 2009:224).

Her insanın sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesini önlemek, çiğnendiği takdirde eski haline getirmek, temel hak ve özgürlükleri dışarıdan gelebilecek ihlallere karşı koruduğu gibi kendi organ ve gücünden de korumak devletin görevidir (Kuçuradi 2014: 5).

Hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanma şekilleri gösterilmiş hukuk düzeni içinde tanınan yetki ve özgürlüktür (Tezcan-Erdem-Sancaktar-Önok 2006: 27).

Kişinin içinde bulunarak oluşmasına katkıda bulunduğu toplumdan isteyebileceği, talep edebileceği ve kullanabileceği yetkililerdir. Kişinin haklarının sınırı diğer kişinin haklarının sınırında biter. Haklar topluma, yönetime, zamana göre değişebilmektedir (Çücen 2011: 44–45).

Hak sahibi sahip olduğu hakkının diğer insanlar tarafından saygı gösterilmesini, meşru görülmesini istediği gibi içinde yaşadığı toplumla birlikte toplumdan oluşan devletinde bu hakka saygı göstermesini istemektedir. Hakka meşruiyet sağlayan en somut ve akılcı sistem hukuktur. Hukuk sistemlerinin hakların korunmasını sağladıkları nispette adil oldukları ve güven tesis ettikleri kabul edilmektedir.

2.4.2. Özgürlük Kavramı

Felsefe ve sosyolojinin en çok uğraştığı konulardan biri olan özgürlük insan hakları ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle güncel tartışma konusu olmakla birlikte üzerinde fikir birliğine varılmış genel kabul görmüş bir özgürlük tanımı halen yapılamamıştır (Ural 2013: 35).

Özgürlük; “her hangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya herhangi bir koşula bağlı olmamak durumu; her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu” şeklinde Türk Dil Kurumu tarafından tanımlanmaktadır.

Bireyin içinde yaşadığı toplum içindeki sahip olduğu mahrem, özel bağımsızlık alanıdır özgürlük (Kaboğlu 2002: 14). Özgürlük kişinin başkasına zarar vermeden, başkasının özgürlüğünü ihlal etmeden düşündüğü ve dilediği her şeyi yapmasıdır. Hukuk ve toplum tarafından verilen haklar doğrultusunda kullanıldığından mutlak ve sınırsız değildir (Çücen 2011: 86). Özgürlük hayatı hangi değer ve ideallere göre yaşayacaklarına, keyfi bir dış müdahale olmadan bireylerin kendilerinin karar verebilmelerini ve o yolda hareket etmelerini sağlar (Erdoğan 2007: 87).

Özgürlük kavramı belirli bir emrin, belirli bir baskı ve engelin, belirli bir kuralın yokluğu, kısaca bağımsızlık ile kendi hareketlerini kendi iradesiyle seçme, tayin etmeyi birlikte barındıran bir olgudur (Hirş 2001:130-131).

Hukuk düzenleri özgürlüğü sağladığı takdirde meşrudur. Yasalar özgürlüğü tanıyacak ve özgürlüğü gerçekleştirmekle meşruiyet kazanacaktır (Öktem –Türkbağ 2012: 97). Temel hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet eden bireysel başvuru hakkı bu perspektifte hukuk düzeni içinde bulunan anayasanın da meşruiyetine hizmet etmektedir.

İnsan özgür olduğu takdirde bir değer ifade eder. Özgür insan toplumu ve devleti oluşturabilir. Özgürlüğün hukuk eliyle korunması ve gerektiğinde genel bir özgürlük karşısında birey özgürlüğünün kısıtlanması çağdaş ve olması gereken bir yöntemdir. Bu şekilde keyfiliğin önüne geçilmiş genel uygulamalar oluşturularak herkesin farkında olacağı sistem kurulmuş olur.

Temel olarak insan türünün bilinçli ve amaçlı olarak eylemde bulunabilme potansiyelini, serbestçe seçim yapabilmesini kapsamaktadır. Ahlaki bir ideal olarak özgürlük kişinin eylemlerinin kendi seçimlerinin ürünü olmasıdır. Özgürlük birey olarak insanlar için kullanılması anlamlı bir kavramdır. Bir grubun cemaatin, ulusun, topluluğun özgürlüğünden söz edilemez. Özgür bir toplumdan, ulustan söz ettiğimiz zaman özgür insanlardan oluştuğu kastedilmektedir (Erdoğan 1998: 10).

Özgür bireylerin oluşturduğu bir devlet özgür ve bağımsız olabilir. Devlet kendisini oluşturan bireylerin kendi aralarında özgürlüklerini sağladığı gibi bireylerin devlete karşı özgürlüklerini de korumak zorundadır.

2.4.3. İnsan Hakları Kavramı

İnsan haklarının düşünsel temelleri ve insan hakları sorunu insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte günümüz insan hakları anlayışı 17.ve 18. yüzyıllarda insanın sırf

insan olmasından dolayı doğuştan haklara sahip olduğu ve devlet tarafından bu haklara dokunulamayacağı düşüncesi ile şekillenmiştir (Kaboğlu 2009: 221).

Dünya’da kurulmuş devletlerden insan haklarına saygısız olduğunu veya insan haklarına önem vermediğini kabul etmiş her hangi bir devlet bulunmamaktadır. İnsan haklarına saygı öncelikle bir iddia iken bunun ispatı insan haklarının somut eylemler ile gerçekleştirilmesidir (Kaya 2014: 575).

Yıllar boyu süren hak ve özgürlük arama mücadelesi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaş sırasında yaşanan hak ihlalleri dolayısıyla adeta insanlıktan özür dilercesine birçok devlet insan haklarını anayasal metinlerde kabul edip tanımıştır. Bu yolla devlet karşısında birey ön plana çıkarılarak korunmak istenmiştir (Güveyi 2012: 138).

Devletler tarafından insan hakları anayasalarının başında yer vererek devletin insan haklarına saygılı ve insan haklarına dayalı olduğu hüküm altına alınmaktadır. İnsan hakları kavramı insanlık tarihi ile başlatılacak kadar eski olduğu görüşü ile birlikte modern yakın zamana ait bir kavram olduğu da savunulmaktadır. Bir hakkın insan hakkı olabilmesi için mutlak manada hukuksal bir düzenlemeye konu olması da şart değildir (Gökpınar 2015: 65).

İnsan hakları kişinin sırf bir insan olduğu sahip olduğu haklar demektir (Donnelly 1995: 19). İnsan hakları herkesin insan olduğu için sahip olduğu varsayılan haklardır. Hak sahibinin insan olması yeterlidir. Bu insanın etnik kökeni rengi vatandaşı olduğu devlet veya vatansız olması, cinsiyeti bu haklara sahip olmasında etkisi yoktur. Bu haklar devredilemez ve vazgeçilmez haklardır.

İnsan hakları, insanlığın belli bir gelişme çağında, teorik olarak bütün insanlara tanınması gereken, olması gereken, ulaşılabilecek hedef niteliğindeki ideal hakların tamamını ifade eder (Kapani 1993: 14).

İnsan hakları özellikle siyasi gücün kötüye kullanılmasına karşı ahlaki olarak olarak geçerlidir ve temel insani çıkarları korumak için düzenlenmiştir. İnsan haklarının diğer hak iddiaları yanında özel bir ağırlığı vardır. İnsan hakları ihlal edilemezler ihlal edilmeleri güçlü gerekçelere dayanmaktadır (Freeman 2008: 70).

Bütün insanların özgür, saygınlık ve haklar bakımından eşit doğduğu noktasından hareket eden insan hakları özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirilen çalışmalar ve imzalanan anlaşmalar ile somut hale gelerek ulusal ve uluslararası güvenceye kavuşmuştur (Reisoğlu 2001: 1).

Toplumun yapı taşı olan insan sahip olduğu devredilemez ve vazgeçilemez haklar devletten ve devleti oluşturan toplumdan önce gelerek siyasal iktidarında meşruiyet kaynağını oluşturmaktadır. Başta medeni ve siyasal haklar olmakla birlikte tüm insan hakları devlet tarafından yazılı hukuk kuralları ile tanınmakla değil hepsinden daha önce insan olarak var olmasıyla bu hakları elde ettiği varsayılmaktadır (Göksu 2013: 14).

Temelde yasama, yürütme ve yargı erkleri ile ilişkili olan insan hakları devletin meşruiyet kriteridir. Yasama, yürütme ve yargısal işlemler, eylem ve kararlar insan hak ve özgürlükleri ile etkileşim içindedir. Ortaya çıkan işlem eylem ve kararlar kişinin hak ve özgürlüğünü güvence altına alacaktır veya ihlal edecektir (Karaosmanoğlu 2012: 32).

İnsan hakları; İnsan değerini koruyan, maddi ve manevi varlığını gelişimini sağlayan, devlet birey ilişkilerinde belirleyici barış ve adaletin temeli olan üstün kurallar bütünüdür (Akıllıoğlu 2010: 25).

Temelinde insanın somut ve soyut tüm varlığını ifade eden insan hakları insanın anlamlı bir bütünlük içinde varlığını devam ettirebilmesi, devam ettirdiği varlığı ile birlikte bütün insanlığı ileriye taşımasına hizmet ettiği için değerlidir ve korunması gerekir. Bireysel başvuru hakkı da bu değer bilinciyle insan haklarını korumaya tahsis edilmiştir.

İnsanın tarih boyunca kazandığı, sahip olduğu hakların gün geçtikçe değişen zamana, gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte kapsamı büyümektedir. İnsan haklarının

evrenselliği olgusu kamu güçlerini sınırlandırmasına zorlamakta, insan haklarının standardının yükselmesini sağlamaktadır. Bireysel başvuru yolu da gelişen insan haklarına hizmet eden ülkemizde de uygulanan son iç hukuk yoludur (Acu 2014:403).

Türkiye 1987 yılında AİHM'e bireysel başvuru hakkını tanıyarak insan hakları ile vatandaşlarının doğrudan uluslar arası boyutta ilişki kurulmasının önünü açmıştır. Bunun doğal sonucu olarak insan hakları kavramı ciddi bir yaygınlık kazanmıştır. 2010 yılında kabul edilen bireysel başvuru hakkı da insan haklarının tanınması ve genişletilmesinde aynı öneme sahiptir. Bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi temel hakların koruyucusu olan başlıca yargı organına dönüşme fırsatı elde etmiştir (Nalbant 2010:240).

2.5. Bireysel Başvurunun Konusu Olan Temel Hak ve Özgürlükler

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında korunan hak ve özgürlükler doğrudan AİHS ve ek protokoller de yer alan hak ve özgürlükler değildir. AİHS ve protokollerde ki hak ve özgürlüklerin Anayasa'da yer almış karşılığı olan hak ve özgürlükler bireysel başvuru kapsamındadır. Anayasa Mahkemesi bir hak ve özgürlüğün bireysel başvuru kapsamında olup olmadığını belirlemek için önce AİHS ve ek protokollerde yer alan hak ve özgürlükleri tespit edecek daha sonrada bu hak ve özgürlüğün Anayasa'da hangi hak ve özgürlüğe tekabül ettiğini belirleyecektir (Hamdemir 2015: 90).

Bireysel başvuruya konu haklar kısaca hem Anayasa'da düzenlenmiş hem de Sözleşme veya ek protokolde yer alması gerekmektedir. Bir hakkın yalnızca Anayasa'da veya sözleşme ve ek protokollerde yer aldığında bireysel başvuruya konu edinilemeyecektir (Acu 2014: 407).

Anayasa Mahkemesi bireysel başvurunun kapsamını belirlerken Anayasa, AİHS ve ek protokoller ile birlikte AİHM'nin içtihatlarını ve diğer ülke anayasa mahkemesi

kararlarında göz önüne alacaktır. AİHM’ne bireysel başvurunun Türkiye’de uygulanan bireysel başvurunun temel alınması da bu gerektirmektedir.

Anayasa Mahkemesi bir hak ve özgürlüğün bireysel başvuru kapsamında olup olmadığını belirlerken karşılaştırdığı Anayasa, AİHS ve ek protokolleri sadece hak ve özgürlüklerin aynı isimlerle yer almasına bakmayacaktır. Hak ve özgürlüklerin aynı kelimeler ile ifade edilmeleri şart değildir. AYM bu hak ve özgürlüklerin içeriği ve var oluş amacını da göz önüne alarak mümkün olduğu kadar mağdur başvuru lehine hak ve özgürlüklerin sınırını genişletecek şekilde karar vermelidir (Hamdemir 2015: 90).

Bireysel başvuru hakkı doğrudan İHAS’a atıf yaparak bireysel başvurunun kapsamını, sınırlarını belirlemektedir. Anayasa’da mevcut bütün haklar bakımından bireysel başvuru söz konusu değildir. Hakların kapsamı İHAS’a göre belirlenmektedir. İHAS büyük ölçüde yaşam hakkı, işkence yasağı, adil yargılanma hakkı gibi birincil kuşak hakları içermektedir. Anayasa’da ise grev, toplu sözleşme gibi ikincil kuşak haklar ile çevre hakkı gibi üçüncül kuşak haklarda yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi sadece sözleşmeyi esas aldığı anda bireysel başvurunun kapsamı daralmış olacaktır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi İHAM’ın içtihatlarını da esas alarak hak ve özgürlüklerin kapsamını genişletmesi gerekmektedir (İnceoğlu 2013: 10).

2.5.1. Anayasa’da Belirtilen Haklar

Bütün anayasalarda temel hak ve özgürlükler tanınıp güvence altına alınmıştır. Modern anayasa metinlerinin büyük bir kısmını temel hak ve özgürlükler kapsamaktadır. Bu şekilde hak ve özgürlükler korunmaktadır (Gözler 2012: 413).

Öteki yasalardan daha geniş kapsamlı, onlara kaynaklık eden, devletin kuruluş ve örgütlenişini birey hak ve özgürlüklerini düzenleyen kurallar bütünü anayasadır (Teziç 2012: 159-160).

Anayasa 148. maddesi de belirtildiği üzere “anayasa da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi

birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla anayasa mahkemesine başvurulabileceği düzenlenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin halen yürürlükte olan 1982 tarihli anayasasında da temel hak ve özgürlüklere yer verilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin anayasal metinde yer alması bu hak ve özgürlüklerin tanınması ve korunması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Hak ve özgürlüklerin anayasada tanımlanmış olması bu hak ve özgürlüğün ihlal edilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Hak ve özgürlüklerin ihlali söz konusu olduğunda bu ihlali ortadan kaldıracak çözüm araçlarının mevcut olması gerekmektedir. Hukuk sisteminde yargı yolları ve itiraz mercileri bu araçlardır.

Anayasa'nın ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümünde yer alan hak ve özgürlüklere kamu gücü tarafından bir müdahale de bulunulması durumunda bireysel başvuruda bulunma hakkı doğmaktadır.

2.5.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Belirtilen Haklar

Anayasa'nın 90/5. maddesi “ *Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” Şeklinde düzenlenmekle milletlerarası bir andlaşma olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin öncelikle uygulanmasının yasal zeminini oluşturmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temel hak ve özgürlüklerin uluslararası düzeyde tanınması ve korunmasına hizmet etmektedir. Bu sözleşmede herkese tanınmış olan hak ve özgürlüklere Türkiye'de kamu gücü tarafından bir vatandaşın, yabancıнын veya başvuru hakkına sahip tüzel kişiye yönelik ihlalde bulunulduğu takdirde bireysel başvuru hakkı kullanılabilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi aslında bireysel başvuru hakkından önce dikkate alınması gözetilmesi gereken bir iç hukukun parçasıdır. Sözleşme diğer sözleşmeye taraf devletlere olduğu gibi Türkiye'ye de yükümlülük yüklemektedir. Bu yükümlülükler; hakkı ihlal edilen kişiye tazminat ödenmesi, bireyler açısından somut bir iyileştirme sağlanması ve dava açılan devlete yükümlülük getirmesidir. Devlet ihlalle konu mağduriyetlerin tekrar etmemesi için gerekli önlemleri almak zorundadır (Altan 2011: 144).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında yer alan hak ve özgürlüklerin başlıcaları; insan haklarına saygı yükümlülüğü (1. madde), yaşam hakkı (2. madde), işkence yasağı (3. madde), kölelik ve zorla çalıştırma yasağı (4. madde), kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı (5. madde), adil yargılanma hakkı (6. madde), kanunsuz ceza olmaz ilkesi (7. madde), özel ve aile hayatına saygı (8. madde), düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğü (9. madde), ifade özgürlüğü (10. madde), toplantı ve dernek kurma özgürlüğü (11. madde), evlenme hakkı (12. madde), etkili başvuru hakkı (13. madde), ayrımcılık yasağı (14. madde), olağanüstü hallerde yükümlülüklerin askıya alınması (15. madde), yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması (16. madde), hakların kötüye kullanılmasının yasaklanması (17. madde), hakların kısıtlanmasının sınırları (18. madde) şeklinde sayılabilir.

2.5.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokollerde Belirtilen Haklar

Anayasa Mahkemesine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerde belirtilen haklar ile ilgili kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunulabilir. 6216 Sayılı Yasanın 45. maddesinde *“anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa insan hakları sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir”* hükmü yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kabul edildikten sonra değişen koşullar neticesinde protokoller düzenlenmiştir. Bu protokollerde yer alan; mülkiyet hakkı (1

no.lu protokol 1.madde), eğitim hakkı (1 no.lu protokol 2. madde), serbest seçim hakkı (1 no.lu protokol 3.madde), ölüm cezasının yasaklanması (13. no.lu protokol 2. madde), hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunulabilir.

Türkiye taraf olduğu protokollerde belirtilen hak ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğü altındadır. AİHS ek protokollerinin artması, yeni protokollere Türkiye'nin imza atarak protokoldeki yükümlülükleri kabul etmesi durumunda bireysel başvurunun kapsamı artacaktır. Bu nedenle bireysel başvuru durağanlıktan uzak çağın koşullarına göre çözüm sunabilecek niteliktedir.

2.6. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Dışında Kalan İşlemler ve Kararlar

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı her ne kadar temel hak ve özgürlüklerin korunmasında önemli bir çözüm yöntemi olsa da sınırsız değildir. 6216 sayılı yasanın 45/3. maddesi; *“Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi anayasa mahkemesi kararları ile anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvuru konusu olamaz.”* şeklinde düzenlenerek bireysel başvuru kapsamında ki işlem ve kararları belirtmektedir.

Anayasa 148/3. maddesinde bireysel başvurunun “kamu gücü” işlemlerine karışı temel hak ve özgürlük ihlali iddiasıyla bireysel başvuruda bulunulacağı belirtilmekte kamu gücü kavramı yasama, yürütme ve yargı organlarının işlemlerini içermektedir. Anayasa’da yasama işlemleri yönünden bir istisnai hüküm bulunmaz iken 6216 Sayılı Yasanın 45/3.maddesinde “yasama işlemleri ve düzenleyici idari işlemleri” in bireysel başvuru dışında bırakılması yasa ile Anayasa arasında çelişki oluşturmakta, yasa Anayasa’yı kısıtlayarak Anayasa’ya aykırılık oluşturmaktadır. Anayasa koyucu bir hakkın kullanımında, ihlal edenlerin yelpazesini geniş tuttuğu ve bu konu bakımından açıkça sınırlama ilkelerine yer vermezken yasa koyucunun hakkı daraltması anayasaya aykırıdır (Şahbaz 2011: 81).

Anayasa 45/3.maddesinde belirtilen bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılan Anayasa Mahkemesi kararları, yasama işlemleri ve düzenleyici idari işlemler dışında Anayasa’da özellikle her türlü hukuki denetim dışında bırakılan işlem ve kararlarda mevcuttur. Anayasa’nın 125/2. 105/2. 159/10. maddelerinde yer alan hükümler bunlardandır.

2.6.1. Yasama İşlemleri

Yasama organının belirli bir sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamasına yasama işlemi denir. Yasama işlemi yasama organı tarafından yapılır. Yasama işlemleri kanunlar ve parlamento kararları olarak ikiye ayrılır. İçtüzük, yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşmesi kararları dışındaki (Anayasa 85 ve 148), parlamento kararları yargı denetimi dışındadır (Gözler, <http://www.anayasa.gen.tr/yasamaişlemleri.htm>-E.T.01.09.2015).

Kanun ve parlamento kararlarından oluşan yasama işlemlerine karşı bireysel başvuru yoluna başvurulamasa da bunların denetimi soyut ve somut norm denetimi yöntemi ile yapılabilinmektedir (Özbey 2013: 200).

Bireysel başvuruda bulunan kişinin temel hak ve özgürlüğünün ihlali bir kanundan kaynaklandığı takdirde Anayasa Mahkemesi öncelikle bunu tespit edecektir. Sonrasında ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı kararı veren mahkemeye gönderebilir. Mahkeme söz konusu anayasaya aykırılığı somut norm denetimi yoluyla yeniden Anayasa Mahkemesi önüne taşıyarak Anayasa Mahkemesi’nin somut norm denetimi yoluyla kanunun iptalini sağlayabilir. Anayasa Mahkemesi diğer çözüm olarak kanunun yasama organı tarafından yürürlükten kaldırılmasına, ilgasına karar verebilir. Mahkeme yasama organına bir eylemde bulunmasını hükmedecektir (Aydın 2011: 142).

TBMM tarafından gerçekleştirilen yasama işlemi kapsamındaki kanunlar, uluslar arası antlaşmalar ve idarenin düzenleyici işlemleri olan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler ve yönetmelikler aleyhine bireysel başvuruda bulunulamamasına

karşılık bunların uygulamaları neticesinde hak ve özgürlük ihlali söz konusu olduğunda bireysel başvuru yapılabilecektir (Çınar 2013: 196).

2.6.2. Düzenleyici İdari İşlemler

İdarenin kendi görev alanına giren işleri yürütebilmek için yasalara aykırı olmayan ve yasaların uygulanmasını gösteren düzenlemelerde bulunabilir. Düzenleyici idari işlemler idarenin yönetmelik, tüzük, genelge, karar, sirküler, genel emir isimleri ile ortaya çıkardığı işlemlerdir. Kamu yönetiminin düzenli ve etkin işlemesine yardım eden bu düzenleyici işlemlere karşı bireysel başvuru yoluna gidilemez (Özbey 2013: 211).

Düzenleyici idari işlemlere karşı idari yargıda dava açılması mümkünken, hukuki yararı bulunan ve işlemlerden etkilenen bir kişinin bireysel başvuruda bulunamaması çelişki oluşturmaktadır (Özbey 2013: 213).

2.6.3. Anayasa Tarafından Belirtilen İşlemler

1982 Anayasası'nın 125/2. maddesinde “*Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak, Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.*” Yer alan hüküm nedeniyle bireysel başvuru hakkı da yargısal bir denetim olduğu için başvuru yolu kapalıdır.

Anayasa'nın 105/2.maddesinde “*Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz.*” Hüküm doğrultusunda bireysel başvuru yapılamayacaktır. Cumhurbaşkanın yaptığı atama ve üye seçimleri, kanunların meclise iadesi, TBMM'nin gerektiğinde toplanması, gibi yaptığı işlemler hakkında bireysel başvuru yoluna gidilemeyecektir.

Yine Anayasa'nın 159/10. maddesinde “*Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.*” Hükmü

kapsamında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun verdiği atama, terfi, meslekten çıkarma dışındaki disiplin cezalarına karşı bireysel başvuru yoluna gidilemeyecektir.

Anayasa’nın emredici hükmü nedeniyle bireysel başvuru hakkı kapsamı dışında bulunan bu düzenlemeler nedeniyle temel hak ve özgürlüklerine yönelik bir ihlalde bulunulduğu iddia ediliyorsa iç hukuk yolları tüketilmiş olduğunda AİHM’ ne bireysel başvuruda bulunulabilecektir.

Anayasa’nın siyasal hak alanını ilgilendiren işlemlerin büyük bir çoğunluğunu yargı denetimi dışında tutmuştur. Yüksek Seçim Kurulu kararları zaten anayasal denetiminde dışında tutulmaktadır. Bireysel başvuru hakkından da kısıtlanması seçim usulsüzlükleri, seçim yolsuzlukları ve siyasal özgürlüklere müdahalelerin yargı denetimi dışında tutulmuştur. YAŞ ve HSYK kararları, Cumhurbaşkanının tek başına gerçekleştirdiği işlemlerinde denetim dışında tutulması Anayasa’da istisnasız tüm “kamu gücü” işlemlerine karşı bireysel başvuruda bulunulacağı hükmüyle tezat oluşturmaktadır (Oder 2013: 40).

2.6.4. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi soyut ve somut norm denetimi üzerine verdiği kararlar, yüce divan sıfatıyla verdiği kararlar, siyasi partilerin kapatılması ile ilgili verilen her türlü kararlara karşı bireysel başvuruda bulunulamaz. Siyasi partilerin mali denetimi sonucunda verdiği kararlar, TBMM’nin milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesi kararlarına karşı açılan iptal davalarında verdiği kararlar bireysel başvuru kapsamı dışındadır (Hamdemir 2015: 202).

Anayasa Mahkemesi tarafından görülen iptal davası ve itiraz yolunda veya yüce divan sıfatıyla yâda bireysel başvuru sonucunda vereceği ret, iptal, mahkûmiyet, beraat, kabul edilemezlik, kabul edilebilirlik, ihlal edilmediği, ihlal, yorumlayıcı, yürürlüğün durdurulması, tedbir kararları bireysel başvuruya konu yapılamaz (Özbey 2013: 222). Mahkemenin verdiği kararların hiçbirisi, türü ve niteliği hangi şekilde olursa olsun başvuru yapılamaz (Çınar 2013:197).

Bu kararlara karşı temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği gerekçesi ile bireysel başvuruda bulunulamaz ise de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde hak ihlali gerekçesi ile başvuru yapılabilir.

III. BÖLÜM

3. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞARTLARI

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için başvurunun belirli şartları taşıması gerekmektedir. Öncelikle Mahkemenin yer, zaman, konu, kişi ve süre bakımından belirlenen şartları taşıması gerekmektedir.

Anayasa 141/4. maddesi “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.” Şeklinde düzenlenmiştir. Bireysel başvuru hakkının da en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması için bireysel başvuru hakkı usulünde şartlar düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru şartları başta Anayasa ve 6216 Sayılı Yasa ve Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü ile belirlenmiştir. Bu şartların belirlenmesi başvurunun daha çabuk ve adil şekilde neticelendirilmesi, usul ekonomisinin en faydalı değerlendirilmesi esas alınmıştır.

3.1. Başvuru Şartları

3.1.1. Zaman Bakımından Başvuru Şartı

Hak arama hürriyetinin varlığı kadar bu hakkın ile ilgili uyuşmazlığın makul süre içerisinde sonuçlandırılması da adil yargılama için o derece önemlidir. Yargılamanın uzaması kişilerin beklentilerinde ümitsizliğe kapılmalarına ve adalete olan inançlarında eksilmeye neden olur. Makul sürede yargılama ile kişiler adil yargılanma hakkına kavuşur (Gökcan 2015:819).

Makul sürede yargılama için getirilen çözüm yöntemlerinden biride yapılacak başvurularda kesin süreler öngörmektir. Bu süreler sonucunda yargılama disiplini sağlanarak etkin ve hızlı bir şekilde mevcut iddianın çözümü gerçekleştirilir.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurunun incelenebilmesi için başvurunun öncelikle süresinde yapılmış olması aranmaktadır. Başvurunun süresinde yapıp yapılmadığı mahkeme tarafından resen araştırılacak ve süresinde yapılmayan başvurular reddedilerek ilgisine tebliğ edilecektir (Turan 2014: 137).

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunurken öncelikle 6216 Sayılı Yasa'nın 76. maddesinde “a). 45 ila 51 inci maddeleri 23/9/2012” tarihinde yürürlüğe gireceğini belirtmekle bu tarihten sonra kesinleşen işlem ve kararların bireysel başvuru kapsamında olduğu anlaşılmaktadır. Yasanın bu hükmüne göre belirtilen tarihten önce kesinleşen işlem ve kararlara karşı bireysel başvuruda bulunulamayacaktır. Kanun yürürlükte olduğu dönemde geçerli olup hüküm ifa edeceğinden yürürlükte olmadığı döneme ilişkin her hangi bir geçerliliği bulunmayacaktır.

Bireysel başvuru hakkını kullanabilmek için yürürlük tarihi süre şartından başka 30 günlük ve 15 günlük iki süre düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için ilgili hukuk yolları tüketildikten sonra 30 gün içinde başvuru yapılması gerekir.

Bireysel başvuru AYMK m.47/5 de “*Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemiş ise ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuru sahibinin mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.*” Şeklinde belirtilmektedir. Otuz günlük bu süre kesindir bu nedenle uyulmadığı takdirde hak düşümüne sebep olmaktadır.

Anayasa yargılama hukukunda da yargılamanın sürüncemede kalmaması, usul ekonomisi ve zaman tasarrufuna uygun olarak kısa sürede bitirilmesi için ilgililer ve mahkeme bakımından süreler tayin edilmiştir. Usul hukukunda süre öngörülmesi hakkın bir an önce gerçekleşmesine hizmet eder. Usule ilişkin sürenin bitmesi ile süreye tabi işlemi yapma hakkı sona ermektedir. Hukuken bir etkiye sahip olamaz (Tercan 2015: 420).

Anayasa Mahkemesi başvurunun süresinde yapılıp yapılmadığını resen araştırarak süresinde yapılmayan başvuruları kabul edilemez bulmaktadır (Tercan 2015: 427). Yapılan başvuru Anayasa Mahkemesi tarafından öncelikle süre yönünden incelemeye alınmaktadır. Süresinde yapılan başvurular diğer yönlerden incelemeye tabi tutulacaktır. Süresinde yapılmayan başvurular ise kabul edilmeyecektir. Anayasa Mahkemesi oluşabilecek başvuru sayısının fazlalığı, yapılan başvurulardaki ihlalin ciddiliğine ek olarak başvuru süresinin esnetilmemesi hususunda da toleranssız tutum sergilemesi gerekmektedir.

İçtüzük 66/3 te başvurunun süresinde yapılmadığı takdirde komisyon baş raportörü tarafından reddine karar verilerek başvurucuya tebliğ edilir. Bu red kararına karşı komisyona yedi gün içinde itiraz edilebilir. Bu konuda komisyon tarafından verilen karar kesindir.

AYMK 47/5 de “haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.” demektedir.

İçtüzük 64/2-3 de “başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir. Komisyon röportörünce mazeretin kabulünün gerekip gerekmediği yönünde karar taslağı hazırlanır. Komisyon öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek mazereti kabul veya reddeder. Başvurunun niteliğine

uygun düştüğü takdirde mazeret ve kabul edilebilirliğe ilişkin tek bir taslak hazırlanıp bu iki husus birlikte bağlanabilir.”

Mücbir sebep veya ağır hastalık bireysel başvuru süresi ile ilgili haklı mazeretlerdir. Ağır hastalık halinde doktor raporunun içeriğı önem taşımaktadır. Burada her türlü hastalık değıl sadece ağır hastalık mazeret olarak kabul edilecektir (Turan 2014: 121).

3.1.2. Yer, Mekânsal Başvuru Şartı

Bireysel başvuruda başvurularak hak ve özgürlüklere ihlal ettiğı dava edilecek kamu gücü Türkiye Cumhuriyeti adına kullanılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti yetki sınırları içinde gerçekleşmiş bir kamu gücü olması gerekir (Aydın 2011: 137).

Mevcut hak ihlali Türkiye Cumhuriyeti’nin egemenlik yetkisini kullandığı coğrafi alanda meydana gelmiş olması gerekmektedir (Ekinci, Sağlam 2012: 15). Devletin yargı yetkisi çevresi içinde, devlet tarafından denetlenen toprak parçası üzerinde meydana gelen hak ve özgürlük ihlali başvuruya tabidir. Devletin söz konusu alanda egemen, yetkili ve sorumlu olması gerekmektedir (Nalbant 2010:233).

Anayasa ve kanun, mahkemelerin yer bakımından yetkisi ile ilgili her hangi bir yer vermemiştir. Yine de bu yetkinin devletin egemenlik yetkisini kullandığı tüm coğrafi alanları kapsadığı konusunda bir tereddüt yaşanmamaktadır. Anayasa Mahkemesi’ne başvuruda olağan kanun yolları tüketilmesi gerektiğinden ilk olarak Türkiye’de olağan yargı yerlerinin yetki alanına giren bütün davalar Anayasa ve kanunda belirtilen şartları taşıdıkları takdirde Anayasa Mahkemesi önüne getirilebilir (Ural 2013: 246).

Öncelikle kamu gücü Türkiye Cumhuriyeti’nin yasama, yürütme ve yargı erkine dayanmalı, kamu gücünün etkisinin Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasal sınırları içinde gerçekleşmesi şart değildir. Kamu gücü etkisi itibariyle ülke sınırları ile bağlı değildir. bu aşamada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yurt dışında oy kullanması ile ilgili

düzenlemeler, vergi mükellefiyetleri veya pasaportları ile ilgili düzenlemeler ülke sınırları dışında gerçekleşen benzeri işlemlerde doğrudan kamu gücü ile ilişkili olduğundan bireysel başvuru yoluna açık işlemlerdir.

Devletin egemenlik yetkisini kullandığı kara, deniz ve hava ülkesinde olduğu gibi egemenlik yetkisine tabi elçilikler, konsolosluklar ve gemilerdeki kamu otoritesinin kullanılmasından kaynaklanan ihlaller bireysel başvuru konusu olabilecektir (Çoban 2010: 196).

3.1.3. İhlali Gerçekleştirenin Kamu Gücü Olması Şartı

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkında Anayasa 148.maddesinde “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir.” belirtildiği şekilde hak ve özgürlüğün kamu gücü tarafından ihlal edilmesi gerekir. Kamu gücü yasa, yürütme ve yargı erkinden kaynaklanmasının bir önemi yoktur.

Bütün kamu gücünün kullanan otoritelere karşı yani egemenlikten doğan yetkiyi kullanan otorite kamu gücünü kullanmaktadır. Bu otoritelerde yasama, yürütme ve yargıdır. Bu üç organın işlemleri bireysel başvuru konusu olabilmektedir. Kanunda öngörülen kısıtlamalar hariçtir (Nalbant 2010: 51).

Temel hak ve özgürlükler aleyhine gerçekleşen ihlalin kamu gücü tarafından yapılan eylem, işlem veya ihmalden kaynaklanması gerekir. Özel kişi veya özel kuruluşlar tarafından gerçekleştiği iddia edilen ihlaller ile ilgili başvuruları Anayasa Mahkemesi'nin inceleme yetkisi yoktur. Kamu gücü işleminin de emredici, bağlayıcı icrai niteliklere sahip olması gerekmektedir. Tavsiye, görüş niteliğinde icrai ve bağlayıcılığı olmayan işlemler başvuru kapsamı dışındadır (Çınar 2013: 195).

Kamu gücü işlemi bireyler bakımından bağlayıcı ve emredici işlemler olmalıdır. Başvuru konusu işlem ve eylemin bireyin anayasal temel hakkını ihlal etmesi

gerekeceğinden bağlayıcı niteliği olmayan görüş, tavsiye, genel direktif bilirkişi raporları, öneriler bireysel başvuruya konu olamayacaktır (Ekinci, Sağlam 2012: 13).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurunun konusu kamu gücünün sebep olduğu davranıştır. Bu bir eylem, işlem şeklinde gerçekleşebileceği gibi eylem ve işlemi yapması gerekirken ihmal gösterme şeklinde de olabilir. Başvuru sahibi haklarının kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia etmelidir (Göztepe 1998: 42).

Kamu gücünün ihmali nitelikteki işlemlerinin bireysel başvuruya konu olması kamu gücünü kullanan organların söz konusu işlemi yapmasında zorunluluk bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde kamu gücünün ihmalde bulunduğundan söz edilemeyecek ve bireysel başvuru konusu olmayacaktır (Ekinci, Sağlam 2012: 13).

Bireysel başvuru sayesinde kamu gücü işlem ve eylemleri nedeniyle temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişilerin iddialarını bir muhatap tarafından karşılanması hukuk devleti ilkesinin bireyler nezdinde somutlaşması anlamına gelmektedir. Kamu gücünü kullanan devlet organları işlem ve eylemlerinin bireysel başvuruya konu olabileceğini göz önünde bulundurarak Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini gerçekleştirmede daha titiz davranmasına yol açacaktır (Atasoy 2011: 96).

3.1.4. Bireysel Başvurunun Konusuna İlişkin Şartlar

Bireysel başvuru hakkı özel, ikincil ve istisnai bir hak arama yolu olduğundan Anayasa'da yer alan bütün hak ve özgürlüklerin korunmasına hizmet etmez. Genel bir hak arama yolu olmadığı için genel mahkemelerin koruma işlevine sahip değildir. Genel mahkemeler gibi her türlü iddianın çözüm yolu değildir (Şirin 2015: 11).

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kapsamında yaptığı yargılama konu bakımından üç alan ile sınırlıdır. Başvuru konusu hakkın Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Türkiye'nin taraf olduğu protokollerdir. Başvuru konusu hakkın Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf

olduğu protokoller kapsamındaki özgürlük ve haklardan olması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bireysel başvurunun çerçevesini belirleyerek sadece sözleşme kapsamında yer alan klasik hakların koruma mekanizmasından yararlanacaktır. Anayasa’da yer alan sosyal ve ekonomik haklar bireysel başvurunun konusu olmayacaktır (Özbey 2013: 172).

Anayasa’da yer alan tüm haklar bireysel başvuru kapsamında koruma altına alınmamıştır. Sadece Anayasada düzenlenen hakların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokollerde yer alan temel hak ve özgürlüklere bir müdahale olduğunda Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yapılabilecektir.

İhlal edilen hak ve özgürlük Anayasa’da güvence altına alınmış olmasına rağmen AİHS ve Türkiye’nin taraf olduğu protokollerde yer almıyor ise bireysel başvuruda bulunulamayacak, bulunulmuş ise Mahkeme konu bakımından yetkisizlik nedeniyle başvuruyu reddedecektir (Hamdemir 2015: 265).

Türkiye’de bireysel başvuru kapsamındaki hak ve özgürlüklerin tam olarak listesini yapmak zordur. Sözleşme kapsamındaki hakların protokoller ve AİHM kararları ile genişlemesi mümkündür. Ayrıca aynı hak ve özgürlük hem Anayasa’da hem de Sözleşme’de yer alsa dahi içerik ve kapsamı farklı olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin de yorum yoluyla bireysel başvuru kapsamındaki hakların sayısını artırması mümkündür (Ural 2013: 197).

Anayasa’da ve 6216 Sayılı Yasa’da bireysel başvuruya konu olacak haklar liste halinde tek tek sayılmamıştır. Bireysel başvurunun uygulandığı birçok ülkedeki düzenlemelerde haklar tek tek sayılmış veya başvuru kapsamındaki haklar bölümler şeklinde gösterilmiştir. Bireysel başvurunun amacı olan temel hak ve özgürlüklerin korunarak ihlalinin önlenmesi dikkate alınarak Anayasa ve AİHS deki hakların yazım ve tanımlama farkları göz önüne alınmadan geniş yorumlanarak daha fazla hak ve özgürlük korunmalıdır (Karaman 2013: 161).

Temel hak ve özgürlüğün Anayasa’da ve AİHS ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokoller de yer almasına rağmen yasama işlemleri, düzenleyici idari işlemler, Anayasa Mahkemesi kararları ve Anayasa tarafından denetim dışında bırakılamamış olması gerekir.

Yamasa işlemi olan kanunlar aleyhine, yürütme organının düzenleyici işlemlerine karşı, yargı yolu kapalı işlemlere karşı yapılan başvurular konu şartının yerine getirilmemesinden dolayı reddedilecektir (Korkmaz 2014: 172).

3.1.5. Bireysel Başvuruda Bulunabilecek Kişiye İlişkin Şartlar

Anayasa’nın 148. maddesinde “herkes” tarafından başvuru yapılabileceğini belirtmektedir. Kelime olarak Farsça kökenli olan ve “bütün “ anlamındaki “her” ile “kişi “anlamındaki “kes” kelimelerinden oluşan bir kelimedir. Anayasa’da ki “herkes” kelimesi bütün vatandaş, yabancı gerçek kişiler ile özel ve kamu tüzel kişilerini kapsamaktadır (Şirin 2015: 10).

Kamu gücünün bir temel hak ve özgürlüğü ihlal ettiği durumda vatandaş, yabancı, vatansız herkesin başvuru hakkı mevcuttur (Hamdemir 2015: 39). Başvurucunun mutlaka fiil ehliyetine sahip olması aranmamaktadır. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, kısıtlılık nedenleri bireysel başvuruda bulunmaya engel değildir. Kısıtlılık halinde kanuni temsilcinin izin şartı da aranmamaktadır (Çoban 2010: 192).

Kişi yönünden yetki alanı öncelikle kamu gücü tarafından ihlal edilen hak ve özgürlüğün bulunması gerekmektedir. Kişi iddia ettiği ihlalin mağduru olduğunu ihlalin bir özel kişiden kaynaklanmadığını kamu gücü tarafından gerçekleştirildiğini ispat etmesi gerekmektedir (Nalbant 2010: 233).

Başvurucunun güncel bir hakkının kamu gücü tarafından ihlal edilmesi ve başvurunun ihlalden doğrudan etkilenmesi gerekmektedir. Genel olarak kişisel, doğrudan ilgili olma ve güncellik olarak sınıflandırılmaktadır (Çınar 2015: 1297).

Kişi kendisi ile doğrudan ilgili güncel bir hakkının ihlali iddiasıyla başvuruda bulunurken birey olarak var olması bu hakkı kullanması için yeterlidir. Vatandaş olması veya reşit olması, kısıtlı olup olmadığı bireysel başvuru hakkının kullanımını etkilemez.

3.1.5.1. Gerçek Kişiler

Türk Medeni Kanunu 28.maddesine göre kişilik çocuğun sağ ve tamamıyla doğmasıyla başlar. Hukukumuzda embriyonun hücre ile birleşerek cenin oluşması durumunda yaşam hakkına sahip olduğu genel kabul görmektedir. Ceninin hak sahibi olduğu mal varlığı ve vücut bütünlüğü ile ilgili bireysel başvuru hakkına kanuni temsilcisi başvurabilecektir (Kanadoğlu 2013: 52).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkına herkes sahiptir. Bireysel başvuru hakkına Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları kamu gücü tarafından hak ve özgürlüklerine ihlal gerçekleştiği takdirde başvurma hakkına sahiptirler. Bireysel başvuru kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar açısından sadece hak sahibi tarafından yapılacaktır.

Medeni hakları kullanma hakkına sahip herkes bireysel başvuru yapabilmektedir. Dava ehliyeti için temyiz kudreti veya reşit olma gibi bir sınırlamanın mevcut değildir. Çocuklarda kendileri ile ilgili hususlarda başvuru hakkına sahiptir (Çınar 2015: 1302).

Temel hak kullanma olanağı açıkça yasaklanmadığı müddetçe temyiz kudretine sahip olan çocuğun kişiye bağlı hak ve özgürlüğünün ihlali halinde başvuruda bulunabilecektir (Kanadoğlu 2013: 52).

Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, kötü yaşam tarzı, kötü yönetim, özgürlüğü bağlayıcı ceza nedenleri ile fiil ehliyetleri bulunmayanlarında kendi temel haklarını korumak üzere bireysel başvuruda bulunabilecektir (Aydın 2011: 152).

Kişilik ölümle sona ermektedir. Ölenlerin haklarına ilişkin kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar ile ilgili bir ihlal iddiasıyla bireysel başvuruda bulunulamaz. Buna karşılık,

hak iddiası maddi talepleri içeren ve ölenin mirasçılarının haklarına da etki eden bir nitelikte ise murislerin bireysel başvuru hakkında bulunma ve başvuruyu devam ettirme hakkına sahiptirler (Kanadoğlu 2013: 51).

3.1.5.2. Yabancılar

Yabancılar Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptirler. Anayasa 148. madde bu hakkı 'herkes'e vermektedir. Yabancı ülke vatandaşları da Türkiye Cumhuriyeti kamu gücü nedeniyle hak ve özgürlüklerine bir müdahalede bulunulduğu takdirde Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptirler.

6216 Sayılı Yasa'nın 46/3. maddesi *“Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar başvuru yapamaz.”* hükmü ile yabancıların yalnızca Türk Vatandaşları'na tanınan haklar dışında kendileri ilgili hak ve özgürlük ihlalleri ilgili her türlü bireysel başvuruda bulunabileceklerini belirtmektedir.

Yabancılar bireysel başvuru hakkını sadece kendilerine tanınan haklar bakımından kullanabilecektir. Yabancı birinin seçme seçilme hakkı gibi sadece vatandaşlara tanınan haklar kapsamında yaptığı başvuru kişi bakımından bağdaşmazlık kapsamında değerlendirilerek reddedilecektir. Yabancıların yaşam hakkı, seyahat özgürlüğü, adil yargılanma hakkı gibi herkese tanınan temel haklar ile ilgili bireysel başvuruda bulunabilecektir (Çınar 2013: 185).

Vatansızlar da temel hak ve özgürlüklerinin ihlali iddiasıyla yabancılarla tanınan sınırlar içinde bireysel başvuru hakkına sahiptirler (Aydın 2011: 149).

3.1.5.3. Özel Hukuk Tüzel Kişileri

Özel hukuk tüzel kişileri kendileri ile ilgili hak ve özgürlüklerde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkına sahiptirler. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait hakların ihlali nedeniyle bireysel başvuruda bulunabilirler. Özel hukuka

tabi dernekler vakıflar, şirketler, sendikalar kendileri ile ilgili konularda hak ve özgürlükleri ihlal edildiğinde bireysel başvuru hakkına sahiptirler.

Özel hukuk tüzel kişilerinin bireysel başvuru hakkı tüzel kişiliğe ait haklar ile sınırlıdır. Özel hukuk tüzel kişileri üyeleri veya taraftarları ile ilgili hak ve özgürlük ihlali nedeniyle bireysel başvuruda bulunamayacaktır. Üyelerin hakları bireysel başvuru yoluyla tüzel kişilik tarafından savunulamayacaktır (Ekinci, Sağlam 2012: 15).

Tüzel kişiliği bulunmayan kişi gruplarının da bireysel başvuru hakkı bulunmaktadır. Özellikle bir tek işlem, eylem veya ihmalden topluca etkilenme durumunda söz konusu olacaktır. Bu durumda başvuru yapan tüm grup üyelerinin ihlale yol açtığı öne sürülen işlem, eylem veya ihmal nedeniyle kişisel ve güncel haklarının doğrudan etkilenerek ihlale uğraması gerekmektedir. Başvurunun temelini oluşturan vakıaların hukuki sebeplerinin aynı veya benzer olması, ortak bir işlem ile yükümlülük altına girilmesi durumunda grup üyelerinin başvurusu söz konusu olacaktır (Aydın 2011: 150).

3.1.5.4. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri

Bireysel başvuru hakkını düzenleyen Anayasa'nın 148. maddesinde başvuru hakkına "herkes" sahip olarak görünürken 6216 Sayılı Yasa'da kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru hakkını kullanamayacağı şeklindeki düzenleme çelişkiye sebep olmuştur. Anayasa'nın özgürlükçü düzenlemesi yasa ile kısıtlanarak Anayasa'ya aykırılık meydana gelmiştir.

6216 Sayılı Yasa'nın 46/2. maddesi uyarınca kamu hukuku tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunamayacağı belirtilmiştir. Kamu hukuku tüzel kişilerinin kamu gücünü bizzat uygulayıcısı konumunda oldukları gerekçesi bireysel başvuru hakkı verilmemiştir. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuruda davalı olarak yer alabileceklerdir (Karaman 2013: 127).

Kamu tüzel kişileri Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkına sahip değildirler. Kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru hakkına sahip olmaması hak ve

özgürlüklerin etkin savunulmasını engellemiştir. Bir örnek verilecek olursa kamu tüzel kişisi olan üniversitelerin düşünceyi açılama özgürlüğü ve bilim ve sanat özgürlüğü, özgürce bilimsel çalışma yapabilme haklarına yönelik kamu gücü tarafından müdahalede bulunulduğunda bireysel başvuru hakkını kullanması gerekmektedir (Oder 2013: 91).

Üniversitelerin kurumsal olarak bireysel başvuru hakkını kullanamayacak olması durumunda üniversite bünyesinde hak ve özgürlüğü ihlal edilen bireyin başvuruyu yapması gerekecektir. Bu şekilde kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru hakkını kullanamamasının önüne geçilmiş olmaktadır. Ayrıca özel hukuka tabi vakıfların bireysel başvuruda bulunmasına karşı vakıf üniversitelerinin bireysel başvuruda bulunamaması tezat oluşturmaktadır.

3.1.5.5. Yabancı Hukuka Tabi Tüzel Kişiler

Yabancı hukuka tabi tüzel kişiler Türkiye Cumhuriyeti kamu gücü tarafından hak ve özgürlükleri ile ilgili her hangi bir müdahale de bulunulduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunma hakkına sahiptirler. Anayasa ve ilgili kanun bu konuda her hangi bir istisna getirmemiştir.

3.1.5.6. Cumhuriyet Savcısı

Cumhuriyet savcılığı; ihbar, talep veya herhangi bir şekilde hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini öğrenmesi ile bu ihlali öncelikle araştırma sonrasında talep üzerine yâda resen ihlalin ortadan kaldırılması için soruşturma yapma ve kamu davası açarak yürütme makamıdır. Hak ve özgürlüğü ihlal edilen kişinin gerçek kişi, vatandaş, yabancı kişi, kamu veya özel hukuk tüzel kişi olmasının bir önemi yoktur.

Cumhuriyet savcılığı kurumu temelinde hak ve özgürlüklerin korunmasına adaletin sağlanmasına hizmet etmek için kurulduğu hak ve özgürlüklerin korunmasında etkin bir yol olan bireysel başvuru hakkını da kullanması gerekmektedir.

Bireysel başvuru hakkı ihlal edilen kişi tarafından kullanılacağından, cumhuriyet savcısı kamu adına hareket ettiğinden bireysel başvuru hakkına sahip değildir. Bireysel başvuruda ihlalden kişisel olarak etkilenme şartı bulunduğundan vede savcının yargılamaya tarafsız şekilde katılmasından dolayı başvuru hakkı yoktur (Uğurlubay 2015: 1260).

Cumhuriyet savcısının bireysel başvuru hakkına sahip olmadığı, bireysel başvuru hakkını kullanamayacağı ile ilgili anayasal ve yasal herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Anayasa'nın ve 6216 Sayılı Yasa'da "herkes" in başvuru hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir.

Bu nedenle temelinde kamu adına hak ve özgürlükleri koruma adına talep üzerine ve ya resen soruşturma yapmakla yetkili cumhuriyet savcısının hak ve özgürlüklerin korunmasında etkili bir başvuru yolu olan bireysel başvuru yoluna gitme hakkına sahip olması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı kamu adına soruşturma yapmakla birlikte kamu gücünü kullanan organlara karşı da soruşturma yapmaktadır. Bu neden cumhuriyet savcısının bireysel başvuru hakkı verilerek temel hak ve özgürlüklerin daha etkin korunması sağlanması gerekmektedir.

3.1.6. Hukuki Yarar Şartı

Usul hukukunda hukuki yarar, mahkemeden korunmaya, talep edilmeye değer bir yararının olmasıdır (Özbey 2013: 269). Bireysel başvuruda bulunanın bu etkin dava yoluyla somut bir fayda talebinde bulunması gerekir. İçeriğinde bir fayda talebinde bulunmayan somut talep içermeyen başvurular olmaması gerekir.

Bireysel başvuru sahibinin günlük, kişisel bir hakkı doğrudan etkilenmiş olmalı ayrıca başvuru anayasanın uygulanması, yorumlanması ve temel hakların belirlenmesi açısından önem taşımalı, başvuru sahibinin önemli bir zarara uğramalıdır. İhlal edilen temel hak ve özgürlük bireysel başvuru konusu yapılabilecek nitelikte hukuki yararının bulunması gerekir (Değnekli 2011: 84).

Hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından müdahalede edilmesinde olduğu iddia edilen zarar maddi ve manevi olabilir. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunurken hâlihazırda öne sürülebilir bir menfaat ve faydanın bulunması gerekmektedir.

Bireysel başvuru hakkıyla temel hak ve özgürlüklere yapılan bir müdahalenin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasıdır. Başvuru sahibi eğer başka bir şekilde müdahaleyi bertaraf edebiliyor ise bireysel başvuruda bulunmasında hukuki yararı yok demektir (Göztepe 1998: 67).

Başvurucunun güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenmelidir. Şahsen mağdur olan kişi bireysel başvuru talebinde bulunacaktır. Bireysel başvuru hakkı bir hakkı ihlal edilsin edilmesin herkesin bir kanunun anayasaya aykırılığı iddiasında bulunduğu yurttaş başvurusu (*actio popularis*) değildir². Başvurucunun doğrudan kendisine ait kişisel bir temel hak ve özgürlüğünün etkileniyor olması gerekmektedir (Ekinci, Sağlam 2012: 21).

İhlal fiilen gerçekleşmiş ve başvuru doğrudan mağdur olmalıdır. Potansiyel ihlal durumunun var olması yeterli değildir. Mağdurun ölmesi durumunda gerçekleşen ihlal için başvuruda bulunamaması halinde yakınları başvuruda bulunabilecektir (Çoban 2010: 192).

Bireysel başvuruda hak ve özgürlükte gerçekleşen ihlalin az veya çok tümden veya kısmen olmasının bir önemi yoktur. Bir hakkın ihlali hakkın varlığına dokunulması veya hakkının kullanımına engel olunması yahut tümden kaybedilmesine sebebiyet verilmesi şeklinde maddi hukuk ile ilgili olabileceği gibi sadece usul hukuk içindeki hak arama özgürlüğü gibi usul hükümlerinin hak ve özgürlüğe ulaşmanın engellenmesi şeklinde engellenmesi de olabilir (Şahbaz 2011: 82).

² *Actio popularis*; vatandaş başvurusu halk içinden bir vatandaşın doğrudan kendi ilgilendirmeyen genel anlamda aykırılık iddiasıyla mahkemeye başvurusunu tanımlayan Roma Hukuku'nun bir dava türüdür. Başvuru sahibi ihlalden doğrudan etkilenmemektedir (Erdoğan 2015:133).

3.1.7. Kanun Yollarının Tüketilmiş Olması Şartı

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna başvurabilmek için iç hukuk yollarının tüketilmiş olması gerekir. Anayasa 148/3. maddesinde ki “*Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.*” Hüküm iç hukuk yollarının tüketilmesini zorunluluk olarak göstermektedir.

Yine 6216 Sayılı Yasa'nın 45/2.maddesinde “*İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem yada ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.*” Aynı şekilde bireysel başvuru öncesi idari yolların da tüketilmesinin zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Bireysel başvuruda kanun yollarında gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılmaz hükmü ile bireysel başvurunun bir istinaf veya temyiz benzeri veya onların uzantısı bir başvuru yolu değildir. Anayasa Mahkemesi hak ve özgürlük ihlalinin spesifik anayasa hukuku esaslarına göre inceleyerek karar vermektedir. Somut olaya anayasal açıdan bakarak hüküm tesis etmektedir (Ekinci, Sağlam 2012: 23).

Anayasa'da “olağan kanun yolları” belirtilmekle olağanüstü kanun yollarının tüketilmesinin gerekmediğini ifade etmektedir. Olağan kanun yolları verilen kararın kesinleşmesini engellerken olağanüstü kanun yolları kesinleşen kararlara karşı yapılmaktadır (Özbey 2013: 285).

Başvuru sahibi Anayasa Mahkemesi'ne başvurmadan önce ilgili hak ve özgürlüğe yapılan müdahalenin bertaraf edilmesi için gerekli itiraz veya dava açma şeklindeki iradesini ortaya koyarak ihlali ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Hak ve özgürlük sahibi tatmin olmadığı takdirde ve ihlal ortadan kalkmadığında bu kez Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunacaktır.

Ulusal hukuk sistemi içerisinde bir sonraki aşamadaki kanuni çözüm yoluna başvuracak ilgili bu çözüm yolundan önceki idari ve adli yargısal yolları tüketmesi gerekir. Yoksa önceki çözüm yolları anlamsız kılmaktadır (Kaplan 2015: 1514).

İkincil bir yargı yolu olan bireysel başvuru hakkına göre olağan yargı yolu hak ve özgürlük ihlallerinin engellenmesinde daha elverişli ve uygun imkânlara sahiptir. Bu nedenle öncelikle idari ve yargı mercileri öncelikli görevleri olan hak ve özgürlük ihlallerini engellemelidir. İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi başvuru hukuk yollarına müracaat etmiş süresinde yetkili idari ve adli mercilere usulünce iletmış sahip olduğu bilgi, belge ve kanıtları zamanında sunmuş olmalıdır. Başvurucu davasını takip için gerekli özeni göstermelidir (Ekinci 2012:124).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru şartı olan kendinden önceki başvuru yollarının tüketilmiş olması, bireysel başvurunun uygulandığı bütün ülkelerde mevcuttur. Ayrıca uluslararası insan hakları koruma mekanizmalarında da öncelikli olarak devletlerin egemenliğine saygı açısından yer almaktadır (Kaplan 2015: 1545).

Bireysel başvuru yoluna gidecek hak sahibi ihlali gidermede tüketmesi gereken kanuni yolların karmaşık olduğu, etkin olmadığı iddiasında bulunması bu yolları tüketmesi yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Kanun yoluna başvurduktan sonra sonucu beklemeden yapılan bireysel başvuru kabul edilemeyecektir. Ayrıca kişinin iddia ettiği ihlalin ortadan kaldırılması imkân sunan itiraz, istinaf, temyiz sırasında ileri sürebilecekleri hususları doğrudan bireysel başvuru yoluyla ileri sürülmesi mümkün değildir (Ural 2013: 259).

3.1.8. Başvuru Usulüne İlişkin Şartlar

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru doğrudan, diğer mahkemeler başvuru sahibi yurt dışında ise yurt dışı temsilcilikleri, konsolosluklar vasıtasıyla başvuru yapılabilinmektedir.

Posta, telgraf, e-mail yoluyla yapılan başvurular kayda alınmadan ilgisine iade edilmektedir. Bunda başvuruların düzensiz yapılması ve başvuru yapılırken gecikme ve kayıpların hak mahrumiyetine sebep olabileceği dahası özensiz başvurular neticesinde Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünü artırarak bireysel başvuru hakkından beklenen faydanın zayi olmaması düşüncesi yer almaktadır.

Bireysel başvuru hakkı Anayasa Mahkemesi tarafından incelendiği için yapılan başvurularda birtakım prosedür, yazılı şekil şartları öngörülmesi bireyin başvurusunu engelleyen düzenlemeler olarak görülmemesi gerekir. Aksine bu yöntemler bireysel başvuru kurumunun sağlıklı ve başarılı bir şekilde işleyerek hak ve özgürlükleri korumasına devam etmesi için gereklidir.

Ön görülen şekil şartları hak sahibinin öz verisi sayesinde aşılacak hak sahibinin de daha hızlı ve daha adil hakkına kavuşmasına yardım edecektir.

3.1.8.1. Başvuru Şekli Ve Başvuru Formu

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurunun ne şekilde yapılacağı ve başvuru formunun içeriği içtüzük 59.madde düzenlenmiştir.

İç Tüzük 59. maddeye göre;

- 1) *Başvurular, iç tüzük ekinde (ek-1). örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak resmi dilde yapılır.*
- 2) *Başvuru formunda aşağıdaki hususlar yer alır;*
 - a) *Başvurucunun adı, soyadı, vatandaşlık numarası, doğum tarihi ve yeri, uyruğu, cinsiyeti, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.*
 - b) *Başvurucu tüzel kişi ise unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin kimlik bilgileri, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.*
 - c) *Kanuni temsilcisi yada avukatı varsa, kanuni temsilcinin ya da avukatın adı, mesleği ve adresi, varsa telefon numarası ve elektronik posta adresi.*
 - ç) *Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem yada ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti.*
 - d) *Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar.*

- e) *Başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının dayanakları.*
 - f) *Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamalar.*
 - g) *Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu ön görülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih.*
 - ğ) *Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar.*
 - h) *Başvurucunun talepleri.*
 - I) *Başvurucunun mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası.*
 - i) *Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri*
 - j) *Kısa mesaj (sms). veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği.*
 - k) *Başvurucunun varsa avukatının yada kanuni temsilcisinin imzaları.*
- 3) *Başvuru formuna aşağıdaki belgeler yada onaylı örnekleri eklenir:*
- a) *Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvuruyu temsile yetkili olduğuna dair belge.*
 - b) *Harcın ödendiğine dair belge.*
 - c) *Nüfus cüzdan örneği, başvuru yabancısı ise geçerli kimlik belgesi.*
 - ç) *Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi.*
 - d) *Nihai karar yada işlem tebliğ edilmişse tebellüğ belgesi.*
 - e) *Dayanılan belgelerin asılları ve onaylı örnekleri.*
 - f) *Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler.*
 - g) *Başvuru süresinde yapılmamışsa varsa mazereti ispatlayan belgeler.*
- 4) *Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterdiği üçüncü fıkradaki belgelere herhangi bir nedenle erişememesi halinde bunun gerekçelerini belirtir. Mahkeme gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar.*
- 5) *Başvurucuların, adreslerinde veya başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde bunu Mahkemeye bildirmeleri zorunludur.*

İlgili madde başvurunun ne şekilde yapılacağı ile ilgili ayrıntılı hükümler içererek hem başvuru sahibinin bilgilendirilmesi hem de form doldurulurken yapılacak yanlışlık ve eksikliklerin önüne geçerek bireysel başvurunun daha hızlı neticelenmesi amaçlanmıştır.

Başvuru formu bir başvuru dilekçesi olarak kullanılmalı, formun tamamı usulüne uygun şekilde tam ve eksik kalmayacak şekilde doldurulmalıdır. Başvuru formundan başka her hangi bir dilekçe yazılmamalıdır (Özbey 2013: 321).

Bireysel başvuru formunun Türkçe okunaklı olması yapılan başvuru ile ilgili esas bilgileri içermesi, on sayfanın üzerindeki başvuru formlarında ayrıca özet düzenlenmesi, dizi pusulası hazırlanması gerekmektedir.

Bireysel başvuru birden fazla kişi tarafından aynı olayla ilgili yapılıyor ise başvuru dilekçesi her bir olay için ayrı ayrı doldurulması gerekmektedir. Başvuru dilekçesinin başvuru sahibini açıklayan bölüm haricinde başvuruya konu olayın aynı olmasında her hangi bir sorun yoktur (Korkmaz 2014: 162).

Başvuru sahibi bireysel başvuruda bulunurken kimlik bilgilerini gizlemesi, kimlik bilgilerini yazmadan sadece kamu gücü tarafında hak ve özgürlük ihlalinde bulunularak başvuruda bulunulamaz. Başvuruda bulunduktan sonra kamuya açık olan belgelerde kimliğinin gizlenmesini talep etme hakkı vardır. Başvuru sahibi bu talebinin gerekçesini yazmak zorundadır (Hamdemir 2015: 281).

Kimliğinin açıklanmasını istemeyen başvurucunun yargılamanın aleniyeti ilkesinin istisnası olan gizlilik talebinin gerekçesini başvuru formunda belirtmesi gerekmektedir. Gizlilik talebi komisyonlar ve bölümlerce karara bağlanacaktır. Kimliğin saklı tutulması istisnai ve haklı gerekçeler ile mümkün olacaktır (Ekinci, Sağlam 2012: 19).

Gerekçesiz yâda yeterli düzeyde gerekçe içermeyen başvurular kabul edilmeyecektir, başvuruda eksiklik bulunduğu takdirde eksikliğin giderilmesi için

başvuru sahibi veya temsilcisine 15 günü geçmeyecek şekilde süre verilerek eksikliğin giderilmesi beklenecektir. Eksiklik giderilmez ise başvurunun reddine karar verilecektir (Ergül 2012: 31).

Başvurucunu uğradığı ihlale dayanak gösterdiği belgeler bir resmi veya özel kuruluş elinde bulunuyor ve başvuru bu belgelere kendi çabası ile ulaşamıyor ise başvuru bu belgelere neden ulaşamadığını deliller ile formda açıklamalıdır. Anayasa Mahkemesi bu durumda ihtiyaç duyarsa belgeleri kendisi talep edip inceleyebilir (Ural 2013: 211).

3.1.8.2. Başvurunun Yapılacağı Yerler

Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak bireysel başvurular 6216 Sayılı Kanun ve Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü'nde belirtilen esaslara göre yapılabilir. Bireysel başvuru yazılı dilekçe ile yapılabilir. Başvuru sahibi dilekçesini bizzat Anayasa Mahkemesine verebileceği gibi en yakınındaki mahkeme vasıtasıyla da gönderebilir. Başvuru sahibi yurtdışında bulunuyorsa Türkiye Cumhuriyeti yurtdışı temsilcilikleri vasıtasıyla da bireysel başvurusunu Anayasa Mahkemesi'ne gönderebilir.

Posta yoluyla yapılan başvuruların kabul edilmeyeceği Anayasa Mahkemesi tarafından belirtilmiştir. Posta yoluyla yapılan başvuruların tasnifinde yaşanacak zorluklar, postada oluşabilecek kaybolma veya zarar görme gibi aksaklıklar, postayı gönderenin gerçek hak sahibi olup olmadığı gibi sorunların önemli bir hak arama yolu olan bireysel başvuruyu sıradanlaştıracığı, gereksiz başvuru sayısını artırarak yığılmaya sebep olacağı düşüncesi bunda etkili olmuştur (Korkmaz 2014: 95).

Doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne yapılmayan başvurular önce elektronik ortamda sonra fiziki olarak mahkemeye ulaştırılacaktır (Korkmaz 2014: 91).

3.1.8.3. Başvuru Harcı

Temel hak ve özgürlükleri korumada etkili bir yol olan bireysel başvuru harca tabidir. Başvuru sahipleri belirtilen harcı ödemekle yükümlüdürler. 6216 Sayılı Kanun'un 47/2. maddesinde “*Bireysel başvurular harca tabidir.*” Hükmü yer almakta 47/3 te de başvuru dilekçesine “... *Harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.*” Belirtmektedir. Maliye veznesine peşin olarak başvuru harcı yatırılmaktadır ve alınan makbuz başvuru formuna eklenmektedir.

Devlet bir mahkemeye ulaşma ile ilgili sınırlamalar getirebilir, harç ödenmesini öngörebilir ya da başvuruyu şekli koşullara bağlayabilir. Mahkemeye başvuru ile ilgili bu düzenlemeler meşru olmalı ve ulaşılabilir amaçla orantılı, hakkın özüne dokunmayacak nitelikte bulunmalıdır (Nalbant 2010: 46).

Masraf yapmadan bireysel başvuruda bulunabilmek ideal olsa da gereksiz başvuruların engellenmesi, iş yükünün artmaması, kurumun işlevinin yitirmesi ve yargılama maliyeti düşünüldüğünde başvuru harcı makul görülebilmektedir. Sosyal hukuk devleti olmanın gereği olarak maddi açıdan zayıf bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması için başvuruda bulunabilecekleri istisnai düzenlemelerde kanun koyucu tarafından düşünülmüştür (Ekinci 2015: 1375).

Harç ödenmesi temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen ve maddi durumu yeterli olmayan kişiler ile maddi durumu iyi olan kişiler arasında eşitsizlik yarattığı ilk başta düşünülse de gereksiz ve kötü niyetli başvuruların önlenmesi adına harç uygulaması makul bir çözüm yöntemi olarak gereklidir.

Yapılan başvuruda harç ödenmemiş veya eksik ödenmiş ise öncelikle başvuru sahibine eksikliği gidermesi için bildirimde bulunulur. Eksikliklerin giderilmesi için 15 günü geçmeyecek kesin süre verilir. Mazereti olmaksızın belirtilen sürede eksiklik giderilmezse başvurunun reddine karar verileceği ihtarında bulunulur. Başvuru sahibi tekrar eksiklikleri gidermez ise idari ret kararı verilir (Ekinci 2015: 1381).

Mahkemenin iş yükünün fazla artmaması ve niteliksiz başvuruları önlemeye yönelik ve başvuru hakkının kötüye kullanılmasını engellemek için başvurularda harç alınması kabul edilebilir olsa da harcın düşük olması başvuru sahibinin maddi durumunun çok kötü olduğu durumlarda harcın takdiren kaldırılması veya adli yardım sağlanması gerekmektedir (Çoban 2010: 191).

30 Aralık 2014 gün ve 29221 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 73 seri nolu Harçlar Kanunu Genel Tebliği ekinde yer alan (I).sayılı tarifiede 2015 yılı bireysel başvuru harcının 226 lira 90 kuruş olduğu belirtilmiştir. Belirlenen bu harç miktarının eksiksiz ödenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde harç ile ilgili yükümlülük yerine getirilmediğinden başvuru ret edilebilir (www.anayasa.gov.tr).

3.1.8.4. Adli Yardım

Bireysel başvuru hakkının harca tabi tutulması maddi durumu yerinde olmayan hak sahiplerinin haklarını arayamayacakları anlamına gelmemektedir. Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü 62/2. maddesi “*Adli yardım talepleri, genel hükümlere göre başvuruların kabul edilebilirliği hakkında karar verecek bölüm veya komisyonlar tarafından hükme bağlanır.*” Düzenleme ile kural olarak harca tabi olan bireysel başvuru hakkına bir istisna getirilmiştir.

Getirilen bu istisnanın sebebi katı uygulanacak harç yatırılması uygulaması nedeniyle gerçekten haklı olan ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle harcını ödeyemeyen hak sahiplerinin Anayasa Mahkemesi’ne başvurusuna imkân sağlayarak hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlamaktır.

Mahkemeye erişim hakkı açısından hayati bir araç olan adli yardım sayesinde mali imkânları el vermediği için yargı yolunu kullanamayan kişiye etkin başvuru imkânı vermektedir. Adli yardım içinde başvuru harçları, avukatlık ücretleri ve diğer yargılama giderleri girmektedir (Özbey 2013: 316).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi adil yargılama hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkının mutlak olmadığı, harç alınması gibi yükümlülüklerin getirilebileceğini kabul etmekte, bunun içinde dengeli bir yol izleyerek harç miktarının makul olması, harcın alınmasında haklı bir amacın olması, ulaşılmak istenen amaç ile harç arasında orantı olması, ödeme gücü olmayanlar bakımından etkili adli yardım sisteminin olması kriterlerini koymuştur (Özbey 2013: 310).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zamanla önüne gelen davalar nedeniyle edinmiş olduğu bu kriterler Anayasa Mahkemesi tarafından da bireysel başvuru hakkının kullanımında harç ve adli yardım dengesinin kurulmasında geçerli bir ölçüttür.

3.1.8.5. Temsil Zorunluluğunun Bulunmaması

Hukuki işlemler kural olarak işlemi gerçekleştirmek isteyen kişi tarafından yapılmalıdır. Kişinin hukuki işlemi yapmasında maddi veya hukuki engeller olduğunda yada kişi hukuki işlemi bizzat yapmak istemeyip hukuk bilgisine sahip bir kişi tarafından yapılmasını isteyebilir. Kanun koyucu bu durumlarda hukuki işlemlerin temsilci aracılığı ile yapılmasına imkân tanımıştır (Oduncu 2014: 211).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulabilmesi için hak sahibinin kendisini avukat ile temsil etmesinde zorunluluk yoktur. Avukat ile temsil hak sahibinin kendi takdirindedir.

6216 Sayılı Yasa'nın 47/4. maddesinde “ Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.” Hükmü yer almakla avukatla temsilin zorunlu olmadığını belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü'nün 61.maddesinde “*bireysel başvuru, bizzat başvuru, kanuni temsilci ya da avukat tarafından yapılabilir. Avukat veya kanuni temsilci aracılığıyla yapılan başvuruda temsile dair yetki belgesinin sunulması zorunludur.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Bireysel başvuruda bulunacak hak sahibinin avukat ile temsil edilmesi başvurunun inceleme sürecini hızlandırarak yargı kalitesini yükseltilmesinde faydalı

olacaktır. Hak sahibinin maddi yetersizliği adli yardım yoluyla giderilebilmesi imkânı bulunmaktadır (Ural 2013: 209).

Avukatla başvuru her ne kadar hukuki yardım nedeniyle başvurunun kalitesinin artmasına sebep olsa da başvurucular açısından büyük bir maliyet getirecektir. Mali imkânı olmayanların başvuru hakkını kullanamamasının önüne geçmek için avukatla temsil zorunlu hale getirilmemiştir. Mukayeseli hukukta avukatla temsilin zorunlu olmadığı uygulaması daha yaygındır (Çoban 2010; 190).

3.2. Bireysel Başvurunun İncelenmesi Usulü

Anayasa Mahkemesi'nin yapılan bireysel başvuruları ne şekilde inceleyeceği 6216 Sayılı Kanun 48. ve 49. maddelerinde düzenlenmiştir. Her iki madde birlikte değerlendirildiğinde bireysel başvurunun incelenmesinin iki aşamada gerçekleştiği görülmektedir. Bu aşamalar “ilk inceleme” ve “son inceleme” şeklinde tanımlanacağı gibi “kabul edilebilirlik inceleme” ve “esas bakımından inceleme” biçiminde de tanımlanabilmektedir (Özbey 2013: 339).

3.2.1. İlk İnceleme (Ön İnceleme)

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru ile mahkemenin iş yükü artmasının mahkemenin etkin çalışmasını engellememesi için açıkça kabul edilemez nitelikte başvuruların eleneceği bir ön inceleme yöntemi getirmek gerekmektedir. Ancak bu yöntem bireysel başvuru hakkının ulaşılabilirliğini de engellememesi gerekmektedir (Nalbant 2012:237).

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru ilk inceleme aşamasında dosyada şekli araştırma yaparak eksiklik bulunup bulunmadığı, verilen belgelerin tam olup olmadığının tespiti yapılır. İlk inceleme aşamasının yetkili organı bireysel başvuru bürosudur. Bireysel başvuru bürosu; başvuruların dosya kaydını yaparak numaralandırır. İdari yönden tamamlanması gereken eksiklikleri tespit etme ve

tamamlamaya çalışma, bireysel başvurular ile ilgili yazışmaların kaydı ve takibini yapmaktır (Korkmaz 2014: 165).

Bireysel başvuru bürosu tarafından yapılan ön incelemede başvurunun kabul edilebilirlik incelemesine alınma şartlarına sahip olup olmadığının tespiti yapılmaktadır. Başvurunun kanun ve tüzükte yer alan şartları taşıyıp taşımadığı incelenmektedir (Özbey 2013: 340).

Başvuru bürosu hak ihlali ile ilgili yapılan başvurunun kabul edilebilirliğini incelemeyi sadece yapılan başvurunun gerekli şekil şartlarına sahip olup olmadığı yönünde tespitte bulunur (Karaman 2013: 226).

Ön inceleme sonucunda başvuru ile ilgili tespit edilen eksikliklerin giderilmesi için başvuru sahibine veya vekiline on beş günü geçmeyecek kadar süre verilir. Verilen bu süre kesin niteliktedir, sürenin uzatılması söz konusu değildir. Süre sonucunda eksiklikler giderilmez ise başvuru reddedilir. Verilen red kararı hak sahibine tebliğ edildikten itibaren 7 gün içinde hak sahibi tarafından itiraz edilebilir. Hak sahibi tarafından yapılan itiraz ilgili komisyon tarafından incelenecektir. Komisyonun itiraza yönelik vereceği karar kesindir.

3.2.2. Kabul Edilebilirlik İncelemesi

6216 Sayılı Yasa'nın 48/3. maddesinin de *"kabul edilebilirlik incelemesi komisyonlarca yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığı oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar bölümlere havale edilir."* Şeklinde düzenlenmiştir.

Kabul edilebilirlik evresinde yapılan inceleme iki aşamadan oluşmaktadır. İdari yönden yapılan inceleme ve yargısal yönden inceleme, idari yönden incelemede öncelikle başvuru formu ve eklerinin şekil şartlarını taşıyıp taşımadığı incelenir. Tespit edilen eksiklikler başvuru sahibine veya temsilcisine tamamlattırılır. Yargısal yönden

yapılan inceleme ise eksikliği bulunmayan veya eksikliği tamamlattırılan başvurunun kabul edilebilirliğinin değerlendirilmesini kapsar (Ural 2013: 291).

Kabul edilebilirlik incelemesi yapılan bireysel başvurunun esastan incelemeye yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi şeklinde yapılan incelemedir. Şekil şartlarını taşıyan her hangi bir eksikliği olmayan başvurular kabul edilebilirlik incelemesine tabi tutulmaktadır. Kabul edilebilirlik incelemesi kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle kabul edilebilirlik incelemesi Anayasa Mahkemesi tarafından resen yapılmaktadır. Bu incelemede bulunma talep ile ve takdire bağlı değildir. Kabul edilebilirlik incelemesi başvurunun her aşamasında yapılabilinmektedir (Şirin 2015: 6).

3.2.3. Esas Bakımından İnceleme

Kabul edilebilirliğine karar verilen esas hakkında incelemesi bölümler tarafından yapılır. Esas hakkında yapılan incelemede temel hak ve hürriyetlerin kamu gücü tarafından ihlal edilip edilmediği, hak ve özgürlükleri kısıtlayacak bir müdahalenin mevcut olup olmadığı incelenmektedir (Ural 2013: 293).

Anayasa Mahkemesi gelen bireysel başvuruları ilk olarak başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığına bakar. Şartları taşımayan başvurular, başka bir inceleme yapılmaksızın reddedilir. Komisyonlar tarafından kesin olarak verilen bu kararda başvurunun esası ile ilgili hiçbir inceleme ve yorum yapılmaz. Başvuru konusu ile ilgili hak ihlali olup olmadığı bölümler tarafından esas incelemesi esnasında yapılır. Esas incelemesinde temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilip edilmediği, bir ihlal var ise bunun önlenmesi, ortadan kaldırılması için nasıl bir yol izleneceği gösterilmektedir (Ekinci, Sağlam 2012: 34).

Bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesinden sonra başvurunun bir örneği Adalet Bakanlığı'na gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü durumlarda yazılı olarak Anayasa Mahkemesi'ne görüş bildirir. Bu görüşün her hangi bir bağlayıcılığı yoktur.

IV. BÖLÜM

4. BİREYSEL BAŞVURU SONUCUNDA VERİLEN KARARLAR

Anayasa Mahkemesi yapılan bireysel başvuru sonucunda başvuru konusu işlemin anayasaya uygunluğunu inceler ve anayasaya uygun veya aykırı olduğuna karar verir. Aykırı işlem iptal edilir. İptal edilen işlem yürürlükten kalkar. iptal edilen mahkeme kararı ise yeniden yargılama yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderir (Gözler 2012: 462).

4.1. Duruşma Yapılması

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru incelemesi yaparken yasama, yürütme ve yargı organları ile birlikte gerçek ve tüzel kişilerden her türlü bilgi, belge ve delil isteyebilir. Anayasa Mahkemesi kural olarak dosya üzerinden karar vermektedir. Dosya üzerinden inceleme esastır. Ancak bölümler resen veya talep üzerine duruşmalı şekilde başvuruyu inceleyebilir. Duruşmalı yapılan inceleme ilgililere bildirilir. Mahkeme başvuruyu incelerken gerektiğinde tanık dinleyebilir, bilirkişi atayabilir ve keşif yapılmasına karar verebilir (Ekinci, Sağlam 2012: 31).

Bireysel başvuru incelemesinin duruşmalı yapılması farklı görüşlerin doğrudan, yüz yüze karşı karşıya gelmesi bireylerin rahatça fikirlerini ve mağduriyetlerini ifade etmeleri bakımından önemli bir uygulamadır. Duruşma yapılmasının zaman alması ve masraflı olduğundan hem başvuruların sonuçlanmasını uzatarak iş yükünü arttırmakta hem de yargılama maliyetini artırmaktadır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi'nin başvuruları duruşmalı incelemesi nadiren ve gerekli görüldüğünde başvurulmalıdır.

Özellikle kamuoyunu ilgilendiren başvurularda yargılamanın aleniyeti ilkesi gereği duruşmalı inceleme yapılmalıdır (Çoban 2010: 206).

Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi başlığını taşıyan 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkında kanunun 48. maddesinde bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45.ve 47. maddelerde öngörülen şartların taşınması gerektiğini belirtmektedir.

4.2. Kabul Edilebilirlik Kararı

Bireysel başvuru bürosu tarafından ilk inceleme sonrasında başvurunun gerekli şekil şartlarına haiz olduğu, başvurunun komisyona havale edilmesine engel teşkil eden herhangi bir hususun bulunmadığı takdirde kabul edilebilirlik incelemesi yapılmak üzere başvuru dosyası komisyona gönderilir (Korkmaz 2014: 167).

Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilebilirlik incelemesi yapılan bireysel başvurunun başvuru koşullarını taşıdığına ilişkin bir incelemedir. Mahkeme başvuruda bulunanın bu hakka sahip olup olmadığı başvuru konusunun temel hak ve özgürlüklerden birine ait olup olmadığı, özgürlüğün kamu gücü tarafından kısıtlanmasına, süresinde yapılmasına ve diğer şekil şartlarını taşıyıp taşımadığına göre bir inceleme yapmaktadır.

4.2.1. İhlal Kararı

Anayasa Mahkemesi esas hakkındaki incelemesini yaptıktan sonra bireyin hak ve özgürlükleri aleyhine kamu gücü tarafından bir ihlalin var olduğuna hükmedebilir. Ayrıca ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere de hükmedebilir.

Anayasa Mahkemesi 6126 Sayılı Yasa'nın 50. maddesi uyarınca;

“1). esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine yada edilmediğine karar verilir. ihlal kararı verilmesi halinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez,

2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hallerde başvuru lehine tazminata hükmedilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinde karar verir.” Hükmü ile ihlal kararının ne şekilde verileceğini göstermektedir.

Hak ve özgürlük ihlali bir mahkeme kararı dışında kamu gücü eylem, işlem veya ihmalden kaynaklanmış ise kararda ihlalin ortadan kaldırılması için idarece neler yapılması gerektiğine hükmedilir. Kararda işlem veya eylemin geri alınması veya ihmal gösterilen eylem veya işlemin yapılması şeklinde olabilir (Ural 2013: 296).

İhlal kararı bir tespit hükmü mahiyetindedir. Bu tespite göre kişiye karşı yapılan veya yapılması gerekirken yapılmayan işlem, eylem, ya da kişi aleyhine verilen karar, ihlal kararı ile anayasaya aykırılığı kesin surette tescillenmiştir (Korkmaz 2014: 196).

6126 Sayılı Yasa gibi Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü 79. maddesi *“İhlal kararı ve ihlalin giderilmesi”* başlığı ile yer almakta ve ihlal kararının hangi durumda verileceğini göstermektedir.

1) Bölüm, ihlalin bir mahkeme kararından kaynaklandığını tespit ederse;

a) İhlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. İlgili mahkeme, Bölümün ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını oradan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir.

- b) *Bölmölcerce yapılan inceleme sonunda, başvurucunun bir hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi halinde, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı takdirde başvuru lehine tazminata hükmedilir.*
- c) *Tazminat miktarının tespitinin, daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi halinde, Bölüm bu konuyu kendisi karara bağlamaksızın genel mahkemelerde dava açılması yolunu gösterebilir.*
- 2). *Bölüm kararında, gerekli görüldüğü takdirde kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrası doğrultusunda ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılabileceği hususunda yapılması gerekenler belirtilir.*

4.2.2. Yargılamanın Yenilenmesi

Mahkemeler tarafından verilmiş bir karar nedeniyle ihlal oluştuğu tespit edilmiş ise ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için dosya ilgili mahkemeye gönderilir. İlgili mahkeme Anayasa Mahkemesi'nin kararı doğrultusunda dosya üzerinden ivedilikle karar verir.

Anayasa Mahkemesi'nin yargılamanın yenilenmesine hükmetmesi için kesinleşen bir hükmle sonuçlanmış bir davada bireysel başvuru incelemesi sonucunda ihlal tespit edilmesi gerekir. Yargılamanın yenilenmesi ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yapılacağından başvuru lehine bir hükümdür (Özbey 2013: 427).

Bu uygulama bir mahkeme kararı nedeniyle bireysel başvuruda bulunulduğu takdirde uygulanmaktadır. Eğer başvuru konusu bir mahkeme kararı dışında idari bir işlem nedeniyle yapılmış ise ortada bir mahkeme kararı olmayacağına göre idare Anayasa Mahkemesi kararı doğrultusunda yaptığı işlemi ortadan kaldırabilir veya yapmakta ihmal gösterdiği işlemi yaptırabilir (Korkmaz 2014: 197).

İhlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için Anayasa Mahkemesi tarafından yeniden yargılama yapması istenen mahkeme Anayasa Mahkemesi'nin verdiği ihlal kararı ile uyumlu bir karar vermek zorundadır. Mahkemenin Anayasa Mahkemesi'nce verilen ihlal kararına uygun olmayan bir karar vermesi başlı başına ayrı bir hak ihlali

oluşturacaktır, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı nedeniyle verilen karara direnme ve aksi yönde karar verme söz konusu olmayacaktır (Karaman 2013: 305).

Yeniden yargılamayı yapacak olan yerel mahkeme yinede kararında ısrar ederek Anayasa Mahkemesi kararıyla uyumlu bir karar vermez ise başvuru ayrı bir bireysel başvuruda bulunacaktır (Aydın 2011: 163).

4.2.3. Tazminata Hükmetme

Anayasa Mahkemesi'nin başvuru lehine uygun bir tazminata hükmedebilmesi yaptığı esas incelemesinde bir hak ihlalinin var olduğunu tespit etmesine bağlıdır. Mahkeme başvuru ile bağlı olduğundan tazminat için de başvuru sahibinin ayrıca talepte bulunarak tazminat istemesi gerekmektedir. Başvuru tazminat talep etmediği takdirde Anayasa Mahkemesi hak ihlalinin tespit etmekte yetinecektir (Korkmaz 2014: 201).

Olağan kanun yolları içindeki herhangi bir mahkeme bir hak ve özgürlüğün ihlalinin önleyemez ise yada verdiği karar bir ihlale neden olursa Anayasa Mahkemesi ihlale neden olan kararı iptal ederek hak ve özgürlüğün kullanılması ve zararın giderilmesi için önlemler alabilmektedir. Başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verdikten sonra yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar olmadığı takdirde başvuru sahibi lehine tazminata hükmedilebilir (Karaman 2013: 313).

Mahkeme öncelikle ihlal ile oluşan zarar arasında bir illiyet bağı bulunup bulunmadığını tespit edecek illiyet bağı var ise tazminata hükmedecektir. Tazminat niteliği itibarıyla maddi veya manevi olabilir. Mahkeme taleple bağlıdır. Başvuru sahibi maddi ve manevi tazminat talebinde bulunduğu takdirde mahkemece hükmedilir. Başvuru sahibinin kişisel, mali ve sosyal statüsü, yapılan saldırının boyutu, meydana gelen zarar miktarı mahkemenin tazminat takdirinde göz önüne alacağı kriterlerdir (Özbey 2013: 430).

4.2.4. Genel Mahkemeye Gönderme

Mahkeme hak ihlalinin tespit ettikten sonra başvuruçunun tazminat talebi olmasına rağmen tazminat miktarının belirlenmesi özel ve ayrı bir yargılamayı gerektirmesi durumunda başvuruçunun tazminat istemi genel mahkemeye yönlendirilecektir. Başvuruçunun yönlendirildiği mahkeme genel hukuk usulüne göre tazminata hükmedecektir. Mahkeme tazminata hükmetmekten sarfı nazar edemeyecektir ancak tazminatın miktarı mahkemenin takdirinde olacaktır (Korkmaz 2014: 203).

Anayasa Mahkemesi genel mahkemede dava açılmasına hükmettikten sonra dava açıp açmamak hak sahibi başvuruçunun takdirindedir. Başvuruçucu lehine dava açılmasında bir zorunluluk yoktur (Özbey 2013: 433).

Anayasa Mahkemesi genel olarak hak ihlali tespit ettikten sonra ihlalin ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılması için dava dosyasını ilgili mahkemeye gönderebilir, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hallerde başvuruçucu lehine tazminata hükmedebilir veya ihlali tespit ettikten sonra tazminata hükmetme kısmını genel mahkemelerde dava açılması yoluna yönlendirebilir. Bu üç çözüm yönteminde de Anayasa Mahkemesi yaptığı esastan inceleme neticesinde temel hak ve özgürlükler aleyhine bir ihlal tespitinde bulunmuş olduğunu gösterir.

Bu çerçevede verilen ihlal kararında Anayasa Mahkemesi iki sınırlama ile karşı karşıyadır. 6126 Sayılı Yasa'nın 49/6. maddesinde bölümler kanun yolunda gözetilmesi gereken hususları denetleyemez. Hükmü ile 50/2.madde de Anayasa Mahkemesi'nin doğrudan ilgili mahkemenin kararını kaldırmadığı yeniden yargılama için dosyayı mahkemeye gönderdiği hükmüdür (Ural 2013: 297).

Kanun özetle yerindelik denetimi yapılamayacağı ve idarenin eylem ve işlemi niteliğinde karar verilemeyeceğini belirtmektedir (Hamdemir 2015: 350). Yerindelik denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılamadığı gibi idari eylem ve işlem niteliğinde kararda verilemez (Karaman 2013: 303).

Yerindelik denetimi, hukuka uygunluk denetiminin de üzerinde idarenin takdir yetkisini kısıtlayan bir denetimdir. Hukuk kurallarına uygunluğu aşan hukuk kuralı niteliğinde olmayan kurallara uygunluğu arayan bir denetim yerindelik denetimi olarak nitelendirilebilir. Kamu gücünün eylem ve işlemleri üzerinde yerindelik denetimi yapılmaması demokrasi ve kuvvetler ayrılığının bir sonucudur (Özbey 2013: 410).

4.2.5. İhlalin Olmadığı Kararı

Anayasa Mahkemesi esas hakkında incelemesinde yapılan başvuruda bir hak ve özgürlük ihlali olmadığına karar verebilir. Bu şekilde iddia edilen kamu gücünün hak ve özgürlüklere bir etkisi olmadığı tespit edilmiş olur. Hak ve özgürlüklerin sınırı çizilmiş olur.

Anayasa Mahkemesi başvuru konusunda hak ve özgürlüğün çiğnenip çiğnenmediğini belirler (Özbey 2013: 407). Bir hakkın ihlal edilmediği kararı ile başvuruya konu eylem veya işlemin Anayasaya uygunluğu da tespit edilmiş olur (Ural 2013: 295).

İhlalin var olmadığı yönündeki karar başvuru sahibinin hakkında bir değişikliğe sebep olmaz (Karaman 2013: 301). Başvuru sahibi hak ve özgürlüğünü başvuru yapmadan önceki gibi taşımaya devam eder. Başvuru sahibinin hak ve özgürlüğünde bir iyileşme yönünde bir değişiklik olmadığı gibi mevcut hak ve özgürlüğün daha da geri gitmesi söz konusu değildir.

Esas incelemesi sonucunda kamu gücünün işlem, eylem veya ihmalinden kaynaklı bir ihlal bulunmaz ise mahkeme başvuru sahibinin hak ve özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar vererek iddialarını reddeder. Verilen bu karar ile bireysel başvuru sonlandırılmış olur (Hamdemir 2015: 349).

4.2.6. Düşme Kararı

Bireysel başvuruda; başvuru sahibi adına resen savcılık, kamu denetçiliği, kamu kurumu ve ya mahkemenin girişimde bulunması söz konusu olmadığı için başvuru sahibinin verdiği feragat üzerine mahkeme başvuru hakkında düşme kararı vermesi gerekecektir (Özbey 2013: 434).

Anayasa Mahkemesi'nin vakıf olduğu bir hak ve özgürlük ihlalinde kendiliğinden resen harekete geçmesi ve ihlali mahkeme önüne getirerek sonuçlandırması mümkün görünmemektedir. Bireysel başvuru hakkı hak sahibinin başvurusu ile başlayan bir süreçtir. Hak sahibi süreci kendisi başlattığı gibi feragat ederek süreci bitirebilme yetkisine de sahiptir.

Bireysel başvuruda feragatin yapılması hukuk yargılamalarındaki usul ile benzerdir. Bu nedenle feragat dilekçeyle veya yargılama esnasında sözlü olarak yapılabilir. Feragatin etki doğurabilmesi için Anayasa Mahkemesi'nin, adalet bakanlığının veya ilgililerin kabulüne bağlı değildir (Korkmaz 2014: 205).

Başvuru sahibi feragat ettikten sonra Anayasa Mahkemesi'nin başvuruyu düşme kararı vererek sonuçlandıracaktır. Nitekim 6216 Sayılı Kanun'un 50/5. maddesinde “*Davadan feragat halinde düşme kararı verilir.*” hükmü ile feragat halinde düşme kararının verilmesine işaret etmiştir.

Yine Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü 80.maddesinde;

“1) Bölümler yâda komisyonlarca yargılamanın her aşamasında aşamasın da aşağıdaki hallerde düşme kararı verilebilir.

- a) Başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi.*
- b) Başvurucunun davasını takipsiz bıraktığının anlaşılması.*
- c) İhlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması.*
- ç) Bölümler yâda komisyonlarca saptanan herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi.*

- 2) *Bölümler ya da komisyonlar; yukarıdaki fıkra da belirtilen nitelikteki başvuruyu, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hallerde incelemeye devam edebilir.”* Şeklinde düşme kararı ele alınmıştır.

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı subjektif ve objektif olmak üzere iki işleve sahiptir. Subjektif işlev başvuru sahibi bireyin hak ve özgürlüğünü kamu gücü karşısında koruyarak adaleti sağlamaktır. Anayasa Mahkemesi’nin objektif işlevi ise verdiği kararlar ile tüm hukuk düzenine yol göstererek bütüncül bir koruma ortaya koymasındır (Kılıç 208: 26).

Bireysel başvurudan feragat etme Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usul Kanunu’nda somut şekilde yer aldığından bireysel başvurunun subjektif öznel işlevinin değer gördüğü anlaşılmaktadır. Bu haliyle şikâyetten vazgeçme feragat ile düşme ile sonuçlanacağından temel hak ve özgürlüklerin bütüncül her koşulda korunması ve hukuk düzenine yol göstermesi ilkesinden vazgeçilmiş olmuştur (Oder 2013:103). Şeklindeki iddianın tersine İçtüzük 80/2. maddesi Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru hakkının objektif işlevi nedeniyle şikâyetten vazgeçilse bile mahkemenin başvuruyu sonuçlandıracağı hükmüne dayanak teşkil etmektedir.

Kural olarak başvuru sahibinin şikâyetini geri çekmesi halinde mahkemenin incelemeyi bitirmesi gerekmektedir. Ancak kamu yararının gerekli kıldığı hallerde mahkeme incelemeye devam etmelidir. Özellikle mahkeme ihlalin bir yasal düzenlemeden kaynaklandığı gerekçesiyle yapılan başvuruda şikâyetten başvurulsa bile mahkeme incelemeye devam ederek başvuruyu neticelendirecektir. Burada önemli olan anayasaya aykırılığın tespiti ve ortadan kaldırılmasıdır (Çoban 2010:207).

Davadan feragat edilmesi halinde düşme kararı verilmesi kanun koyucunun bireysel başvurunun subjektif işlevini de objektif işlevi ile birlikte kabul etmiş olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Bunun pratik sonucu objektif nitelikteki başvuruların feragat ile düşürülemeyeceğidir (Ural 2013: 298).

İçtüzük’de belirtildiği üzere bireysel başvuru konusu eğer sadece başvuru sahibini ilgilendiren bir sübjektif mahiyet arz ediyorsa mahkeme feragat üzerine düşme kararı verecektir. Ancak başvuru konusu insan hakları ile ilgili genel bir düzenleme, temel hakların sınırları ile ilgili objektif bir düzenlemeye yol açacak nitelikte ise başvuru sahibi feragat etse dahi mahkeme uygulamaya yön vermek, içtihat oluşturmak için düşme kararı vermeyerek başvuruyu sonuçlandıracaktır.

Feragat dışında başvuru sahibi davasını takip etmediği takdirde veya başvuru konusu ihlal ortadan kalktığı takdirde başvurunun devam ettirilmesinde hukuki yarar kalmadığından düşme kararı verilecektir. Burada bireysel başvuru yapıldıktan sonra kamu gücü eylem ve işlemi olmasaydı kabul edilebilir bulunacak olmasıdır. Burada başvuru sonrasında irade dışında bir gelişme yaşanarak Anayasa Mahkemesi’nin başvuruyu incelemesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden kalmamıştır (Şirin 2015:135).

Bireysel başvurunun temel amacı iddia edilen hak ihlalini tespit ederek mevcut ihlali ortadan kaldırmak olduğuna göre ihlal Mahkeme etkisi dışında ortadan kalkmış ise başvuru sahibinin talebi gerçekleşmiş olduğundan düşme kararı verilecektir (Hamdemir 2015: 367).

Mahkeme hak sahibinden iddiası ile ilgili talep ettiği belge ve delillere hak sahibinin cevap vermemesi, ihlalin mevcut olup olmadığının tespitinde mahkemenin taleplerine cevap verilmemesi halinde mahkeme düşme kararı verebilecektir. Mahkeme düşme kararı verirken başvurun sübjektif ve objektif boyutlarını göz önünde bulunduracaktır.

4.2.7. Kabul Edilemezlik Kararı

6216 Sayılı Yasanın 48/2. maddesinde “*Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça*

dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilmezliğine karar verebilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi Anayasa’nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuru sahibinin önemli bir zarara uğramadığı zararlar ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilmezliğine karar verebilir.

Almanya ve İspanya’da başvurunun anayasal bir önem taşıması ilkesi Türkiye’de de benimsenmiştir. Buna göre Anayasa Mahkemesi belli bir konuda karar vermiş ve istikrar oluşturmuş ise diğer yargı mercileri de aynı yönde karar vermek zorundadır. Anayasa Mahkemesi yapılan başvuru ile daha önce benzer bir karar vermemiş ise, daha önce karar vermiş olsa da değişen koşullar nedeniyle yeni karar ve içtihat oluşturma gereği duyması halinde, Anayasa Mahkemesi’nin yerleşik içtihatına rağmen diğer mahkemelerin bunu göz ardı etmesi durumunda, başvuruya sebep olan ihlalin ciddi boyutta başvuru sahibini etkilemesi durumunda karar vermesini gerektirir (Ekinci, Sağlam 2012: 25).

Açıkça dayanaktan yoksunluk ile ilgili kriterler AİHM uygulaması örnek alınarak düzenlenmiştir. Yapılan başvuru; temyiz merci ya da dördüncü derece mahkemesi olmama, açıkça veya bariz biçimde ihlalin olmadığının görülmesi, kanıtlanmamış şikâyetler, karmaşık ve zorlama şikâyetler nedeniyle kabul edilemez bulunabilir (Durmaz 2012:228).

Önemli olmayan zarar, yoğun olmayan ihlal durumundan ‘de minimis’ olarak çok az bir ihlal olduğu takdirde de başvuru reddedilecektir. Burada ihlalin varlığından ziyade ihlalin boyutu ve yoğunluğu ve hak ve özgürlükler açısından tahammül edilebilirliği dikkate alınmaktadır (Oder 2013:104).

Açıkça dayanaktan yoksunluk başvurunun esasına ilişkin bir kabul edilemezlik nedeni olduğundan sadece biçimsel şartların yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi ile değil esasa ilişkin yüzeysel inceleme yapılmasını gerektirmektedir.

Bireysel başvuru hakkının etkili bir iç hukuk yolu olarak kalabilmesi ve hak ve özgürlüklere sürdürülebilir bir koruma sağlayabilmesi için açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin uygulanması gerekmektedir. Bu aynı zamanda mahkemenin iş yükünü makul düzeyde tutmak içinde gereklidir (Algan 2014: 280).

6216 Sayılı Yasa'nın 48. maddenin 3. ve 4. fıkralarında kabul edilmezlik kararının oybirliği ile verileceğini, verilen kararın kesin olduğu ve ilgililere tebliğ edileceği belirtilmektedir. İlgililer tebliğ aldıkları bu kararlar dilerlerse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunabilirler. Kabul edilemezlik kararı ile iç hukuk yolları tüketilmiştir.

4.2.8. Pilot Karar Uygulaması

Bu uygulama AİHM'nin üye ülkelerin yapısal sorunlu alanları ile ilgili bakmakta olduğu aynı nitelikteki çok sayıda dosyanın çözümü için bir pilot dosya üzerinden iç hukuklara bırakılması uygulamasıdır (Özbey 2013: 436).

Ulusal mevzuatın AİHS ile uyumsuzluğundan kaynaklanan yapısal ve sistematik problemlerin yoğun başvuru akınına neden olmasından ötürü geliştirilmiş pratik bir usuldür. Yapısal sorun tespit edilerek taraf devletin sorunu çözmesi istenen bir ihlal kararıdır. AİHM iş yükünün hafifletilmesi hedeflenmektedir (Baysal 2013: 40).

AİHM'nin "sistematik sorunlar" adı verilen devletlerin ulusal mevzuatının İnsan Hakları Sözleşmesi ile çelişmesinden kaynaklanan benzer nitelikteki sorunlardan kaynaklanan yoğun başvurulardan dolayı benzer başvurulardan bir veya birkaçının değerlendirilmeye alınarak diğer başvuruların incelenmesi ertelenir. Mahkeme verdiği pilot dava kararını ilgili devlete göndererek alınması gereken önlemlerinde göstererek ulusal mevzuatını uyumlu hale getirmesini ister (Ergül 2012: 128).

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkındaki birçok düzenlemede olduğu gibi pilot karar uygulaması da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ait bir uygulamadır. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 75. maddesinde;

- 1) *Bölümler, bir başvurunun yapısal bir sorundan kaynaklandığını ve bu sorunun başka başvurulara da yol açtığını tespit etmeleri ya da bu durumun yeni başvurulara yol açacağını öngörmeleri halinde, pilot karar usulünü uygulayabilirler. Bu usulde konuya ilişkin Bölüm tarafından pilot bir karar verilir. Benzer nitelikteki başvurular idari mercilerce bu ilkeler çerçevesinde çözümlenir; çözümlenmediği takdirde Mahkeme tarafından topluca görülerek karara bağlanır.*
- 2) *Bölüm, pilot karar usulünü resen, Adalet Bakanlığının ya da başvurucunun istemi üzerine başlatabilir.*
- 3) *Pilot karar uygulaması için seçilen başvuru, gündemin öncelikli işleri arasında sayılır.*
- 4) *Bölüm pilot kararında, tespit ettiği yapısal sorunu ve çözüm için alınması gereken tedbirleri belirtir.*
- 5) *Bölüm pilot kararlar birlikte, bu karara konu yapısal soruna ilişkin benzer başvuruların incelenmesini erteleyebilir. İlgililer erteleme kararı hakkında bilgilendirilir. Bölüm, gerekli gördüğü takdirde ertelediği başvuruları gündeme alarak karara bağlayabilir.*

Pilot karar usulünün Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde sistemik bir sorunu ortaya koyan kararlar bağlamında özellikle çok sayıda başvuru yapılmasına neden olan durumlarda taraf devletlerin ulusal hukukta ve uygulamada yapısal veya genel eksikliklere işaret ettiği, aynı konuda mahkeme önünde çok sayıda dava devam etmesi ve başvuru yapılması ihtimalinde hem potansiyel başvurulara hem de aktüel başvuru yapanların kullanabileceği iç hukuk yolu düzenlenmesine imkân sağlayan bir çözüm yöntemidir. Öncelik iş yükünün azaltılması ve usul ekonomisine hizmettir (Altıparmak 2009: 66).

Aynı konuda aynı sonucu doğurabilecek başvuruları esastan inceleyerek çözmek yerine, kronikleşen hak ihlaline neden olan ülkenin kendisinin bu soruna çözüm bulması ve tüm dosyaları kendi iç hukukunda halletmesi için bekletmesidir. Mahkeme ilgili devlet pilot karar doğrultusunda hak ihlalini giderdiği takdirde derdest başvuruları

incelemeden geri göndermekte yapılan yeni başvuruları da kabul etmeden geri çevirmektedir (Korkmaz 2014: 208).

Anayasa Mahkemesi'nin kabul ettiği pilot karar uygulaması da esas amaç mahkemenin sistematik hak ihlalleri nedeniyle oluşacak iş yükü altında kalarak çalışma düzeninin bozulmasını engellemek ve mevcut sistematik hak ihlaline pratik çözüm olarak hem adaleti daha hızlı sağlamak hem de gereksiz zaman ve emek israfını önlemektir. Mahkemenin tekdüzeleşmiş aynı hak ihlali ile muhatap olarak esaslı hak ihlallerine zaman ayıramamasının önüne geçilmesini de sağlamaktadır.

4.2.9. Tedbir Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin tedbir kararı verebileceği 6216 Sayılı Yasa'nın 49/5. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde de ; *"Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvurunun temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvurunun talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi halinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kendiliğinden kalkar."* Şeklinde düzenlenmiştir.

Yine Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü 73. maddesi de tedbir kararına yer vererek *"Başvurunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu anlaşılmaması üzerine, Bölümlerce esas inceleme aşamasında gerekli tedbirlere resen veya başvurunun talebi üzerine karar verilebilir."* Hükmü ile yer almıştır.

Bireysel başvurunun uygulandığı ülkelerin büyük çoğunluğunda birey hak ve özgürlüklerinin etkili korunması amacıyla mahkemelerin tedbir kararı verme yetkisi bulunmaktadır. Birey hak ve özgürlüklerinde telafisi imkânsız bir zarar ihtimali bulunması durumunda tedbir kararı verilmesi gündeme gelecektir (Çoban 2010: 206).

Kanuna göre Mahkemenin tedbir kararı verebilme takdir yetkisi geniş olup tüm temel hakları içine alabilecek mahiyettedir. Ancak İç Tüzük düzenlemesinde tedbir

yaşam hakkı işkence, kötü muamele, idam riski bulunan sınır dışı edilme sebepleri ile verilebilecektir (Özbey 2013: 394).

Anayasa Mahkemesi tedbir kararı almayı çok istisnai hallerde kabul etmekte başvurucunun yaşamı veya maddi ve manevi bütünlüğünün tehlikede olmasını esas almaktadır. Tedbir kararı verilmesi başvurunun sonuçlandırılmasını da ayrıca hızlandırmaktadır. Tedbir kararı üzerine derhal başvurunun incelenmesine geçilmekte çok kısa süre içinde karar verilmektedir. Bölüm tedbir kararı verdiği takdirde ifası için ilgili kişi ve kurumlara bildirimde bulunur. Bildirim üzerine muhatap kurum gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür (Ekinci, Sağlam 2012: 32).

Tedbir kararı verilebilmesi uygulaması temel amacı temel hak ve özgürlükleri korumak bireysel başvuru hakkının var oluş felsefesi ile uyumludur. Tedbir kararı ile bireysel başvuru incelemesi esnasında telafisi imkânsız zararların önüne geçebilme imkânı doğmuştur. Böylece bireysel başvuru hakkının etkinliği artmıştır.

Mahkeme başvuruyu incelerken tedbir şartlarının kalktığını, tedbirin uygulanmasının artık gereksiz olduğu durumlarda resen ve talep üzerine tedbir kararını kaldırabilir. Başvuru esası hakkında karar verilmesi de aynı zamanda tedbiri kaldıracaktır. Tedbir nihayetinde geçici bir önlemdir (Korkmaz 2014: 185).

Esas hakkında altı ay içinde karar verilemediği takdirde tedbirin kendiliğinden kalkacağı 49/5. maddede belirtilmesine rağmen karar verilememiş ise yeniden tedbir kararı verilebilinmelidir. Aksi takdirde bireysel başvuruda yargılama faaliyetindeki gecikme nedeniyle hak sahibinin zarar görmüş olacaktır. Karar verememenin faturası hak sahibine çıkarılması hukuk devleti ilkesine aykırıdır (Şahbaz 2011: 77).

4.3. Mükerrer Bireysel Başvuru

Anayasa mahkemesi'ne hak sahibi tarafından mükerrer başvuru yapıldığı takdirde mahkeme tarafından nasıl bir yol izleneceği ile ilgili 6216 Sayılı Yasa'da ve

içtüzükte her hangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle bu hususta HMK'nın 115.maddesi uyarınca yapılan mükerrer başvurunun reddine karar verilmesi gerekmektedir (Ural 2013: 220).

Mükerrer olan ikinci başvurunun reddine karar verilmesi ilk yapılan başvuruya herhangi bir etkisi yoktur. İlk başvuru rutin prosedür gereği incelemeden geçerek karara bağlanacaktır.

Mükerrer olan başvurunun reddine karar verilirken başvurunun esasına girilmeden sadece aynı konuda aynı hak sahibi tarafından daha önce yapılan mükerrer başvuru nedeniyle red kararı verildiği belirtilmelidir.

4.4. Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının daha iyi işleyebilmesi, bu hakkın sıradanlaştırılarak öz işlevinden uzaklaştırılmaması ve de usul ekonomisi düşüncesiyle kanun koyucu bir takım çözüm yöntemleri getirmiştir.

Bu çözüm yöntemlerinden biri de bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması ile ilgili 6216 Sayılı Yasa'nın 51. maddesinde *“Bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuru sahipleri aleyhine, yargılama giderlerinin dışında, ayrıca iki bin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedilir.”* Yer alan düzenleme bireysel başvuru kurumunun “açıkça kötüye kullanma” halinde uygulanacaktır. Yapılan başvurunun kötüye kullanıldığına da yine Anayasa Mahkemesi karar verecektir.

Başvuru hakkının kötüye kullanılması birçok ulusal ve uluslararası hukuk sisteminde veya sözleşmelerde farklı şekillerde ki uygulamalarla mevcut olmuştur. Bu durum aynı zamanda temel hak ve özgürlüğün kötüye kullanılması olarak da adlandırılabilir (Özbey 2013: 457).

Bu düzenlemenin temel amacı mahkeme önüne gelecek başvuruların çok yüksek rakamlara ulaşarak aşırı iş yükünü önleme, daha özenli başvuruları sağlama olmakla birlikte Anayasa Mahkemesi tarafından haklı bulunmayan ve dolayısıyla reddedilen her başvurunun hakkın kötüye kullanıldığı ve disiplin cezası ile cezalandırılacağı bakış açısı yanlıştır (Ural 2013: 277).

Başvurunun kötü niyetle yapıldığını kabul edilebilirlik incelemesi aşamasında anlamak mümkün olmayabilir. Esas incelemesi sırasında da başvuru hakkının kötüye kullanıldığı tespit edilebilir (Hamdemir 2015: 375).

Anayasa Mahkemesi “kötü niyetli” başvuruları açıkça dayanaktan yoksun kabul ederek “kabul edilemezlik kararı” verebilir. Mahkeme talimatlarını ihlal eden, saldırgan bir üslup ile yazılmış, hakaret, tehdit içeren, sahte belgelere dayanan mahkemeyi taciz etmeyi amaçlayan başvurular hakkında mahkeme yargılama gideri ve disiplin para cezasına hükmedecektir. Anayasa mahkemesinin her kabul edilemezlik kararı kötü niyetli başvuru kapsamında değerlendirilemeyecektir (Karaman 2013: 272).

Benzer uygulamanın AİHM’de mevcut olduğu içtihatlarında mahkemeyi yanıltmaya yönelik kurgusal olaylara dayanan ve gerçek dışı deliller içeren başvurular ve içeriği itibarıyla hak arayışından ziyade aşağılayıcı, hakaret ve tehdit içeren, provakatif ve tehditkâr başvurular hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilmiştir (Ural 2013: 276).

Ayrıca başvurunun değerlendirilmesinde esaslı olan bir unsur hakkında bilginin kasıtlı olarak saklanması, değerlendirmeyi etkileyecek önemli gelişmelerden Mahkemenin haberdar edilmemesi, hak arayışı ile bağdaşmayacak surette içeriksiz başvurular da kötü niyetli sayılacaktır (Şirin 2015:133).

Hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasının yaptırımı olan disiplin para cezası aynı zamanda bir hak ve özgürlük sınırlamasıdır. Başvuru sahibinin serbestçe bir yaptırımla karşılaşmadan mahkemeye başvurması hakkı engellenmektedir. Bu nedenle kötüye kullanma yüzünden reddedilecek başvurular açıkça temelden yoksunluk

sebebiyle de reddedilebilir. Bu şekilde yaptırım tehdidi ile mahkemeye erişim hakkının engellenmesinin önüne geçilmiş olunur (Özbey 2013: 460).

4.5. Adalet Bakanlığı'nın Bireysel Başvuruda ki Rolü

Bireysel başvuru hakkı kullanıldıktan sonra yapılan incelemede kabul edilebilirlik kararı verilmesi halinde başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığı'na gönderilmektedir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hallerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir (49/2. madde). Bölümlerin esas hakkındaki kararları gerekçesiyle birlikte ilgililere ve Adalet Bakanlığı'na tebliğ edilir ve Mahkemenin internet sayfasında yayımlanır (50/3.madde).

Adalet Bakanlığı'na bildirim yapılması başvurucunun iddiasını AİHM 'ne taşıması durumunda Türkiye Cumhuriyeti'ni AİHM önünde savunan Adalet Bakanlığı'nın hazırlıklı olmasını ve gerektiğinde ihlali ortadan kaldırmaya önceden başlamasını sağlamaktır (Aydın 2011: 160).

Bireysel başvuru yolunda Adalet Bakanlığı'nın taraf haline getirilmesi hatalıdır. Bireysel başvuru çekişmeli bir yargı yolu değildir. Bireysel başvuruda yapılan yargılama faaliyetinde taraf bulunmamaktadır. Yargılamada yalnızca başvuru yer almaktadır. Başvurucu devletin kamusal gücü tarafından gerçekleştirilen hak ihlalinin giderilmesini istemektedir. İç Tüzük 71.maddeye göre bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verdikten sonra başvurunun bir örneği Adalet Bakanlığı'na gönderilmektedir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğünde 30 gün içinde Anayasa Mahkemesi'ne görüşünü bildirmektedir. Adalet Bakanlığı'nın süre yetmediği takdirde 30 günlük ek süre talep etme hakkı vardır. Adalet Bakanlığı'nın görüşüne karşı başvuru 15 gün içinde karşı beyanda bulunabilmektedir. Ayrıca Adalet Bakanlığı'nın başvurunun İç Tüzük 74. madde uyarınca duruşmalı yapılmasını talep hakkı bulunmaktadır (Kanadoğlu 2013: 64).

Ön görülen bu düzenleme ile Adalet Bakanlığı Türkiye’de ki bir iç hukuk yargılamasında ilk kez resmi olarak görüş bildirmesi amacıyla bilgilendirilmektedir. Bireysel başvuruda herhangi bir taraf sıfatı bulunmayan, davalı da olmayan, davayı takip yetkisine sahip olmayan bir birimin bilgilendirilmesinin yapılan başvuruya bir etkisi bulunmamaktadır (Özbey 2013:379).

4.6. Bireysel Başvuru Sonucu Verilen Kararların Etkileri

Anayasa Mahkemesi’nin somut ve soyut norm denetimi kapsamında verdiği kararlar herkes için hüküm ve sonuç doğurmakta herkesi bağlamaktadır. Ancak bireysel başvuru hakkı kapsamında yapılan başvuru üzerine verilen kararlar sadece davanın taraflarını bağlamaktadır (Karaman 2013: 326).

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru üzerine vereceği kararlar ile sadece temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaz ayrıca tüm hukuk sisteminin gelişimine ve dönüşümüne sebep olur. Anayasa Mahkemesi kararları kesin nitelikte olduğundan ve de derhal uygulanması gerektiğinden verilen kararlar yaptırım gücüne sahiptir.

Bireysel başvuru sonunda verilen kararlar kesin niteliktedir. Verilen karara karşı gidilecek bir iç hukuk temyiz veya itiraz yolu yoktur (Karaman 2013: 326). Hak sahibi Anayasa Mahkemesi’nde neticelendirdiği başvuru ile tüm iç hukuk yollarını tüketmiş olmaktadır.

Bireysel başvuru hakkı olağan yargı yolu dışında bulunduğundan mahkemeler tarafından verilen kararların kesinleşmesine bir etkisi bulunmamaktadır. Olağan yargı yolunda verilen karar infaz edilerek taraflar ile ilgili bağlayıcı bir hüküm ifa ederken yapılan başvuru infazı engellemeyecektir (Ekinci, Sağlam 2012: 38).

Bireysel başvuru hakkının başarılı olması temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesine katkı sunacak ve mahkemeye güven artacak ve başvuru sayısı da doğru orantılı olarak artış gösterecektir (Karaman 2013: 329).

Bireysel başvuru tali bir hak arama yoludur. Temel hak ve özgürlüklerin korunmasında asıl yükümlülük idari ve adli makamlara aittir. Anayasa Mahkemesi'nin temel rolünün her somut başvuruda bireysel adaleti gerçekleştirmekten ziyade anayasanın yorumu yoluyla temel hak ve özgürlüklerin içeriğinin ve sınırlarının tespiti yapılması ve uygulanmasını sağlamaktır. Başvurular bu esas üzerine karara bağlanmalıdır (Çoban 2010: 214).

4.7. Bireysel Başvuru Hakkının Karşılaşabileceği Olası Riskler

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru hakkında yargılama yaparken kendi yetki alanı ile diğer yüksek mahkemelerin yetki alanını doğru biçimde ayırmak zorundadır. Anayasa Mahkemesi Danıştay ve Yargıtay üzerinde süper temyiz mahkemesi şeklinde bir rol üstlenmemelidir. Türkiye'nin AİHM'de ki kötü imajını düzeltmek için çare olarak uygulamaya konulan bireysel başvuru hakkı doğru uygulanmadığı takdirde vatandaşın AİHM 'e başvurma hakkını etkisizleştiren, vatandaşın AİHM 'e gitmesini uzatmaktan başka bir işe yaramayacaktır (Sağlam 2011: 26).

Bireysel başvuru hak ve özgürlük ihlallerini etkin, doğrudan ve makul sürede çözdüğü takdirde AİHM tarafından etkili bir iç hukuk yolu olarak kabul görür. Tam tersi durumda iş yükünün fazlalığı ve verdiği kararların niteliksizliği nedeniyle etkisiz bir başvuru yolu olarak kabul edilebilir (Dursun 2014: 308). Buda Türkiye'nin en üst derece mahkemesi ve Türk Yargısı açısından olumsuz bir imaj olacaktır. Hak ve özgürlük ihlalleri iddiasıyla Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yolu tüketilmeden doğrudan AİHM'e başvurulması ile neticelenecektir.

Türkiye'de Anayasa Mahkemesi üye sayısı ve bu üyelerin çalışma kapasitesi artacak olan başvurular nazara alındığında bireysel başvuru hakkı kanun yolunda yakın zamanda tıkanıklıklar, terakümlerin yaşanması kehanetten uzak değildir. Bu nedenle bireysel başvuru kurumunun her yönüyle desteklenmesi gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde bireylerin adalete ulaşması daha uzun zaman alacaktır

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının verimli bir şekilde kullanılması, temel hak ve özgürlüklerin gerçek anlamda korunması ve yüceltilmesi ancak köklü bir hukuk devrimiyle mümkündür. Temel hakların korunmasının kurumlara indirgenmesi bu hakların özüne zarar verdiği gibi yapılan çalışma ve düzenlemelerde emeğin boşa harcanmasından öteye gitmemektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının hak ve özgürlüklerin çağa göre yorumlanması, hak ve özgürlüklere yeniden yorumlanması değişen koşullara göre yeni çözüm yöntemleri, hukuki çareler sunması bakımından önemlidir.

Bireysel başvuru hakkı temel hak ve özgürlüklerin korunmasında ve geliştirilmesinde etkili bir yoldur. Ancak Anayasa Mahkemesi'nden tek başına tüm hukuk sisteminde ki hak ve özgürlük algısını birden değiştirmesini bireysel başvuru yoluyla değiştirmesini beklememek gerekir. Anayasa Mahkemesi mevcut kapasitesi ile tek başına bunun üstesinden gelmesi de oldukça zordur. Bu nedenle öncelikle tüm hukuk sisteminin hak ve özgürlükler alanında algı değişikliğine gidilmesi gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvuruların büyük çoğunluğu verilen mahkeme kararları neticesinde adalete ulaşamadığını iddia eden bireylerce yapılacaktır. Bu nedenle yerel mahkemelerin ilk elden hak ve özgürlüklerin korunmasında gereken hassasiyeti göstermeleri ve anayasa mahkemesi içtihatları ışığında uygulamalara ağırlık vermeleri gerekmektedir.

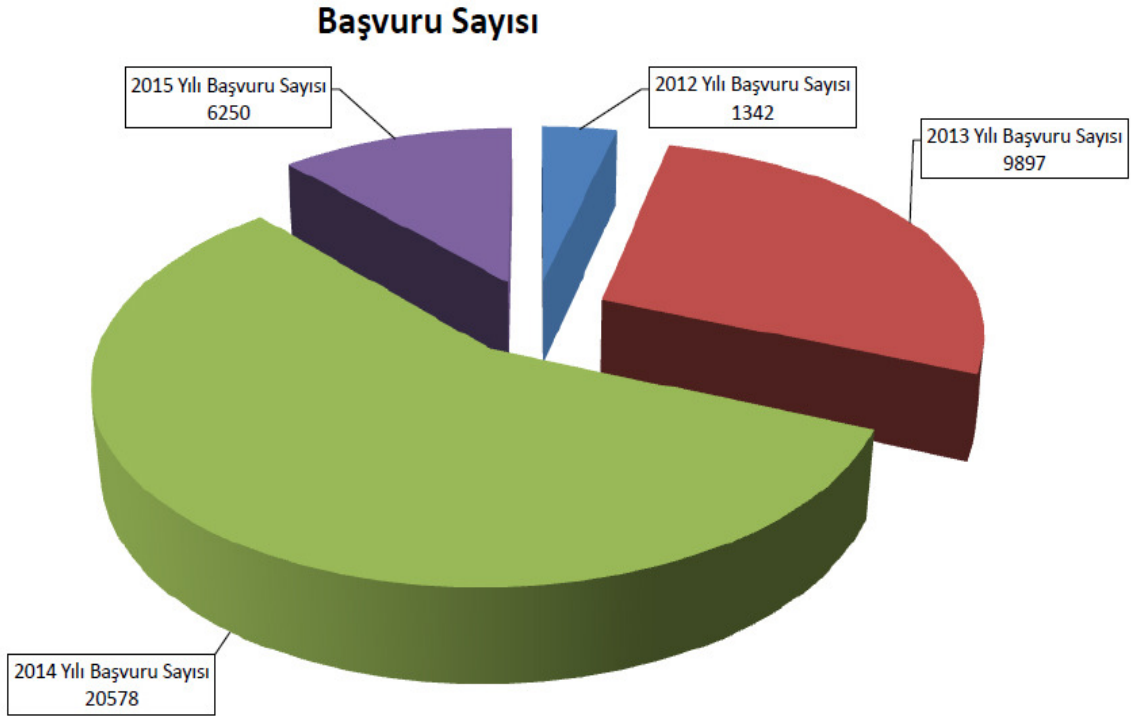
Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvurularda yığılma yaşanması, başvuruların neticelendirilmesinin uzun zaman alması hak sahiplerinin mağduriyetlerini katmerli artıracaktır. Bireysel başvuru yoluyla hak sahiplerinin AİHM'e ulaşmaları daha da uzatılmış olacaktır.

4.8. Bireysel Başvuru Hakkı İle İlgili İstatistikî Bilgiler ve Değerlendirme

Bireysel başvuru hakkı ile ilgili başvuru şekli, başvuru formu, verilen kararların sayısı ve niteliği ile ilgili güncel bilgiler Anayasa Mahkemesi'ne ait www.anayasa.gov.tr isimli internet sitesinde güncel olarak yayımlanmaktadır.

Bireysel başvuru hakkının başarılı uygulanabilinmesi, en çok hangi hususlarda hak ihlali iddiasıyla ilgili başvuru yapıldığı, ne tür kararların verildiği, yapılan başvuruların kaçta kaçının karara bağlandığı ile ilgi verilen istatistikî bilgiler bireysel başvuru hakkının başarılı uygulanmasında önem arz etmektedir. Bireysel başvuru hakkını bu şekilde talep edilmesi bireysel başvuru hakkının başarısının veya eksik yönlerinin ilk elden görülmesi ve müdahale edilmesi, sorununun kısa zamanda tespiti ve giderilmesine olanak sağladığı gibi başarılı durumunda devamı ve teşvikine de imkân sağlamaktadır.

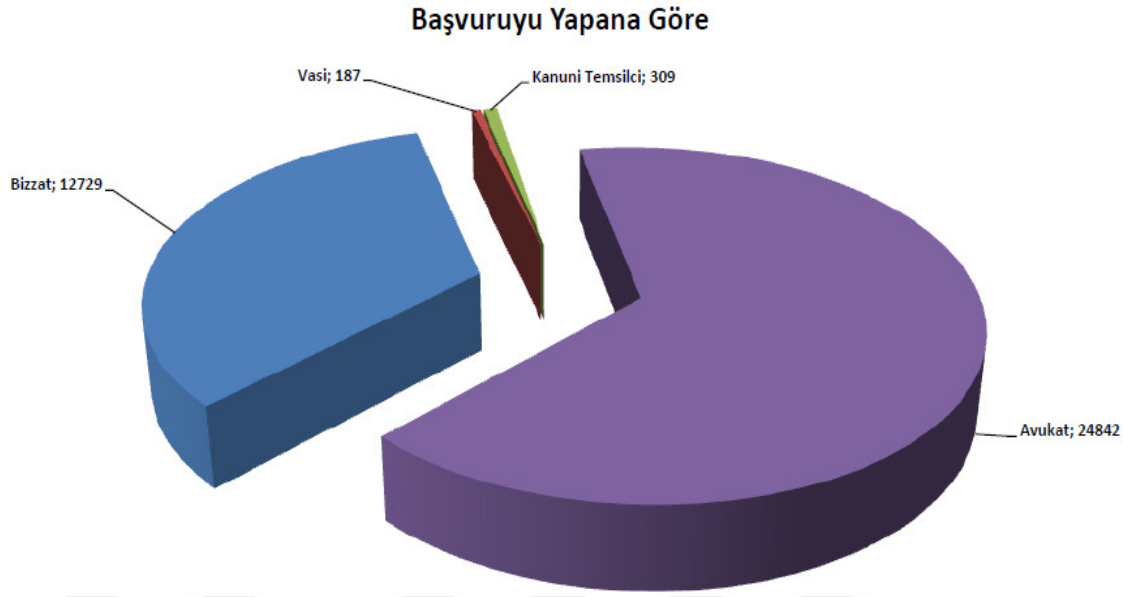
Anayasa Mahkemesi 23 Eylül 2012 tarihinden 10 Nisan 2015 tarihi arasında bireysel başvurular ile ilgili farklı bilgiler içeren tabloların yer aldığı istatistikî bilgiler yayımlamıştır. Yayımlanan bu tablolardan özellikle altı tanesi seçilerek bireysel başvuru hakkının işleyişi ile ilgili mevcut durum ve gelecekte oluşacak durum ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Grafik 4.1: Başvuru Sayısı

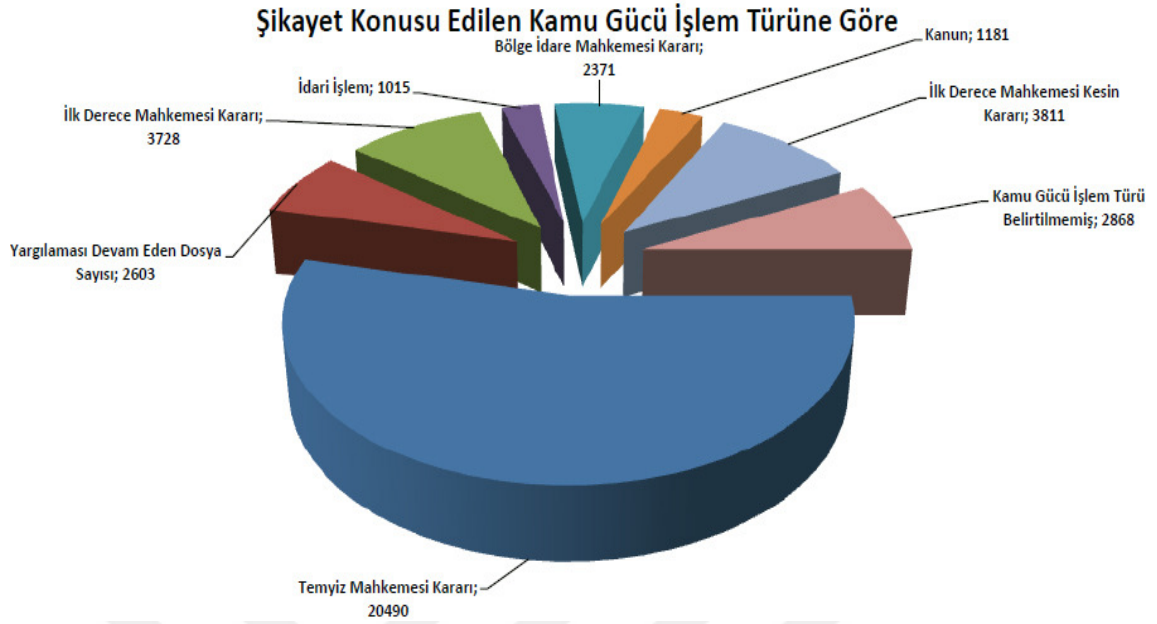
Bu grafiklerin ilkinde yıllara göre başvuru sayısının 2012 yılı ile 2015 yılı arasındaki ciddi şekilde arttığı görülmektedir. Bireysel başvuru sayısının katlanarak arttığı vatandaşların bireysel başvuru hakkı konusunda bilgi sahibi oldukları ve bu çözüm yolunu aktif olarak kullanmaya başladığı görülmektedir.

2015 Yılı Nisan ayı esas alındığından başvuru sayısının yılın geri kalan kısmında da arttığı tahmin edilmektedir. Başvuru sayısının hızlı artışı Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünü arttırmaktadır. Mahkeme artan iş yükü ile baş edebilmek için özellikle pilot dava usulü ve hak ve özgürlüklerde önemli zarar meydana gelmesi kriterlerini kullanmasını gerektirecektir.

Grafik 4.2: Başvuruyu Yapanlara Göre

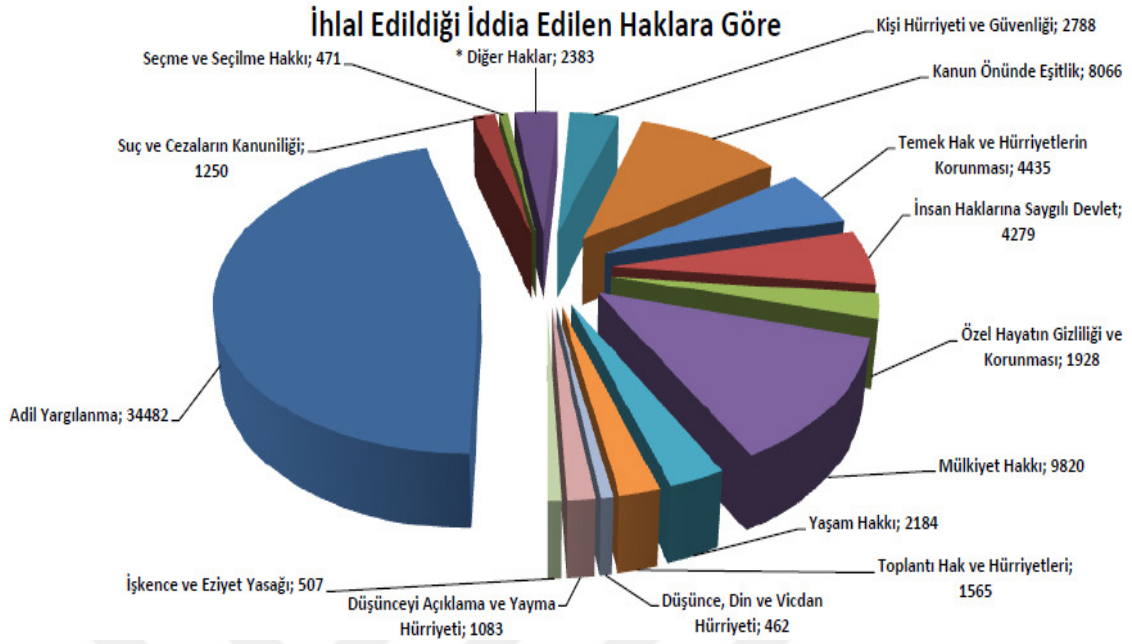
Bireysel başvuruda bulunmak için avukatla temsil zorunluluğu bulunmamaktadır. Buna rağmen avukatla yapılan başvuru sayısının fazlalığı hak sahiplerinin yeni uygulanan bireysel başvuru hakkı ile ilgili daha başarı şansını arttırmak ve doğru başvuruda bulunma isteği ile açıklanabilmektedir. Ayrıca bireysel başvuru kurumunun avukatlar tarafından elbette ki daha fazla bilinir olmasının da bunda etkisi vardır. Bireysel başvuruların daha doğru şekilde yapılması ve başvurunun daha hızlı sonuçlandırılması için avukatla başvuru oranının fazla olması sevindiricidir.

Grafik 4.3: Şikâyet Edilen Kamu Gücü İşlem Türleri

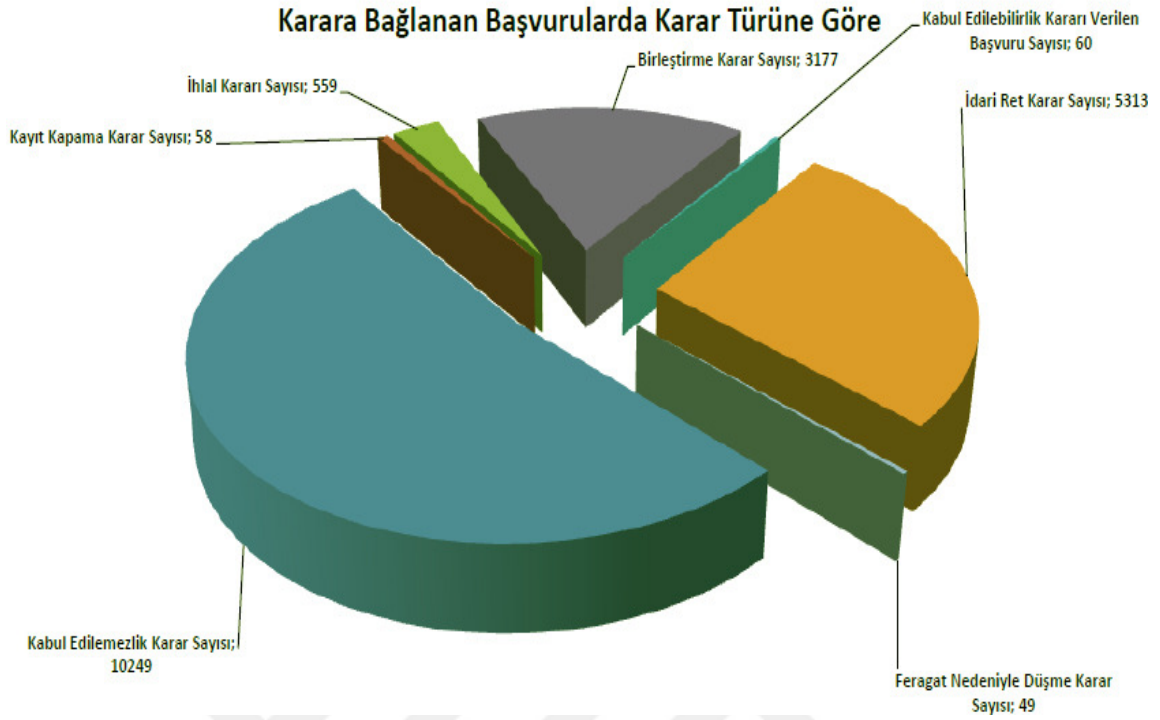
Şikâyet konusu kamu gücü işlem türlerine bakıldığında; idari işlem, kanun ve kamu gücü işlemlerinin bireysel başvuruların toplamı içinde az bir orana sahip olduğu görülmektedir. Türkiye’de diğer ülkelerdeki uygulamalar ile paralel şekilde bireysel başvuruların büyük çoğunluğunu çeşitli yargı organlarının verdiği kararlar aleyhine başvurular oluşturmaktadır.

Çeşitli mahkeme kararlarının yoğun şekilde bireysel başvuru konusu yapılması bireysel başvurunun esas unsuru olan kamu gücünün haksız ve keyfi tutumları ile hak ve özgürlükleri ihlal ettiği gerekçesi çelişmektedir. Burada bireysel başvuru hakkının bir temyiz merci gibi algılanması veya ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların isabetsizliği nedeniyle mağduriyetlerin oluştuğu düşünülmektedir.

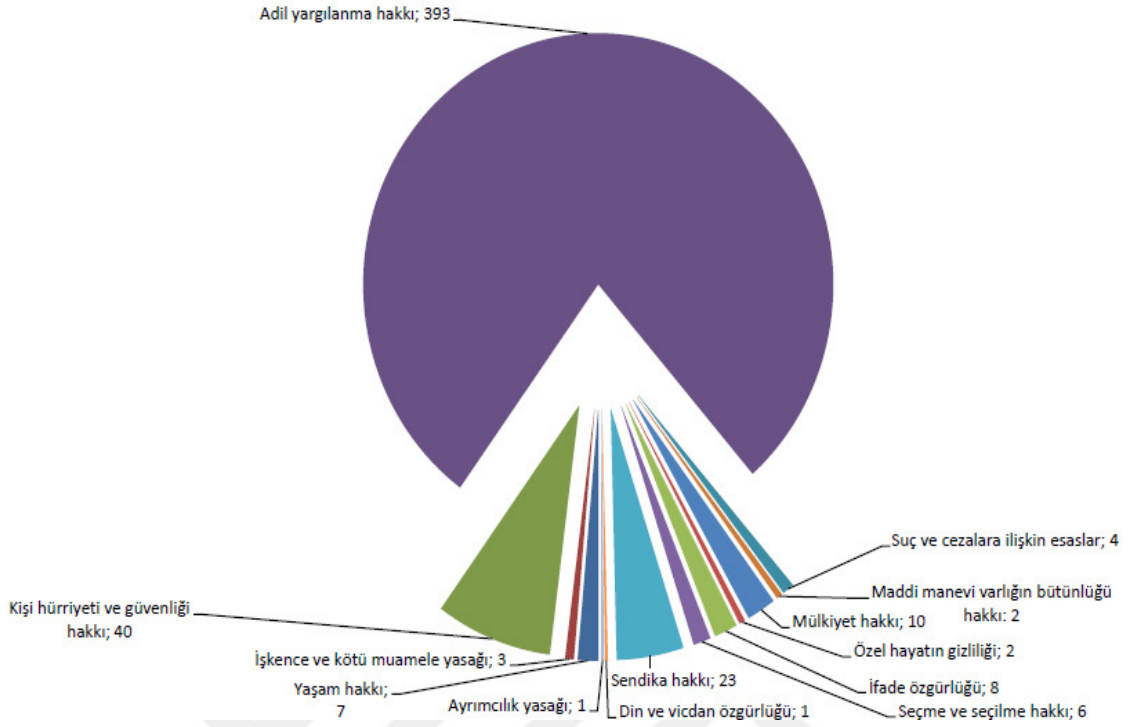
Grafik 4.4: İhlal Edilen Haklara Göre

İhlal edildiği iddia edilen haklar ve özgürlükler ile ilk göze çarpan adil yargılanma hakkı ve kanun önünde eşitlik iddiası ile yapılan başvuruların fazlalığıdır. İki hak ihlalinin temeli bireylerin ilk derece mahkemelerinde hak ve özgürlüklerinin yeterince tatmin edici şekilde savunulmadığı inancı oluşturmaktadır.

Grafik 4.5: Verilen Karar Türleri

Karara bağlanan başvurularda karar türleri incelendiğinde mahkeme tarafından verilen birleştirme kararlarının sayısının fazlalığı mahkemeye mükerrer başvuruların çokça yapıldığını göstermektedir. Ayrıca idari yönden verilen red kararları başvuruların şekil şartları bakımından eksiklikler nedeniyle titiz bir incelemeden geçirildiğini göstermektedir. Diğer ülke uygulamalarıyla paralel olarak mahkeme tarafından kabul edilemezlik karar sayısının en büyük oranı teşkil ettiği görülmüştür.

Grafik 4.6: Verilen İhlal Kararlarının Konusu Olan Haklar

Verilen ihlal kararları içinde gözle görülür bir çoğunluğu adil yargılanma hakkının ihlal edilmesi oluşturmaktadır. Bu tespit hak ve özgürlük ihlallerin yasama ve yürütme organlarının etkisindeki kamu gücünden ziyade bizzat yargı erkinden kaynaklandığı, başvuru sahiplerinin başvurdukları yargı organlarından aldıkları kararlardan tatmin olmadıkları göstermektedir.

Yargı erkinin hak ve özgürlükleri yeterli manada koruyamamış olması, yargılamaların uzun sürmesi, verilen kararların hak sahiplerinin mağduriyetini önlememesi nedeniyle adil yargılama yapılmadığı iddiasıyla bireysel başvuruların yapıldığı görülmektedir.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ

Birçok ülkede uygulanan ve son olarak Türkiye’de Anayasa’da tanımlanan ve Anayasa Mahkemesi tarafından başvuruların kabul edilip karara bağlandığı bireysel başvuru hakkı temel hak ve özgürlüklerin korunması, güçlendirilmesi ve bu hakların sadece soyut yasalarda yer almasından öte somutlaştırılmasına hizmet eden önemli bir hukuki çözüm yöntemidir.

Kamu gücüne karşı ihlal iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurulabilmesi kamu gücünü oluşturan Yasama, Yürütme ve Yargı karşısında bireyin konumunu güçlendirerek yüceltmıştır. Birey hukuk devletinde sahip olduğu kanuni güvencelerden birine daha sahip olmuştur. Devleti oluşturan toplumun en küçük yapı taşı olan birey, kendisinin var ettiği kamu gücünü bireysel başvuru yoluyla hak ve özgürlükler lehine sınırlamıştır. Bireysel başvuru hakkı özgür ve güvenli devletin, özgür ve güvende bireyler tarafından oluşturulabileceğinin bilinciyle geliştirilen bir hukuk kurumudur.

Anayasa’da bireysel başvuru hakkı herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmadan “herkes”e tanınmış bir haktır. Bireysel başvuru hakkının herkes tarafından kullanılacak olması temel hak ve özgürlüklerin korunmasında eşitliğin sağlanması açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Başvuru için sadece birey olarak var olmak yeterli görülmüştür. İnsan haklarının eşit ve evrenselliği kuralı hak sahiplerinin de evrensel ve eşitliğini gerekli kılmıştır.

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru hakkı kurumu, üstlendiği temel hak ve özgürlükleri koruma amacını yerine getirdiği takdirde bireylerin sahip olduğu temel hak ve özgürlükler gerçek manada, özde varlık bulacaktır. Anayasa Mahkemesi’ne bireysel

başvuru hakkının sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde biriken Türkiye aleyhine açılan dava sayısını düşürmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru sürecini uzatma gibi bir işlev ile uygulanması hem temel hak ve özgürlük mücadelesinin anlamsızlaşması hem de hukuk devletine olan inancın yitirilmesi, hukuk ihlallerinin önüne geçilemeyecek oranda artmasına sebep olacaktır.

Temel hak ve özgürlüklerin korunması öncelikle bireysel bilinçte sahiplenilmesi, bu hak ve özgürlüklere kamu tarafından gerçek manada saygı gösterilmesi ile mümkündür. Ayrıca idarenin düzenlemelerinde bu hak ve özgürlüklere saygıyı öncelikli olarak esas alması, alt derece mahkemelerinde bu hak ve özgürlükler ile ilgili bireyleri tatmin eden, bireylerin başka bir yargı kurumuna başvurması şüphesini dahi uyandırmayacak kararlar vermesiyle mümkün olacaktır. Bunun dışındaki saiklerle yapılan düzenlemelerin başarılı olma şansları çok azdır.

Anayasa'nın içinde bulunan temel hak ve özgürlüklerin korunması aynı zamanda Anayasa'nın kendisini korumaktır. Temel hak ve özgürlüklerin etkili korumadığı bir anayasanın üstünlüğünden söz edilemez. Anayasa olduğu bütün hükümlerle uygulandığı takdirde üstündür.

Bireysel başvuru hakkı ile adalete erişme ve hak ve özgürlüklerin ihlalini önleme AİHM yoluyla hak ve özgürlüklerin ihlalini engellemekten daha kısa sürecektir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin kendi kurulduğu yerde yaptığı yargılama daha sağlıklı ve isabetli olacaktır. Hak ve özgürlüklere müdahale bireysel başvuru yoluyla daha çabuk ve daha az masraf ile kısa zaman içinde önlenilme şansına kavuşmuştur. Bununla birlikte AİHM' in evrensel olan insan haklarının korunmasında verdiği karar ve içtihatlar yol gösterici özelliktedir.

İnsan hak ve özgürlüklerinin evrenselliği bu hakların korunması görevinin de evrenselliğini beraberinde getirmektedir. İnsan haklarının korunması bir ulus, bir devlet ve bir topluluğun görev ve ideali değildir. İnsan hak ve özgürlükleri bir Dünya değeridir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nde de insan hak ve özgürlükleri korunmak zorundadır. Bunun için geliştirilen bireysel başvuru hakkı çözüm yolunun etkinliği ve

işleyişi ile ilgili gerekli iyileştirmelerin yapılması devletin temel görevidir. Devlet insan hak ve özgürlüklerini tanıyıp saygı göstermekle yükümlü olduğu kadar hak ve özgürlükleri koruyan çözüm yollarını uygulama, işlev ve devamını sağlamakla da yükümlüdür.

Kamu gücü etkinliğini yasalardan alır ve kendisini sınırlayan hak ve özgürlükler sınırına kadar genişleme gösterir. Ancak bazen kamu gücü yasal sınırlarının dışına çıkarak hak ve özgürlüklere ihlal edebilir, bazense kamu gücü yasal sınırlar içinde olsa dahi hak ve özgürlüklere müdahalede bulunabilir. Her iki durumda da bireyler hak ve özgürlüklerinin korunması için normal kanun yollarını tükettikten sonra tatmin olmadıkları takdirde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunarak hak iddiasında bulunabilir.

Temel mantığı kamu gücü işlem, eylem ve eylemsizliğinin sebep olduğu hak ve özgürlük ihlallerinin korunmasına hizmet eden bireysel başvuruların büyük çoğunluğunun yargısal faaliyetlerden kaynaklanması birincil yargısal çözüm yollarının işlevlerini etkin, güvenilir ve yeterli şekilde yerine getiremediklerine karine teşkil etmektedir.

Anayasa Mahkemesi en üst mahkeme olarak hak ve özgürlükler ile ilgili vereceği kararlar ile oluşturacağı içtihatlar alt derece mahkemelerinin ve tüm kamu düzeninin ve ayrıca tüm toplumun hak ve özgürlük anlayışını şekillendirecektir. Bu nedenle verilecek kararların sadece bireysel ve kamusal menfaatten ziyade hak ve özgürlüklerin geleceğini de düşünülerek hüküm tesis edilmesi gerekmektedir.

Bireysel başvuru hakkının hak ve özgürlüklerin korunmasında başarısız olması sadece vatandaşların adalete ve Anayasa Mahkemesi'ne olan güvenlerinin azalmasına sebep olmaz. AİHM tarafından bireysel başvuru hakkı tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğu uygulamasının değişmesine de sebep olabilmektedir. AİHM' in bireysel başvuru hakkının tüketilmesi gerektiği uygulamasından vazgeçmesi Türkiye'nin hak ve özgürlüklerin korunduğu bir hukuk devleti olduğu imajını olumsuz yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Acu, Melek (2014). *Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar*.TBBD, 2014/110
- Algan, Bülent (2014). *Bireysel Başvurularda “Açıkça Dayanaktan Yoksunluk” kriterinin Anayasa Tarafından Yorumu ve Uygulanması*. AÜHFD,63 (2).
- Aliefendioğlu, Yılmaz (1997). *Anayasa Yargısı* .Ankara: Yetkin Yayınları.
- Altan, Alparslan (2011). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*. Ankara: TBB Yayınları 201, Birinci Baskı TBB İnsan Hakları Merkezi Yayını
- Akıllıoğlu, Tekin (2010). *İnsan Hakları, Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri*, Ankara: İmaj Yayınevi.2.Baskı.
- Arnwine, Selin Esen (2003). *İspanya’da Bireysel Başvuru Yolu*, AÜHFD. C.52.S.4,
- Atar, Yavuz (2002) .*Türk Anayasa Hukuku*. Konya: Mimoza Yayınları. 2.Baskı
- Atasoy, Hakan (2012). *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi . Y.3.S. 9
- Aybay, Rona (2011). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*. Ankara: TBB Yayınları 201,Birinci Baskı
- Aydın, Öykü Didem (2011). *Türk Anayasa Yargısında Yeni bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. S. 4
- Azan, Fatih Selçuk (2014). *İnsan Hak Ve Özgürlüklerinde Örnek Bir Model: Almanya’da Bireysel Başvuru Yolu*, Ankara:HUKAB,,S.11
- Baamonde,Maria Emilia Casas (2009) *Amparo Başvurusu* http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/MariaECBaamonde.pdf 13.06.2015 tarihinde erişildi

- Babayev, Fikret. *Anayasa Yargısı* 24 (2007). http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/FBabayev.pdf e.t (27.08.2015).
- Balta, Tahsin Bekir. *Türkiye’de Anayasa Yargısı* (1)., <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1961-18-01-04/AUHF-1961-18-01-04-Balta.pdf> e.t (20.08.2015).
- Batum, Süheyl (2011). *Anayasa ve İnsan, 99 Soruda Çağdaş Anayasa*, İstanbul:On İki Levha Yayıncılık
- Baysal, Mustafa (2013). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Başvuruların İncelenme Süreci ve Sürecin Etkin Kılınmasına Yönelik Uygulamalar*, (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi). Editör Dr, Musa Sağlam. Ankara: Şen Matbaa,
- Baysal, Mustafa (2011). *Bireysel Başvuru “Anayasa Şikayeti”* Ankara: Hukab Sempozyum Serisi 1.
- Boyar, Oya (2013). *Devletin Pozitif Yükümlülükleri ve Dolaylı Yatay Etki,İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme*. Editör: Sibel İnceoğlu. Şen Matbaa
- Coşkun, Vahap. *İnsan Hakları Kapsamı Üzerine Tartışmalar ve Liberal Perspektif* http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCltergisi/prof.dr.ergun%20%C3%B6ner/30ar.g_r.vahap_co_kun.pdf e.t: (15.07.2015)
- Çağlayan, Ramazan. *Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi*, A.Ü.Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:2,S:1 http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/1998_3.pdf e.t 21.09.2015
- Çelik, Abdullah,(2014). *Adil Yargılanma Hakkı Rehberi*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları

- Çınar, İbrahim (2015).*Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı İle Mahkemenin Kişi Bakımından Yargı Yetkisi Konusunda Verdiği Kararları*. Haşim Kılıç'a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.2.
- Çoban, Ali Rıza (2010).*Bireysel Başvuru: Türk Anayasa Mahkemesi İçin Ağır İş Yükü Sorunu*. AİHM VE TÜRKİYE –II Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslar arası Sempozyum, Edit: Ahmet Taşkın. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- Çücen, Abdulkadir (2011). *İnsan Hakları*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Dae, Kim-Jong (2009). *Anayasa Şikayeti Sistemi: Kore Deneyimi*. Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi. C.26.
- Dağ, Güray (2003). *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*. T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Donnelly, Jack (1995). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*. Türkçesi; Mustafa Erdoğan, Levent Korkut. Ankara:Yetkin Yayınları.
- Durmaz, Cüneyt (2013). *Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Kriterleri, Bireysel Başvuru İnceleme Usulü Ve Kabul Edilebilirlik Kriteri* (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi). Editör :Dr. Musa Sağlam. Ankara: Şen Matbaa.
- Dursun, Halil İbrahim (2014). *Bireysel Başvuru Mekanizmasının Kabulü Sonrasında Genel Mahkemelerin İnsan Hakları Konusundaki Rolü Ve Bu Bağlamda Anayasa'nın 90. Maddesinin 5. Fıkrası*. Ankara: TBB Dergisi.(112).
- Erdoğan, Tahsin (2015). *Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı (Anayasal Şikayet)*. Ankara:TAAD, Yıl: 6.S.20
- Erdoğan, Mustafa (2004) . *Anayasa Hukuku*. Ankara: Orion,Kitabevi,7.Baskı.

- Erdoğan, Mustafa,(2007). *İnsan Hakları Teorisi Ve Hukuku*. Ankara: Orion kitabevi.
- Erdoğan, Mustafa, *İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım*. <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberal-dusunce-sayi-12-guz-1998-insan-haklari-egemenlik-guvenlik-ve-hukuk,285.php> ,16.09.2015 tarihinde erişildi).
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti)*. <http://www.hasantahsinfendoglu.com/sde/ANAYASA%20MAHKEMESINE%20BIREYSEL%20BASVURU.PDF> ,20.07.2015 tarihinde erişildi).
- Fidan, Duysak Seda, (2013). *Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu ve Türkiye’de Gelişimi*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Freeman, Michael(2008). *İnsan Hakları, Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. Ankara: Birleşik Yayınevi Çeviren. A. Erkan Koca, Asena Topçubaşı.
- Gökpınar, Mahmut,(2015). *Bir Kavram Olarak İnsan Hakları ve Çeşitli Açılardan Sınıflandırılması*, Ankara : TBBD.S.11
- Göksu, Hasan Tuna, (2013). *İnsan Hakları ve Özgürlüklerine Kurumsal Bir Bakış*, HUKAB, S.7
- Göksu, Hasan Tuna,(2014). *İdari Ret, Kabul Edilebilirlik Kriteri Rehberi*, Editör: Musa Sağlam, Hasan Tuna Göksu, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Gören, Zafer, (2008). *Siyasal Güç Faktörü Olarak Anayasa Mahkemesi* İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:7 Sayı .14. Güz.
- Gözübüyük, Şeref (2013). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Turhan kitabevi
- Gözler, Kemal (2012). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Göztepe, Ece (1998) *Anayasa Şikâyeti*, Ankara: AÜHFY.

- Gökcan, Hasan Tahsin,(2015).*Türk Anayasa Yargısında Makul Sürede Yargılanma Hakkı*. Haşim Kılıç’a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.2.
- Guerra, Luis Lopez (2010). *II Anayasa Şikâyeti ve AIHM Uluslar arası Sempozyum*, Edit: Ahmet Taşkın. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları
- Güveyi, Ümit (2012). *Anayasa Yargısı ve Demokrasi İlişkisi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.16.
- Günay, Meryem, (2014). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Adil Yargılanma Hakkı*. Adalet Dergisi.Sayı:48.s.234/261).
- Günday, Metin (2013). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayın Evi.10.Baskı.
- Ekinci, Hüseyin, Sağlam Musa (2012). *66 Soruda Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*. Ankara: Şen Matbaa.
- Ekinci, Hüseyin (2015). *Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Harcı ve Adli Yardım*. Haşim Kılıç’a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.2.
- Hakyemez, Yusuf Şevki,(2007). *Anayasa Mahkemelerinin geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun: Yerindelik Denetimi Tartışmaları ve Ulusalüstü Örgüte Üye Devletlerdeki Anayasa Yargısının Konu Bakımından Sınırlandırılması: Anayasa Yargısı 24* http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/HAKYEMEZ.pdf(e.t. 28.09.2015)
- Haller, Herbert (2004). *Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri*,http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturyaraporu.pdf e.t.22.09.2015
- Haller, Hebert. *Anayasa Şikayeti ve buna ilişkin sorunlar (Avusturya’da temel hak şikayeti hakkında rapor)*. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturya.pdf e.t.22.09.2015).

- Hırş, Ernest (2001). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*. Ankara: Sözkese Matbaacılık
- Holzinger, Gerhart.(2009). *Avusturya Anayasa Hukukunda Anayasa Şikâyeti ve Bireysel Başvuru*,Anayasa Yargısı 26 (2009). http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/GerhartHolzinger.pdf e.t.22.08.2015
- İnceoğlu, Sibel (2013). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* Editör: Sibel İnceoğlu. Ankara: Şen Matbaa
- Kaboğlu, İbrahim, Ö .(2002). *Özgürlükler Hukuku*. Ankara: İmge Kitabevi,6.Baskı.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.(2009). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, İstanbul: Legal Yayınevi 4. Basım.
- Kuçuradi, İoanna (2014). *Felsefe ve İnsan Hakları HUKAB .S.11*
- Kanadoğlu, Korkut (2013). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı Panel Notları*, İstanbul Barosu Yayınları. Birinci Basım.
- Karakaş, Işıl (2010). II Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslar arası Sempozyum, Edit: Ahmet Taşkın. Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Fatih (2012). *İnsan Hakları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kapani, Münici (1993). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kaplan, Recep (2015). *Bireysel Başvuruda Gerilimli Bir Alan: Başvuru Yollarının Tüketilmesi*. Haşim Kılıç'a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.2.s.1514
- Kılınç, Bahadır (2008). *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği* Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi.S. 25.s.21

- Kılıç, Haşim, (2011). Adalet Bakanlığı uluslar arası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı Tarafından Düzenlenen “yüksek Düzeyli Konferans ve Çalıştay Gündemi’nde Anayasa Mahkemesi Başkanı sıfatıyla yaptığı konuşma Ankara:15.10.2011. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/turkiyeraporu.pdf
- Korkmaz, Ramazan (2014). *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Hamdemir, Berkan (2015). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mellinghof, Rudolf (2009). *Federal Almanya Cumhuriyetinde Anayasa Şikayeti*, Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/RudolfMellinghof.pdf,23 Ağustos 2015 tarihinde erişildi).
- Nalbant, Atilla (2010). AİHM VE TÜRKİYE –II Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslar arası Sempozyum, edit: Ahmet Taşkın, 10 Aralık,2010, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları
- Oduncu, Leyla Nur (2014). *Bireysel Başvuru Kanun Yolu İçin Dava Vekâletnamesinde Özel Yetkinin Yer Alması Zorunluluğu*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.18, Sa.1
- Öktem, Niyazi, Türkbağ Ahmet Ulvi,(2012). *Felsefe, Sosyoloji, Hukuk Ve Devlet*, İstanbul: DER Yayınları. Beşinci Basım.
- Özbek, Kadir (2012). Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı. Ankara: 2. Cilt Editör Sinan Kocaoğlu
- Özbudun, Ergun (2010) .Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.11.Basım
- Özekes, Muhammet (2010). *Temel Hukuk Bilgisi*. Ankara: Yetkin Yayınları

- Özkan, Gürsel (2010). *Anayasa Mahkemesine Göre Hukuk Devletinin Anlamı ve Yargının Konumu*. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD) Nisan.Sayı:1
- Pekcanıtez, Hakan (1995). *Mukayeseli Hukukta Medeni Yargıda Verilen Kararlara Karşı Anayasa Şikâyeti*, Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi. C.12.
- Paczolay, Peter (2009). *Anayasa Şikâyeti Bir Karma Çözüm Mü?* Anayasa Yargısı 26 http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/peterpaczolay.pdf, 23 Nisan 2015 tarihinde erişilmiştir).
- Pimetel, Genaro David Gongoro (2009). *Amparo Ne İçindir?* Anayasa Yargısı,C.26. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/GDGPimentel.pdf 25 Nisan 2015).
- Reisoğlu, Sefa (2001). *Uluslar Arası Boyutuyla İnsan Hakları*. İstanbul: Beta Yayın Evi
- Rüstemzade, Ayhan Hankişioğlu (2011) *Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinde Anayasa Şikâyeti ve İncelemesi*. Ankara: HUKAB Yayınları HUKAB Sempozyum Serisi 1. Editör: Sağlam Musa.
- Sağlam, Fazıl, (2011). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*. Ankara : TBB Yayınları. Birinci Baskı.
- Sağlam, Fazıl (2011). *Anayasa Şikâyetini Bekleyen Sorunlar* “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Paneli. Ankara. <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/ambb-2011-382.pdf>(e.t 23.07.2015)
- Sağlam, Musa (2013). *Anayasa Mahkemesi; Bir Temel Hak Ve Özgürlükler Mahkemesi*. Ankara: HUKAB. S.6.
- Sağlam, Musa (2011). *Bireysel Başvuru Anayasa Şikayeti*, HUKAB Sempozyum Serisi 1,2011, Ankara: HUKAB Yayınları.
- Şahbaz, İbrahim (2011). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*. Ankara :TBB Yayınları 201. Birinci Baskı .TBB İnsan Hakları Merkezi Yayını

- Salmanova, Sona (2010) *Azerbaycan Cumhuriyetinde Anayasanın Üstünlüğü ilkesi, anayasa yargısı* 27 (2010). http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/sona_salmanova.pdf e.t.27.05.2015).
- Sarıgüzel, Hacı(2013). *Bireysel Başvuruya Konu Yapılmayacak İşlem ve Kararlar*. Adalet Dergisi Yıl:2013.Sayı:45. s.63-88.
- Şirin, Tolga. *Üçüncü Yılda Bir Bilânço: Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru (Anayasal Şikâyet). Usulünün ve Kararlarının Değerlendirilmesi*, http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/TA_Bildiri.pdf, (E.T.17.09.2015).
- Şirin, Tolga (2013). *Türkiye de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru). İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması İle Mukayeseli Bir İnceleme*. İstanbul : Oniki Levha Yayınları.
- Tercan, Erdal (2015). *Bireysel Başvuru Süresi*. Haşim Kılıç'a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.1.
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı (2014). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Tezcan, Durmuş /Erdem, Mustafa Ruhan/Sancaktar,Oğuz/Onok,Rıfat Murat (2006). *İnsan Hakları Elkitabı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Teziç, Erdoğan (2012). *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları. 14.bası.
- Tunç, Hasan. Bilir, Faruk. Yavuz, Bülent (2014). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi . 5.Baskı.
- Turan, Hüseyin (2014). *Ceza Mahkemelerince Verilen Kararlar Bakımından Bireysel Başvuru Süresi* . TAAD, YIL:5,SAYI:17.
- Trajkovska, Mirjana Lazarova, (2010). *AİHM VE TÜRKİYE*. II Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslar arası Sempozyum, Edit: Ahmet Taşkın, 10 Aralık 2010, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

- Uğurlubay, Aygörmez (2015). *Alman Hukuku Karşılaştırmalı Olarak Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Koşullarında Ceza Hukuk Sorunları*, Haşim Kılıç'a Armağan, Editörler: Çoban Ali Rıza, Serdar Gülenen, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Cilt.1
- Ural, Sami Sezai (2013). *Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Uzun, Cem Duran (2012). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu* (Anayasa Şikâyeti). SETA, S.50. <http://file.setav.org/Files/Pdf/anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru-yolu.pdf> e.t: (17. 05. 2015)
- Yang, Kyun-Kim (1992). *Kore'de Anayasal Başvuru Sistemi*. Ankara:Anayasa Yargısı Dergisi.C.9.
- Yazıcı, Serap (2010). AİHM VE TÜRKİYE –II Anayasa Şikâyeti ve AİHM Uluslar arası Sempozyum, Edit: Ahmet Taşkın, 10 Aralık 2010, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- Yıldız, Ali/Gençay Erdem, Bireysel başvuru rehberi, hukuk ve hayat derneği 2013 <http://www.bireyselbasvuru.info/Belgelerim/Belge/Basvuru-Rehber-Kitapcik IEJSCXCLUA98199.pdf> e.t, 21.09.2015
- Zorkin, Valery (2009). Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Bireysel Başvuru, Anayasa Yargısı Dergisi, C.26, s.283).
- Zypries, Brigitte Alman Anayasası 60 Yaşında, Temel Hakların Korunması Ve Anayasal Denetim <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/tuerkei/07089.pdf> e.t:21.09.2015.
- <http://www.anayasa.gov.tr/>
- <http://www.tdk.gov.tr/>.

EKLER

EK 1: 1982 ANAYASASI İLGİLİ MADDELERİ

A. ANAYASA MAHKEMESİ

1. KURULUŞU

Madde 146 - (Değişik madde: 07/05/2010-5982 S.K./16. md.).

Anayasa Mahkemesi onyedî üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. ÜYELERİN GÖREV SÜRESİ VE ÜYELİĞİN SONA ERMESİ

Madde 147 - (Değişik fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./17. md.). Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

3. GÖREV VE YETKİLERİ

Madde 148 - Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler (Ek ibare: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, (Ek ibare: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar

Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik fıkra: 07/05/2010-5982 S.K./18. md.). Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. ÇALIŞMA VE YARGILAMA USULÜ

Madde 149 - (Değişik madde: 07/05/2010-5982 S.K./19. md.).

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

5. İPTAL DAVASI

Madde 150 - Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

6. DAVA AÇMA SÜRESİ

Madde 151 - Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

7. ANAYASAYA AYKIRILIĞIN DİĞER MAHKEMELERDE İLERİ SÜRÜLMESİ

Madde 152 - Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARLARI

Madde 153 - Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe

gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

EK 2: 6216 SAYILI ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU VE YARGILAMA USULLERİ HAKKINDA KANUN

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİREYSEL BAŞVURU

BİREYSEL BAŞVURU HAKKI

Madde 45- (1). Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

(2). İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

(3). Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

BİREYSEL BAŞVURU HAKKINA SAHİP OLANLAR

Madde 46- (1). Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

(2). Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.

(3). Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz.

BİREYSEL BAŞVURU USULÜ

Madde 47- (1). Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.

(2). Bireysel başvurular harca tabidir.

(3). Başvuru dilekçesinde başvuru ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.

(4). Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.

(5). Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.

(6). Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.

BİREYSEL BAŞVURULARIN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI VE İNCELENMESİ

Madde 48- (1). Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45 ila 47 nci maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir.

(2). Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.

(3). Kabul edilebilirlik incelemesi komisyonlarca yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar bölümlere havale edilir.

(4). Kabul edilemezlik kararları kesindir ve ilgililere tebliğ edilir.

(5). Kabul edilebilirlik şartları ve incelemesinin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.

ESAS HAKKINDAKİ İNCELEME

Madde 49- (1). Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların esas incelemesi bölümler tarafından yapılır. Başkan iş yükünün bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri alır.

(2). Bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesi hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir.

(3). Komisyonlar ve bölümler bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir.

(4). Mahkeme, incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir.

(5). Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvurunun temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvurunun talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

(6). Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(7). Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

(8). Esas hakkında incelemenin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir.

KARARLAR

Madde 50- (1). Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.

(2). Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.

(3). Bölümlerin esas hakkındaki kararları gerekçeleriyle birlikte ilgililere ve Adalet Bakanlığına tebliğ edilir ve Mahkemenin internet sayfasında yayımlanır. Bu kararlardan hangilerinin Resmî Gazetede yayımlanacağına ilişkin hususlar İçtüzükte gösterilir.

(4). Komisyonlar arasındaki içtihat farklılıkları, bağlı oldukları bölümler; bölümler arasındaki içtihat farklılıkları ise Genel Kurul tarafından karara bağlanır. Buna ilişkin diğer hususlar İçtüzükte düzenlenir.

(5). Davadan feragat hâlinde, düşme kararı verilir.

BAŞVURU HAKKININ KÖTÜYE KULLANILMASI

Madde 51- (1). Bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığı tespit edilen başvuru aleyhine, yargılama giderlerinin dışında, ayrıca ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasına hükmedilebilir.

EK 3: ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ

ANAYASA MAHKEMESİ İÇTÜZÜĞÜ

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

Resmi Gazete Tarihi:12/07/2012

Resmi Gazete Sayısı: 28351

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL HÜKÜMLER

AMAÇ VE KAPSAM

Madde 1 - Anayasa Mahkemesi İktüzüğünün amacı, Mahkemenin verimli ve düzenli biçimde çalışmasını sağlamaktır.

Bu İktüzük:

1 - Anayasa Mahkemesinin çalışma esaslarına ve üyeleri arasındaki işbölümüne;

2 - Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin:

a). Sicillerinin tutulmasına, izinlerine, sağlık durumlarına, mazeretlerinin sebep ve mahiyetine ve öteki özlük işlerine;

b). Duruşmalı işlerde ve törenlerde giyecekleri kisvelere;

c). Görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçlarından dolayı ön inceleme yaptırılmasına, soruşturma kurulu üyelerinin, seçilmesine, soruşturmanın yapılmasına ve gereken kararların verilmesine;

3 - Anayasa Mahkemesi üyeleri hakkında, sıkıyönetim komutanlığınca kovuşturma yapılmasına Anayasa Mahkemesi'nin izin vermemesi halinde ilgili üye bakımından yapılacak işlemlere;

4 - Genel Sekreterliğin kuruluşuna ve görevlerine;

5 - Siyasi partilerin mali denetimlerinde uygulanacak esaslara;

6 - 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama

Usulleri Hakkında Kanun'un uygulanmasına;

ilişkin hususları kapsar.

ANAYASA MAHKEMESİNİN BAĞLI OLDUĞU KURALLAR

Madde 2 - Anayasa Mahkemesi, görevlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının sağladığı teminat altında, Anayasada ve kanunlarda gösterilen esas ve usuller ve bu İçtüzük hükümleri uyarınca yerine getirir.

Mahkeme, çalışma esasları ve usulleri hakkında kanunlarda ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hallerde genel hukuk kurallarını uygular.

MAHKEME BİNASINDA ALINACAK GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

Madde 3 - Anayasa Mahkemesinde güvenlik önlemleri almak yalnız Başkanlığa aittir. Başkanlığın bu konudaki isteklerini, idare amirleri ile emniyet makamları derhal yerine getirmek zorundadır.

Hiçbir makam veya merci, Başkanlığın isteği olmadıkça Mahkeme binasında güvenlik önlemi alamaz.

İKİNCİ BÖLÜM: KURULUŞ

GÖREVE BAŞLAMA

Madde 4 - Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilenler, andiçmedikçe yargı görevine katılamazlar.

ASIL VE YEDEK ÜYELER KURULU

Madde 5 - İçtüzüğün ilgili maddelerinde özel olarak belirlenen görevler, asıl ve yedek üyelere atanarak kurulca yerine getirilir.

Bu kurulun toplanma yeter sayısı onbirdir. Karar yeter sayısı, kurul tam sayısına göre hesaplanır.

GENEL SEKRETERLİK, KURULUŞU VE GÖREVLERİ

Madde 6 - Anayasa Mahkemesinde Genel Sekreterlik görevini, Başkanın uygun göreceği bir raportör asli görevine ek olarak yapar.

Genel Sekreterlik teşkilatı, Genel Sekreterden başka, Genel Sekreter Yardımcısı ve Başkanlıkça görevlendirilecek yeteri kadar memurdan oluşur.

Genel Sekreter, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun ve İçtüzüğün kendisine yüklediği görevleri yerine getirir; Başkanın vereceği idari ve mali işlerle personel, kalem, mutemetlik ve arşiv işlerinin zamanında ve aksatılmadan, gereği gibi yürütülmesini sağlar. Bu işlerin düzenli biçimde yürütülmesinden dolayı Başkana karşı sorumludur.

Genel Sekreter, ayrıca, Mahkemede yapılan törenlerdeki protokol işlerini de düzenletir.

(Ek fıkra: 17/05/1996 tarih ve 22639 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan içtüzükle.). Anayasa Mahkemesi'nin hizmet birimleri, Kararlar Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlükleri, Personel ve Eğitim Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, Mali İşler Müdürlüğü, İdari İşler Müdürlüğü, Bilgi İşlem Merkezi Müdürlüğü, Yayın İşleri Müdürlüğü, Kitaplık Müdürlüğü, Basın ve Halkla ilişkiler Müdürlüğü, Kurum Doktorluğu, Sivil Savunma Uzmanlığı, Sosyal İşler Birimi ve Çeviri Birimi'nden oluşur.

Genel Sekreterlikte ve öteki hizmet birimlerinde çalışan memur ve hizmetlilerin görevleri ile bu görevlerin nasıl yürütüleceği Başkanlıkça düzenlenecek bir Yönetmelikle belirtilir.

Genel Sekreter, isteği ile Genel Sekreterlik görevinden ayrılabilceği gibi, gerekli görüldüğünde Başkan tarafından da sebep gösterilmeksizin değiştirilebilir.

GENEL SEKRETER YARDIMCISI

Madde 7 - Genel Sekreter Yardımcısı, bütün işlerde Genel Sekreterin yardımcısıdır.

Genel Sekreterliğin boş veya Genel Sekreterin mazeretli ya da izinli olması hallerinde bu görev, vekâleten, Genel Sekreter Yardımcısı tarafından yürütülür.

Genel Sekreterin ve Yardımcısının görevde olmamaları durumunda Genel Sekreterlik hizmetleri, Başkanlıkça belirlenecek bir hizmet birimi müdürü tarafından geçici olarak yerine getirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

İPTAL DAVALARINDA VE İTİRAZ YOLUYLA BAKILACAK İŞLERDE USUL İLK İNCELEME

Madde 8 - İptal davasına ilişkin dilekçelerle ekleri ve mahkemelerden itiraz yoluyla gelen işler, Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler tarafından incelenir.

a). Dava dilekçelerinin, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 27. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında gösterilen hususları ihtiva edip etmediği, kayıt tarihinden itibaren beş gün içinde ilgili raportör tarafından hazırlanacak bir raporla Başkanlığa bildirilir.

Bu raporda, dilekçelerin, Anayasa Mahkemesinin görevine giren bir konu ile ilgili olup olmadığı, iptal davası açma yetkisi bulunanlar tarafından ve yasal süre içinde verilip verilmediği hususları da gösterilir.

b). Mahkemelerden itiraz yoluyla gelen işlerin, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 28. maddesine göre eksikleri olup olmadığı evrakın kayda girişinden itibaren beş gün içinde bir raporla Başkanlığa bildirilir.

Mahkemenin önünde bakılmakta olan bir dava bulunup bulunmadığı, Anayasaya aykırı görülerek ya da ileri sürülen aykırılık iddiası ciddi bulunarak iptali istenilen kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin bu davada uygulanma durumları ile Mahkemenin başvurmaya yetkili olup olmadığı da bu raporda belirtilir.

Anayasa Mahkemesince yapılan incelemede, eksikleri olduğu görülürse, esasın incelenmesine geçilmeksizin, iptal davası ile ilgili işlerde, eksiklerin tamamlattırılmasına; itiraz yoluna ilişkin işlerin ise geri çevrilmesine, mahkemenin yetkisiz olduğu tespit edilen başvuruların da reddine karar verilir.

Eksikleri nedeniyle geri çevrilen itiraz yoluna ilişkin işlerde, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 28. maddesinin dördüncü fıkrasında gösterilen beş aylık süre, eksikleri giderilerek tekrar gönderilen evrakın Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince Kalem'e havale edildiği tarih esas alınmak suretiyle hesaplanır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında yer alan ilgili mahkemeye yazı ile bildirme işlemi, bu durumda, Genel Sekreterlikçe yinelenir.

Raportörler, inceledikleri işlerle ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunurlar ve gerekli açıklamaları yaparlar.

ESASIN İNCELENMESİ

Madde 9 - Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa bildirirler. Bu raporların, esasın incelenmesine karar verildiği tarihten itibaren bir ay, acele işlerde Başkanlıkca belirlenen süre içinde hazırlanması zorunludur.

Bu süre içinde esasa ilişkin raporlarını hazırlayamayan raportörler, gecikmenin nedenlerini ve incelemenin ne kadar süre içinde tamamlanabileceğini yazılı olarak Başkanlığa bildirirler. Gerekiyorsa bu süre Başkanlıkça yeteri kadar uzatılabilir.

Raportörler inceledikleri işlerin esasının görüşülmesinde hazır bulunurlar ve gereken açıklamaları yaparlar.

TOPLANTILAR VE GÖRÜŞMELER

Madde 10 - Üyeler, duruşmalarda ve sözlü açıklamaların yapıldığı oturumlarda kaidelerine göre yer alırlar.

Görüşmeyi Başkan idare eder ve söz isteyenlere isteme sırasına göre söz verir. Usul hakkında konuşmak isteyenlere öncelikle söz verilir.

Konuşan üyenin sözü kesilmez. Ancak, konu dışı konuşmalar Başkan tarafından kesilir. Konuşmanın konu dışı olup olmadığı yolundaki anlaşmazlığı Mahkeme çözer.

Bir üye, aynı konu üzerinde, aynı sebeplerin açıklanması ve genişletilmesi amacıyla üç defa söz alabilir. Fazla söz istemini Başkan, Mahkemenin oyuna sunar. Mahkeme kabul ederse söz verilir. Sebeplerin değişik olması hali bu hükmün dışındadır.

Görüşmelerin yeterli olduğu teklif edilemez ve bu konu karar altına alınamaz.

Başka söz isteyen kalmamışsa Başkan, görüşmelerin bittiğini bildirerek oylamaya geçer.

Üyelerden biri, görüşme başlamadan önce, işi yeter derecede inceleyemediğini ileri sürerse, o işin görüşülmesi başka bir güne bırakılır.

Raporun okunmaya başlanması, o konu hakkında görüşmenin başladığını gösterir.

Kurula sonradan katılan üye de aynı nedenle görüşmenin ertelenmesini isteyebilir.

Mahkeme, gerektiğinde, gündemdeki bir işin görüşülmesini veya başlayan görüşmenin tamamlanmasını başka bir güne bırakabilir. Görüşülmesine başlanamayan işlerin Başkanlıkça belirlenecek bir tarihte görüşülmek üzere ertelenmesine de karar verilebilir.

Mazereti nedeniyle görüşmelere katılamayan üye, toplantı yeter sayısı bakımından zorunluluk olmadıkça, mazeretinin sona erdiğini bildirerek aynı işin görüşülmesine katılamaz.

Henüz ant içmemiş üyeler ile Kurulda görevli olmayan üyeler, görüş bildirmek ve oylamaya katılmamak şartıyla toplantı ve görüşmeleri izleyebilirler.

OYLAMA

Madde 11 - Oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır. Çekimser oy kullanılmaz.

Görev ve usul konularında azınlıkta kalanlar, esas hakkındaki görüşme ve oylamaya katılmak zorundadır.

KARAR

Madde 12 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda veya 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunda ayrıca hüküm yoksa kararlar salt çoğunlukla verilir. Karara katılanlar, azınlıkta kalanlar ve karar özeti bir tutanakla belirtilir. Bu tutanak toplantı dağılmadan imzalanır.

Kararların yazılması Başkana, Başkanvekiline veya Başkan tarafından görevlendirilecek üyeye aittir.

Görevlendirmede, konuların özelliği ve üyelerin geçmiş hizmetleri gözönünde tutulur. Görev dağıtımında, sıraya ve işlerin üyeler arasında dengeli biçimde paylaştırılmasına da özen gösterilir.

Gerekçeli karar taslağı üyeler tarafından birlikte incelenir. Anlaşmazlık halinde kararın son yazılış şeklini Başkan belirler.

Azınlıkta kalanlar, birlikte veya ayrı ayrı hazırlayacakları karşıoy yazılarında görüşlerinin dayanaklarını gösterirler.

KARARLARIN YAZILMASI VE YAYIMLANMASI

Madde 13 - Kararlar, kağıtların bir yüzüne yazılır ve her sahifesi Anayasa Mahkemesinin soğuk mührüyle damgalanır. Resmi Gazete'de yayımlanacak kararların örnekleri, Başkanın imzası ile Kararlar Müdürünün parafını taşır.

Bu şekilde hazırlanmış olan karar örnekleri, Başbakanlığın ilgili birimine imza karşılığında verilir ve Resmi Gazete'nin ilk çıkacak sayısında bölünmeksizin yayımlanır.

Baskı yanlışlıkları, Başkanlığın yazısı üzerine, Resmi Gazetenin sonraki sayısında düzeltilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİNCE YAPILACAK SEÇİMLER

OY PUSULALARININ HAZIRLANMASI VE SEÇİM

Madde 14 - Anayasa Mahkemesi Başkanı ile Başkanvekilinin seçiminde; Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanlığını ve Başkanvekilliğini yapacak üyelerin görevlendirilmesi için yapılacak seçimlerde aday gösterilmez.

Anayasa Mahkemesi Başkanı ile Başkanvekilinin seçiminde asıl üyelerin; Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ile Başkanvekilinin seçiminde asıl ve yedek üyelerin ayrı ayrı adlarını ve soyadlarını taşıyan, aynı makine ile aynı renk kağıda yazılmış ve Mahkemenin soğuk mührü ile damgalanmış, aynı büyüklükteki oy pusulaları bir zarf içinde üyelere dağıtılır.

Seçimler ayrı ayrı yapılır ve oylamada, üyelere dağıtılan bu pusulalar kullanılır.

Oy pusulalarının bu şekilde önceden hazırlanması usulü, öteki gizli seçimlerde de uygulanır.

OYLARIN SAYIMI

Madde 15 - Oyların sayımı ve dökümü, en kıdemsiz üç üye tarafından yapılır ve sonuç bir tutanakla belirtilir.

Sayım ve döküm sonuçları seçimin o gün sonuçlanmayacağını ortaya koyuyorsa, oylama, Başkan tarafından belirlenecek başka bir güne bırakılır. Bu süre yedi günden çok olamaz.

Seçimin sonuçları seçilenlere bildirilir ve Resmi Gazete'de yayımlanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SİYASİ PARTİLERİN MALİ DENETİMİ

MALİ DENETİMDE İLK İNCELEME

Madde 16 - Siyasi parti genel başkanlarının 22/04/1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine verdikleri, merkez karar ve yönetim kurullarınca incelenerek karara bağlanmış ve birleştirilmiş bulunan bir yıllık kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesaplarının onaylı örnekleri Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler tarafından incelenir.

Raportörler kendilerine havale edilen kesin hesapların, Siyasi Partiler Kanununun 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini ve kesin hesap çizelgelerinde sonuca etkili maddi bir hata veya tutarsızlık bulunup bulunmadığını araştırırlar. Gerekğinde, ilgili siyasi partilerin her kademedeki yetkililerinden, bu konular hakkında doğrudan bilgi isterler. İstenilen bilgilerle dayanağını oluşturan evrak ve belgelerin geciktirilmeksizin verilmesi zorunludur. Görevli raportörler, siyasi partilerin örgütlendiği bütün illerin kesin hesaplarını gönderip göndermediklerini saptayabilmek için Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi parti sicil dosyalarından da yararlanırlar.

Raportörler, belirlenen konularla ilgili olarak düzenleyecekleri raporları en geç iki ay içinde Başkanlığa sunar; varsa eksiklik, hata veya tutarsızlıkları ortaya koyar ve bunların nasıl giderileceğini belirtirler.

Raportörler, düzenledikleri raporlarla ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunurlar ve gerekli açıklamaları yaparlar.

Eksikliklerin tamamlanması, hata ve tutarsızlıkların düzeltilmesi için ilgili siyasi partiye, Mahkemece, üç ayı geçmeyecek uygun bir süre verilir.

Kesin hesaplarda eksiklik, hata ve tutarsızlık bulunmadığının anlaşılması veya bunların usulünce giderilmesi halinde işin esasının incelenmesine karar verilir. Bu karar ilgili partiye bildirilir.

MALİ DENETİMDE ESASIN İNCELENMESİ

Madde 17 - İşin esasına ilişkin inceleme, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin doğru ve kanuna uygun olup olmadığı yönlerinden yapılır.

Doğruluk incelemesi, kesin hesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan incelemeyi kapsar.

Kanuna uygunluk incelemesi, gelirlerin, Siyasi Partiler Kanununun 6169. maddelerinde yazılı kaynaklardan elde edilip edilmediğini ve giderlerin anılan Kanunun 7072. maddelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını saptamaya yöneliktir.

Görevli raportörler, öncelikle, parti genel merkezlerinde, yıllık bütçeleri, bilançoları, parti defterlerini, gelir ve gider kayıtları ile bunlara ilişkin belgeleri inceleyerek kesin hesaplarla karşılaştırdıktan sonra, gerektiğinde, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesaplarındaki bilgilerin belgelendirilmesini ve bazı hususların açıklattırılmasını; mahallinde inceleme yapılmasını uygun buluyorlarsa konuyla ilgili isteklerini bir yazıyla Başkanlığa bildirirler. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi hemen toplanarak, Siyasi Partiler Kanununun 75. maddesini de gözönünde tutmak suretiyle yapılacak işlemleri karara bağlar.

Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa sunarlar ve işin esasının görüşülmesi sırasında mahkemede hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

Anayasa Mahkemesinin mali denetime ilişkin kararlarının bir örneği ilgili siyasi partinin genel başkanlığına, bir örneği de o siyasi partinin sicil dosyasına konulmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

Mali denetim kararları Resmi Gazetede yayımlanır.

ALTINCI BÖLÜM: ÖZLÜK İŞLERİ

SİCİLLER

Madde 18 - Anayasa Mahkemesi Başkan ve Üyelerinin açık sicilleri ile öteki personelin açık ve gizli sicilleri, Personel ve Eğitim Müdürü tarafından saklanır ve Genel Sekreterin gözetimi altında günü gününe işlenir.

Başkan ve üyelerin önceki görevlerine ilişkin gizli sicilleri Başkan tarafından saklanır.

TEZKİYELER

Madde 19 - Raportörlerin, Özel Kalem Müdürü ile özel kalemde görevli personelin tezkiye amiri Başkan; Daire Tabibi, Genel Sekreter Yardımcısı ve müdürlerin birinci derecede tezkiye amiri Genel Sekreter, ikinci derecede tezkiye amiri Başkan; öteki memurların birinci derecede tezkiye amiri, görevli oldukları hizmet birimlerinin müdürleri, ikinci derecede tezkiye amiri Genel Sekreterdir. Hemşirenin birinci derecede tezkiye amiri Daire Tabibi, ikinci derecede tezkiye amiri Genel Sekreterdir.

Tezkiye amirlerinin kanaatleri birbirine uymazsa "Hakem Tezkiye Amir"i Başkandır.

YILLIK İZİN, HASTALIK VE MAZERET İZİNLERİ

Madde 20 - Başkan ve üyelere yılda kırkbeş gün izin verilir. İzinlerin verilmesinde, Yüce Divan sıfatıyla bakılan veya Anayasaya ve 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanuna göre süreye tabi olan işlerin aksatılmaması ve üyelerin dinlenmelerinin sağlanması gözönünde tutulur. Mümkün olduğu takdirde, izinler, üyelerin istedikleri tarihlere rastlatılır.

Yılı içinde kullanılmayan iznin, müteakip yıl içinde kullanılması ve iki yıllık iznin birleştirilmesi caizdir.

Hastalık ve mazeret izinlerinde genel hükümler uygulanır.

İzinler Başkan tarafından verilir.

TEDAVİ

Madde 21 - Başkan, Başkanvekili ve üyeler ile eşlerinin veya bakmakla yükümlü oldukları ana, baba ve çocuklarının hastalanmaları halinde, tedavi eden resmi veya zorunlu hallerde özel hekimin göstereceği lüzum üzerine, evlerinde veya yurtiçinde diledikleri resmi yâda zaruret halinde özel sağlık kurumlarında, ayakta veya yatarak tedavileri sağlanır.

Evde veya sağlık kurumlarında tedavi için yapılan her türlü giderlerle şehirdeki veya şehirlerarasındaki yol giderleri, hekim raporu uyarınca yanlarında bulunması gerekenlere ödenmesi icap eden giderler Anayasa Mahkemesi bütçesinden ödenir.

Yurtta tedavilerine imkan bulunmadığı askeri veya sivil tam teşekküllü resmi bir hastanenin sağlık kurulu raporu ile anlaşılanların yurt dışındaki tedavi, seyahat, ikamet ve refakat giderleri de yukarıdaki esaslar dairesinde Anayasa Mahkemesi bütçesinden karşılanır.

14/07/1965 günlü, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 209.ve 210. maddeleri ile Devlet Memurları Tedavi Yardımı ve Cenaze Giderleri Yönetmeliği ve memurlarla ilgili diğer mevzuatın bu maddeye aykırı olmayan hükümleri Anayasa Mahkemesi Başkanı, Başkanvekili ve üyeleri hakkındada uygulanır.

Raportörlerin sağlık işlemleri Anayasa Mahkemesi Başkanlığınca yürütülür ve sicillerine işlenmek üzere Kurumlarına bildirilir.

GÖREVE ENGEL HASTALIK

Madde 22 - Tedavisi kabil olmayan bir hastalık veya beden arızasından dolayı görevin yerine getirilemeyeceğinin tam teşkilatlı resmi bir hastanenin sağlık kurulu raporu ile kesin olarak anlaşılmaması halinde, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun, görevlerini sağlık bakımından yapamayacak Başkan ve üyelerle ilgili 13. maddesi hükmü uygulanır.

Bu hallerde Başkan ve üyeler, kendi istekleri veya Asıl ve Yedek Üyeler Kurulu'nca verilecek karar üzerine birinci fıkrada nitelikleri belirlenen bir hastanenin sağlık kuruluna gönderilirler. Sağlık kurulunun raporu yapılacak işleme esas olur.

Ancak, Başkan ve üyeler istedikleri veya Asıl ve Yedek Üyeler Kurulu'nca lüzum görüldüğü takdirde tekrar tam teşkilatlı başka bir resmi hastanenin sağlık kuruluna muayene ettirilirler.

ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKAN VE ÜYELERİNİN KISVELERİ

Madde 23 - Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin duruşmalı işlerde ve törenlerde giyecekleri kisveler; düz siyah elbise, beyaz gömlek, siyah kravat, siyah çorap ve siyah iskarpın ile siyah kumaştan yapılmış, yakası Maraş işi işlemeli bir üstlük'ten ibarettir (Örnek: 1)..

Üyelerin ant içme ve Anayasa Mahkemesinin kuruluş yıldönümü törenleri dışındaki törenlerde üstlük giyilmesi Mahkemenin kararına bağlıdır.

Yüce Divan'da görevli raportörlerin, duruşma sırasında giyecekleri kisvelerin biçim ve özellikleri Başkanlıkça belirlenir.

Üstlükler bütçeye konulan ödenekten yapılır ve demirbaş olarak Başkan ve üyeler ile raportörlere verilir.

YEDİNCİ BÖLÜM: CEZA KOVUŞTURMASI

BAŞKAN VE ÜYELER HAKKINDA CEZA KOVUŞTURMASI

Madde 24 - Başkan ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçlarından ötürü bir ihbar veya şikayet yapılır veya böyle bir hal öğrenilirse, durum, Başkanlıkça Mahkemeye bildirilir.

İmzasız, adressiz yahut takma adla yapılan veya yapıldığı anlaşılan ya da belli bir olayı ve nedeni içermeyen, delilleri ve dayanakları gösterilmeyen ihbar ve şikayetler Başkanlıkça işleme konulmaz.

Başkan gereken hallerde işi Mahkemeye götürmeden önce bir üyeye ön inceleme de yaptırabilir. Soruşturma açılmasına yer olup olmadığının belli edilmesi için gerekli incelemeyi yapmak üzere, Mahkemede hazır bulunanlar arasından görevlendirilen bu üye, incelemesini yaptıktan sonra, durumu, kendi düşüncesini belirtmeksizin bir raporla Başkan'a bildirir.

Soruşturma açılması Mahkemenin kararına bağlıdır.

Görevli üye tarafından hazırlanan rapor üzerine Mahkemede yapılacak görüşme sonunda, soruşturma açılmasına yer olmadığına karar verildiği takdirde, kararın bir örneği ilgili üyeye, birer örneği de ihbar ve şikayette bulunanlara tebliğ edilir.

Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, hazırlık soruşturmasını yapmak, Ceza muhakemeleri Usulü Kanununa göre gereken kararı vermek ve söz konusu Kanunun Cumhuriyet Savcılığına tanıdığı bütün yetkileri kullanmak üzere gizli oyla üç kişilik bir Soruşturma Kurulu seçilir. Soruşturma Kuruluna, en çok oy alanlar ve oyların eşitliği halinde kıdemli olanlar seçilmiş sayılır. Bu kurula üyelerden en kıdemlisi Başkanlık eder.

Soruşturma Kurulu, kamu davasının açılmasına gerek görmezse evrakın işlemde kaldırılmasına karar verir. Yapılan Soruşturma kamu davasının açılmasını haklı göstermeye kâfi ise iddianame düzenleyerek bu davayı açar ve görevle ilgili suçlarda Yüce Divan'a; şahsi suçlarda Yargıtay Ceza Genel Kuruluna tevdi olunmak üzere, dosyayı, Başkanlık aracılığıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir.

Soruşturma Kurulunun İşlem ve kararları kesindir.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde hazırlık soruşturması genel hükümlere tabidir.

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin şahsi suçlarında, Yargıtay üyelerinin şahsi suçlarına ilişkin hükümler uygulanır.

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞINCA KOVUŞTURMA YAPILMASINA İZİN VERİLMEMESİ HALİNDE YAPILACAK İŞLEMLER.

Madde 25 - Başkan ve üyeler açısından Sıkıyönetim Kanununun öngördüğü izin mercii olan Anayasa Mahkemesinin, ilgililer hakkında, Sıkıyönetim Komutanlığınca kovuşturma yapılmasına izin vermemesi halinde, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 55. maddesi uyarınca İçtüzüğün 25. maddesine göre işlem yapılır.

RAPORTÖRLER HAKKINDA CEZA KOVUŞTURMASI

Madde 26 - Raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçlarından dolayı, Başkanın bildirmesi üzerine; bağlı bulundukları Kurumlarca ve kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

MEMURLAR HAKKINDA CEZA KOVUŞTURMASI

Madde 27 - Memurların görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan ötürü ceza kovuşturması, Memurun Muhakematı Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır.

Hazırlık soruşturması yapmak ve rapora bağlamak üzere, Başkanın yazılı emriyle bir veya birden fazla raportör soruşturmacı olarak görevlendirilir.

Başkanlığa sunulan soruşturma raporu Başkan tarafından, ilgili memur hakkında kamu davasının açılmasına veya açılmamasına karar vermeye yetkili Soruşturma Kuruluna havale edilir.

Soruşturma Kurulu, Başkan tarafından görevlendirilen 3 raportörden oluşur.

Soruşturmayı yapan raportörler bu Kurulda görev alamaz.

Soruşturma Kurulu, en kıdemli raportörün başkanlığında, üye tamsayısı ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir.

Kamu davası açılmasına dair karar itiraz üzerine, kamu davası açılmamasına ilişkin karar ise kendiliğinden Danıştay İkinci Dairesi'nce incelenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM: ORTAK HÜKÜMLER

GÜNDEMLER

Madde 28 - Toplantıların gününü belli etmek ve gündemi düzenlemek Başkanlığa aittir. Gerektiğinde, belli işlerin gündeme alınmasına Mahkemece de karar verilebilir.

Raportörler tarafından hazırlanarak Başkanlığa sunulan raporların birer örneği ile Başkanlıkça düzenlenen gündem, toplantı gününden en az on gün önce bütün üyelere dağıtılır.

Gerekçe gösterilerek bu sürenin kısaltılması mahkemece kararlaştırılabilir.

Başkan, acele olan veya gecikmesinde zarar umulan hallerde bu maddede belirtilen usule ve süreye bağlı olmaksızın toplantının gününü belli ederek gündemi dağıtabilir. Mahkeme, bu kanaate katılmadığı ve Başkanlıkça yapılan işlemleri benimsemediği takdirde görüşme gününü ayrıca kararlaştırır.

Gündemin bir örneği, üyelere dağıtıldığı günde, Mahkemenin ilan tahtasına da asılır.

Üyeler, dosyaları her zaman Genel Sekreterden isteyip inceleyebilirler.

MAZERET

Madde 29 - Hastalık, izin veya görevli bulunma gibi haller ile zorlayıcı ve önlenmesi kabil olmayan ani ve önemli diğer olaylar mazeret sayılır.

Başkanlıkça önceden bilinmeyen mazeretleri sebebiyle toplantıya katılmayacak olan üyeler, bunu Başkanlığa mümkün olan en kısa zamanda bildiriler.

Mazeretin kabulü Başkana aittir.

YEDEK ÜYELERİN MAHKEMEYE KATILMALARI

Madde 30 - Hukuki veya fiili sebeplerden dolayı Mahkemenin asıl üyelerle toplanması mümkün olmazsa, toplantıya katılamayan asıl üyelerin yeri, Başkanlıkça, kıdem esasına göre yedek üyelerle tamamlanır.

DOSYALARIN RAPORTÖRLERE VERİLMESİ

Madde 31 - Dosyalar, raportörlere, esas defterindeki sıra numarasına göre verilir. Raportörlerin ellerindeki iş sayısı ve bu işlerin nitelikleri gerektiriyorsa bu sıra Başkan tarafından değiştirilebilir.

Zorunluluk halinde aynı iş birden fazla raportöre verilebilir. Bu durumda, hazırlanan raporlar ilgili raportörler tarafından birlikte imza edilir.

Siyasi partilerin mali denetimiyle ilgili incelemelerin, Sayıştay uzman denetçileri, baş denetçileri ve denetçileri arasından atanan raportörlerle yaptırılmasına Başkanlıkça özen gösterilir.

YASAKLAR

Madde 32 - Başkan ve üyeler; Mahkemeye gelmesi muhtemel güncel konular hakkında sözlü veya yazılı olarak görüşlerini belirtmezler.

Basın ve yayın organlarının temsilcilerine, Anayasa Mahkemesi ve Mahkemenin çalışmalarıyla ilgili konularda, ancak, Başkan veya yetkili kılacağı bir görevli tarafından bilgi ve demeç verilebilir.

KİTAPLIK İŞLERİ

Madde 33 - Kitaplık işleri, Kitaplık Komisyonu tarafından yürütülür. Bu komisyon, asıl ve yedek üyelerin katıldıkları kurulca seçilecek üç üyeden kurulur.

Anayasa Mahkemesi Kitaplığı için alınacak kitaplar, dergiler, broşürler, gazeteler ve öteki yayınlar Kitaplık Komisyonunca belirlenir.

Kitaplığı yönetimi hakkındaki esaslar ile Kitaplıktan yararlanma koşulları bu Komisyonca yapılacak Yönetmelikle düzenlenir.

YAYIN İŞLERİ

Madde 34 - Yayın işleri, Yayın Kurulunca yürütülür. Bu Kurul, asıl ve yedek üyelerin katıldıkları Kurulca seçilecek üç üyeden oluşur.

Yayın Kurulunun görev ve yetkileri, yayın türleri, yayın koşulları, yazarlık ve çeviri hakları ve yayımla ilgili öteki konular, bu Kurul tarafından yapılacak Yönetmelikte gösterilir.

KARARLAR DERGİSİ VE FİHRİST, ÖTEKİ YAYINLAR

Madde 35 - Mahkemece uygun görülen kararlar Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde yayımlanır.

Anayasa Mahkemesinin öteki yayın işleri Yayın Kurulunca yürütülür.

Kararlar Müdürlüğünce, Mahkemenin verdiği bütün kararların konularına göre sıralandığı, kartotek yöntemi ile hazırlanmış bir genel fihrist tutulur.

ALIM İŞLERİ

Madde 36 - Alım satım ve ihale işleri 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine göre yapılır.

AYNİYAT SAYMANLIĞI

Madde 37 - Ayniyat işlerini, Ayniyat Saymanı yürütür ve bu sıfatla Sayıştay'a hesap verir.

EĞİTİM İŞLERİ

Madde 38 - Mahkemeye yeni atanan memurların yetiştirmelerini ve hizmete uyumlarını sağlamak;

Personelin görev, yetki ve sorumlulukları yönünden bilgilerini pekiştirmek;

Hizmette niteliği yükseltmek, verimliliği artırmak ve;

Personeli daha üst görevlere hazırlamak amacıyla Başkanlıkça düzenlenecek yıllık eğitim programları, Genel Sekreterin gözetiminde, Personel ve Eğitim Müdürlüğünce uygulanır.

SOSYAL İŞLER

Madde 39 - Başkan ve üyelerin, raportörlerin ve memurların dinlenmelerini sağlamak, sağlık ve moral durumlarını güçlendirmek ve Mahkeme personeli ile ilgili eğitim faaliyetlerini uygun şartlar içinde sürdürerek bunlar arasındaki dayanışmayı ve iş ilişkilerini geliştirmek için gerekli sosyal tesislerin kurulması, bu yerlerin, kuruluş amacına uygun araç ve gereçlerle donatılması Başkanlıkça bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilir.

SAĞLIK HİZMETLERİ

Madde 40 - Mahkemenin sağlık hizmetleri Daire Tabibi tarafından yürütülür.

Sağlık hizmetlerinde görevlendirilen hemşire ve laborant, Daire Tabibine bağlı olarak çalışır.

Sağlık hizmetlerinden Anayasa Mahkemesi'nin emekli başkanları, üyeleri, raportörleri ve memurları ile eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları ana, baba ve çocukları da yararlandırılır.

ONUR BELGESİ

Madde 41 - Ertelemeyi gerektiren zorunlu nedenler dışında, her yılın Nisan ayının 25. günü törenlerle kutlanacak olan Anayasa Mahkemesinin "Kuruluş Günü" vesilesiyle, o dönem içinde emekliye ayrılan Başkan, Başkanvekili ve üyelerin onuruna düzenlenecek

gecede, kendilerine törenle verilecek "ONUR BELGESİ" metni İttüzüğüne eklenmiştir (Örnek: 2)..

Onur Belgeleri ile geçmiş hizmetlerin onurunu simgeleyen armağanların verileceği bu törene, Anayasa Mahkemesinin emekli başkanları ile üyeleri ve öteki konuklar eşleriyle birlikte çağrılırlar.

Emekliye ayrılmadan ölen Başkan ve üyelerin onur belgeleri eşlerine, eşleri yoksa çocuklarına verilir.

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN AMBLEMİ VE ROZETİ

Madde 42 - Anayasa Mahkemesi'nin yayınlarında, basılı kağıtlarında, mensuplarının kimlik belgelerinde ve rozetinde Mahkeme kararıyla kabul edilen ve ancak bu yolla değiştirilebilecek olan amblem kullanılır (Örnek: 3).. Rozet çerçevesizdir.

CENAZE TÖRENLERİ

Madde 43 - Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri ile emekli başkan ve üyelerinin cenaze törenlerine Anayasa Mahkemesi'nde başlanır. Ölüm olayı gazete ilanı ile duyurulur.

EMEKLİ ÜYELERLE İLİŞKİ

Madde 44 - Emekli Başkan ve üyelerin Mahkeme ile ilişkilerini sürdürebilmelerine olanak sağlamak maksadıyla bunlara, Mahkeme binası içerisinde uygun bir yer ayrılır.

İTTÜZÜĞÜN DEĞİŞTİRİLMESİ

Madde 45 - İttüzükte değişiklik yapılması üyeler tarafından istenebilir. Bu konudaki isteklerin yazılı olarak yapılması ve gerekçelerinin belirtilmesi zorunludur.

İstekler, Başkanlıkça gündeme alınır ve değişiklik yapılmasına gerek olup olmadığı Asıl ve Yedek Üyeler Kurulu'nda görüşülerek karara bağlanır.

Kurul, değişiklik yapılması gerektiğine karar verirse bu konuda inceleme yapmak ve değişiklik metni taslağını ihtiva eden bir rapor hazırlamak üzere, üyeler arasından gizli oyla seçilen üç kişilik bir komisyon kurulur.

Komisyonun raporu Asıl ve Yedek Üyeler Kurulu'nda görüşülerek işlem yapılır.

GÜNLÜK ÇALIŞMA SÜRECİ

Ek Madde - (Ek madde: 20/09/1995 tarih ve 22410 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan itttüzükle.).

Anayasa Mahkemesi'nin günlük çalışma saatleri 8.30-12.00/13.00-17.30'dur.

Bu saatler hizmetin gereğine göre Anayasa Mahkemesi Kurulu'nca değiştirilebilir.

Bu değişiklik Resmi Gazete'de yayımlanır.

YÜRÜRLÜK

Madde 46 - Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın 149. maddesine, 10/11/1983 günlü, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 14.,17.,18.,41.,44.,55. ve 57. maddeleri ile 22/04/1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. ve 75. maddelerine dayanılarak hazırlanan bu İçtüzük, Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

YÜRÜTME

Madde 47 - Bu İçtüzük hükümlerini Anayasa Mahkemesi yürütür.